

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Klára Djemel

**Ochrana velkých šelem v unijním a národním
právu Evropy**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 08.02.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 280.200 znaků včetně mezer.

V Praze dne 08.02.2021

.....

Klára Djemel

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu mé práce prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc. za jeho vedení, vstřícnost, trpělivost, věnovaný čas, užitečné rady a připomínky při tvorbě této práce.

Obsah

Úvod.....	7
1. Věcná východiska ochrany velkých šelem	10
1.1. Vlk obecný.....	11
1.1.1. Biologie a etologie	11
1.1.2. Výskyt a rozšíření.....	12
1.2. Medvěd hnědý	13
1.2.1. Biologie a etologie	13
1.2.2. Výskyt a rozšíření.....	14
1.3. Rys ostrovid.....	14
1.3.1. Biologie a etologie	14
1.3.2. Výskyt a rozšíření.....	16
1.4. Role velkých šelem v ekosystému lesa.....	17
1.5. Zdroje ohrožení velkých šelem.....	19
2. Právní ochrana velkých šelem v mezinárodním právu	23
2.1. Ochrana velkých šelem v rámci mezinárodněprávní ochrany biodiverzity	23
2.1.1. Podstata a význam biodiverzity.....	23
2.1.2. Vývoj mezinárodněprávní ochrany biodiverzity	24
2.1.3. Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť 1979	29
2.1.4. Úmluva o biologické rozmanitosti 1992	36
2.1.5. Úmluva o ochraně Alp 1991	41
2.1.6. Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat 2003	43
2.2. Shrnutí	47
3. Právní ochrana velkých šelem v unijním právu.....	50
3.1. Úvod do unijního práva životního prostředí.....	50
3.2. Sekundární právo ve vztahu k ochraně velkých šelem.....	54

3.2.1.	Směrnice o stanovištích.....	55
3.2.2.	Nařízení CITES	65
3.3.	Koncepční nástroje a unijní programy.....	67
3.3.1.	Akční plán EU pro životní prostředí	67
3.3.2.	Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti.....	68
3.3.3.	Pokyny pro programy péče o velké šelmy	70
3.3.4.	Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě.....	70
3.4.	Shrnutí	72
4.	Právní ochrana velkých šelem v národním právu Evropy	74
4.1.	Ochrana velkých šelem v právním řádu České republiky	74
4.1.1.	Druhová ochrana velkých šelem	75
4.1.2.	Územní ochrana a velké šelmy.....	84
4.1.3.	Fragmentace a propojenost krajiny	87
4.1.4.	Shrnutí	89
4.2.	Právní ochrana velkých šelem v právním řádu Slovenska	91
4.2.1.	Zvláštní druhová ochrana	91
4.2.2.	Kompenzace škod způsobených šelmami	95
4.2.3.	Shrnutí	96
4.3.	Právní ochrana velkých šelem v právním řádu Německa.....	97
4.3.1.	Zvláštní druhová ochrana	98
4.3.2.	Kompenzace škod způsobených velkými šelmami	100
4.3.3.	Shrnutí	101
	Závěr.....	103
	Seznam zkratk	112
	Seznam použité literatury.....	114
	Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	130

Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce
a 3 klíčová slova v anglickém jazyce 131

Úvod

Mezi velké šelmy vyskytující se v Evropě, které jsou rovněž objektem zájmu této diplomové práce, patří medvěd hnědý (*Ursus arctos*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vlk obecný (*Canis lupus*). Tyto šelmy byly na území Střední Evropy v minulosti téměř vyhubeny, a teprve v posledních desetiletích se vrací do naší přírody. Na návrat velkých šelem proto reagují jednak právní řády dotčených zemí, ale také mezinárodní právo veřejné a právo Evropské unie. Důvody pro zvláštní ochranu a právní režim velkých šelem pramení zejména z jejich biologické odlišnosti, způsobu života, potencionální konfliktnosti s člověkem i vyšší míry ohrožení. Jako savci na vrcholu potravinového řetězce představovali historicky pro člověka hrozbu a později i cenou loveckou trofej.

Důležitým faktorem pro ochranu velkých šelem je velikost jejich teritorií, která pravidelně překračují hranice jednotlivých států. Velmi významná je tedy mezinárodní spolupráce dotčených států a sjednocování národních přístupů k ochraně těchto druhů. Tato diplomová práce se proto detailně zabývá mezinárodními úmluvami na ochranu velkých šelem, ale také úmluvami v oblasti ochrany biologické rozmanitosti.

Tato diplomová práce se zaměřuje převážně na ochranu vybraných druhů volně žijících živočichů *in situ*. Problematika ochrany velkých šelem v zoologických zahradách či podobných zařízeních tedy není předmětem výkladu.

Cílem této práce je provést důkladnou analýzu právní ochrany velkých šelem v mezinárodním, unijním a národním měřítku. Ochranu velkých šelem nelze účinně řešit pouze v rámci území jednoho evropského státu, jelikož šelmy zvláště ve Střední Evropě hranice států běžně překračují. Velká pozornost je proto věnována právu unijnímu, které stanoví základ právní ochrany velkých šelem ve většině evropských státech. Unijní právo má nejen zásadní vliv na národní právní řády, ale rovněž určuje společné směry a cíle v oblasti ochrany biologické rozmanitosti včetně ochrany velkých šelem.

Celoevropský pohled na ochranu velkých šelem je poskytován zejména prostřednictvím kapitoly zkoumající unijní právo. Z národních právních řádů Evropy byly pro srovnání vybrány právní řád České republiky, Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo. Tyto státy byly zvoleny z více důvodů. Pro podrobnější porovnání národních právních úprav autorka shledala za vhodné vybrat tři státy, nejen s ohledem na rozsah této práce, ale zejména proto, že tři právní úpravy lze zkoumat podrobněji a následně přehledně porovnat. Vzhledem k tomu, že primárním právním řádem, na který se tato práce zaměřuje, je přirozeně právní řád České

republiky, je žádoucí, aby další právní řády měly s Českou republikou něco společného a současně se při ochraně velkých šelem v některých aspektech lišily. Velké šelmy vyskytující se v České republice často migrují ze sousedních států, zejména ze Slovenska, Polska a Německa, a proto je znalost právní ochrany velkých šelem v těchto státech velice přínosná. Autorka této práce neovládá polský jazyk, a proto v zájmu odbornosti, věrohodnosti a aktuálnosti této práce zvolila vedle českého právního řádu právní řád slovenský a německý, jehož jazyky ovládá. Proto bude zkoumána ochrana velkých šelem v Německu a Slovensku, kdy tamní populace jsou mnohdy nepostradatelné pro zachování populací velkých šelem v České republice. Tyto státy současně v mnohých ohledech upravují právní ochranu velkých šelem odlišně, a jsou proto velice zajímavým objektem zkoumání a hodnocení.

Prostředky právní ochrany velkých šelem budou kriticky hodnoceny z hlediska jejich funkčnosti a efektivnosti ve světle informací shromážděných o životě a výskytu těchto šelem. Mezi základní otázky, na které se tato práce pokusí odpovědět, patří (i) proč velkým šelmám poskytovat zvláštní právní ochranu, (ii) jakou ochranu poskytují velkým šelmám stěžejní mezinárodní úmluvy, (iii) jaké nástroje k ochraně šelem nabízí Evropská unie, (iv) jaké prostředky právní ochrany poskytují velkým šelmám vybrané národní právní řády, (v) jak účinné jsou jednotlivé prostředky právní ochrany zakotvené na unijní a národní úrovni, případně (vi) k jakým změnám by mělo dojít v právním řádu České republiky, aby velké šelmy byly chráněny efektivněji.

Jak bylo výše naznačeno, práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je zaměřena na zkoumání společenské reality, tedy sběr relevantních informací o životě, výskytu a ohrožení velkých šelem. Pochopení biologie a způsobu života velkých šelem je nezbytné k určení zdrojů jejich ohrožení, tedy jevů a činností které narušují přirozený život velkých šelem ve volné přírodě. Právě identifikované zdroje ohrožení těchto šelem je třeba za účelem účinné ochrany šelem právně regulovat. Tyto informace umožňují čtenáři pochopit souvislosti mezi věcnými východisky ochrany velkých šelem a zakotvenou právní ochranou šelem v mezinárodním, unijním i národním právu.

Druhá část práce zkoumá právo a jeho aplikaci, a to včetně kritické analýzy. V závěru práce budou vyhodnoceny poznatky provedeného výzkumu, jednotlivé nástroje ochrany velkých šelem a budou porovnány vybrané národní právní řády s cílem určení těch nejefektivnějších prostředků právní ochrany velkých šelem.

Postupně se tedy v této práci v souvislosti s výskytem velkých šelem ve volné přírodě zabývám otázkami – jaká je společenská realita (tj. současný výskyt velkých šelem), jaká by

měla být (tj. přirozený život velkých šelem), proč tomu tak není (tj. zdroje ohrožení) a jak docílit, aby tomu tak bylo (tj. právní ochrana velkých šelem).

Na ochranu velkých šelem je pohlíženo komplexně. Výklad se nezaměřuje pouze na zvláštní druhovou ochranu či nástroje týkající se přímo vlka obecného, medvěda hnědého a rysa ostrovida, nýbrž také na obecnou ochranu biologické rozmanitosti, zvláštní územní ochranu či problematiku fragmentace stanovišť.

1. Věcná východiska ochrany velkých šelem

Kategorie tzv. velkých šelem není oficiálním označením v právu ani biologii, proto při určení druhů patřících k tzv. velkým šelmám vycházíme především z ustáleného zařazení třech druhů, tedy vlka obecného, medvěda hnědého a rysa ostrovida, které se objevuje jednak v citované odborné literatuře, v níže uvedených mezinárodních úmluvách, publikacích a zprávách Ministerstva životního prostředí, Komise Evropské Unie, Agentury pro ochranu přírody a krajiny nebo Českého svazu ochránců přírody.

Většina suchozemských šelem se řadí k řádu Carnivora. Jde o monofylický řád, který se oddělil od čeledi Miacidae před zhruba 60 miliony lety a dále se rozdělil na dvě hlavní větve - psotvárnou a kočkotvárnou, které se dělí na řadu čeledí.¹

Šelmy jsou inteligentními predátory. Lov jako zdroj obživy vyžaduje bystré instinkty, odhodlanost a často i schopnost přelstít kořist. Tyto vlastnosti zajistily šelmám evoluční úspěch, ale současně je často dovedly do konfliktu s lidmi. Šelmy soupeřily s lidmi o kořist a občasně se i sám člověk stal kořistí některé z velkých šelem. Jisté nepřátelství a strach z šelem jsou hluboce zakořeněny v lidské kultuře. Historické drancování populace šelem bohužel přivedla mnohé druhy na hranici vyhubení.²

V době návratu velkých šelem do naší přírody je postoj veřejnosti jedním z možných faktorů v budoucím vývoji právních prostředků ochrany velkých šelem. Dle průzkumu názoru veřejnosti provedeného na Slovensku v letech 2003 až 2004 M. Wechselbergem, R. Riggem a S. Beřkovou byl největším faktorem ovlivňujícím názor člověka právě strach. Většina respondentů zaujímá neutrální až pozitivní postoj k velkým šelmám, kdy pozitivní názor projeví zejména respondenti nižšího věku, zatímco respondenti starší šedesáti let zaujímají nejvíce postoj negativní. Nejpřijímanější šelmou je rys následovaný medvědem a veřejností nejméně akceptovaným je vlk. Neméně důležitým zjištěním provedeného výzkumu je velmi špatná informovanost veřejnosti o šelmách, jejich vztahu k člověku a možné nebezpečnosti. Potvrdila se pozitivní korelace mezi informovaností respondentů a pozitivitou jejich postoje k vybraným velkým šelmám. Jedinou výjimkou z tohoto potvrzeného předpokladu byli farmáři

¹ KRUK, Hans. Carnivores. In: LEVIN Simon Asher. *Encyclopedia of Biodiversity, Volume 1*. Cambridge: Academic Press, 2000. s. 4666. ISBN 9780122268656. s. 629-649.

² NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. 313 s. ISBN 0-8018-8033-5.

a pastevcí.³ Postoj veřejnosti k velkým šelmám nepochybně souvisí s etologií jednotlivých druhů šelem, tedy jejich chováním v jejich přirozeném prostředí.

1.1. Vlk obecný

1.1.1. Biologie a etologie

Vlk obecný (*Canis lupus*) patří k největším druhům čeledi psovitých (*Candidae*). Vlci žijí sociálním životem ve smečkách, ve kterých má dominantní postavení vůdčí pár, tzv. alfa samec a alfa samice. Vůdčí pár má obvykle výhradní právo na rozmnožování. Smečky jsou fakticky rodinnými klany, kde vedle vůdčího páru jsou dalšími členy obvykle mladí vlci ve věku do dvou let. Kolem druhého roku vlci dospívají a obvykle smečku opouští. V evropských podmínkách tvoří smečku obvykle čtyři až pět jedinců.⁴ Velikost smečky i jejího teritoria je ovlivněna prostředím, ve kterém konkrétní jedinci žijí. V prostředí bohatém na potravu je lovecký revír velký pouze několik desítek kilometrů. V jiných případech však může být větší než 1.000 km².⁵

Vlci typicky vyhledávají hustě zalesněné horské a podhorské oblasti, avšak jsou schopni se přizpůsobit a žít v méně zalesněných oblastech i v blízkosti lidských obydlí. Při migraci jsou vlci schopni překonávat i bariéry v podobě rušných silnic a dálnic. Naopak v době páření se antropogennímu prostředí zásadně straní.⁶

Strava vlka obecného je velmi pestrá a liší se mimo jiné i prostředím, ve kterém se vlk vyskytuje. Na východním Slovensku nebo v Itálii je nejčastější kořistí vlků prase divoké, zatímco v Německu je dominantní složkou potravy vlka obecného srnec. V české přírodě se vlci živí zejména kopytníky jako jsou jeleni lesní a prasata divoká, avšak příležitostně loví i menší obratlovce, zejména zajíce.⁷

V letech 2000 až 2004 proběhl výzkum složení potravy vlka v oblasti Šumavy a Beskyd. Analýzou devíti vzorků trusu vlka obecného nalezených v Moravskoslezských Beskydech a Javornících byli nejčastější kořistí zjištěni zajíc polní (44 %), dále jelen lesní (33 %), srnec

³ WECHSELBERGER, M., RIGG, R., BEŤKOVÁ, S. *An Investigation of public opinion about the three species of large carnivores in Slovakia: brown bear (Ursus arctos), wolf (Canis lupus) and lynx (Lynx lynx)*. Liptovský Hrádok: Slovak Wildlife Society, 2005.

⁴ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

⁵ NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. ISBN 0-8018-8033-5.

⁶ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

⁷ STRNAD, M., RŮŽIČKA, T., BLÄTTLER, L., ŠŮLOVÁ, K. *Vlk obecný*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. ISBN 978-80-88076-79-7.

obecný (22,2 %) a prase divoké (11,1 %). Naopak dle osmi vzorků nalezených na území Šumavy byli nejčastější kořisti prase divoké (37,5 %), jelen lesní (25 %), zajíc polní (25 %) a nakonec srnec obecný (12,5 %). V oblasti Beskyd byla však narozdíl od Šumavy jako kořist zjištěna i ovce domácí. To je vysvětlováno především tím, že v Beskydech je chováno mnohonásobně více ovcí než na Šumavě. Odlišné výsledky poté přináší analýza nalezených stržených kořistí, tedy jejich zbytků. Zatímco, zcela očekávaně, výsledky postrádají přítomnost zajíce polního, přítomnost ovce domácí v oblasti Moravskoslezských Beskyd představuje téměř 50 % kořistí.⁸ K problematice lovu domácích ovcí vlkem obecným a jinými šelmami se podrobněji vrátím v právní části diplomové práce věnující se zejména náhradě škody.

1.1.2. Výskyt a rozšíření

Evropská populace vlka obecného je odhadována na zhruba 60.000 jedinců. Většina se poté vyskytuje na území Ruska a Běloruska, v karpatské oblasti (cca 5.500 jedinců), balkánské a dinárské oblasti (cca 5.200 jedinců), na Pyrenejském poloostrově (cca 2.300 jedinců), v Pobaltí a severovýchodním Polsku (cca 2.000 jedinců), na Apeninském poloostrově (cca 500 jedinců) a ve Skandinávii (cca 200 jedinců).⁹

Tak jako další velké šelmy, byl vlk na území České republiky zcela vyhuben. Dle historických záznamů byl poslední vlk uloven v roce 1914 v moravských Beskydech. Právě tam byl také v roce 1994 zaznamenán první vlk, který se přirozeně na území České republiky vrátil.

Na základě provedeného monitoringu, na kterém se mimo jiné podílela Česká zemědělská univerzita v rámci svého projektu Objektivní akceptace vlka v člověkem pozměněné přeshraniční krajině (*OWAD*) a ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR a Hnutím DUHA Olomouc, bylo zjištěno, že na území České republiky zasahuje šestnáct vlčích teritorií. Tento průzkum proběhl během tzv. vlčího roku od května roku 2017 do dubna roku 2018. Toto období bylo zvoleno z důvodu, že vlčata se obvykle rodí v dubnu. Zjištěná teritoria se převážně nacházejí v pohraničních horách. Deset z těchto teritorií náleželo smečce s více než třemi jedinci, pět teritorií obývá vlčí pár a v jednom případě byl zmapován teritoriální vlk.¹⁰

⁸ FEJKOLVÁ, Petra, ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr, BARTOŠOVÁ, Dana, BUFKA, Luděk. Poznámky k potravě vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. *Lynx*. Praha: Národní muzeum, 2004, **35**, 27-33. ISSN 0024-7774.

⁹ ČERVENÝ, Jaroslav, BUFKA, Luděk, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. II. Vlk obecný. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2005, **84** (12), 726-730. ISSN 0042-4544.

¹⁰ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Do České republiky zasahuje 16 vlčích teritorií. *Návratvlků.cz* [online]. 09.01.2019 [cit. 28.06.2020]. Dostupné z <https://www.navratvlku.cz/aktuality/do-ceske-republiky-zasahuje-16-vlcich-teritori>.

1.2. Medvěd hnědý

1.2.1. Biologie a etologie

Medvěd hnědý (*Ursus arctos*) je největší šelmou vyskytující se v evropských zemích. Dospělí jedinci jsou dlouzí 1,7-2,8 m a vysokí 90-150 cm. S největšími medvědy s váhou okolo 780 kg se lze setkat na území Severní Ameriky, zejména na Aljašce. Naopak evropští jedinci jsou výrazně menší. Medvědi vyskytující se na severu Evropy mohou vážit okolo 150-250 kg, ale jedinci žijící v jižních částech Evropy váží průměrně pouhých 70 kg.

Z velkých šelem je medvěd nejvíce přizpůsobivý s ohledem na svá stanoviště, a kromě lesů obývá také tundru, alpské louky či okraje pouští. Ve Střední Evropě však medvědi zpravidla preferují prostředí lesa. Obvykle si vybírají jehličnaté a smíšené lesy v odlehlejších oblastech. Medvědi mají velice rádi vodu a vyhledávají lesní louky hojné na lesní plodiny. V České republice je biotopů vhodných pro medvěda hnědého jen málo.

Medvědi žijí samotářsky. Hustota osídlení se velice liší a může se obvykle pohybovat mezi 20 až 150 km² pro jednoho medvěda. V létě se však jedinci mohou koncentrovat na lokalitách bohatých na určité kořisti a hustota osídlení tak dosahuje až 0,05 km² pro jednoho medvěda. Medvědi mnohdy nemají problém se shlukovat ve větším množství a někdy tvoří i rodinné skupiny. Teritoria medvědů se značně překrývají a nejsou dosud evidovány tendence jedinců o své území bojovat. Boje však mohou probíhat mezi samci o samice.

Medvědi se páří od května do července, avšak oplodněné vajíčko se obvykle začne vyvíjet až v říjnu nebo v listopadu (tzv. utajená březost). K porodu mláďat dochází v období hibernace mezi lednem a březnem. Mláďata zůstávají po boku matky do svých dvou až tří let. Medvědi jsou dlouhověkými zvířaty a ve volné přírodě se dožívají až 30 let. V zajetí se mohou dožít až 50 let. Medvědi na zimu hibernují. Hibernace začíná v listopadu či prosinci a trvá do března až května. Délka záleží na lokalitě, počasí a kondici jedince.¹¹

Medvědi jsou všežravci, kteří preferují rostlinou potravu. Jejich stravování je velice pestré a přizpůsobuje se jak prostředí, tak ročnímu období. Typicky se medvědi živí plody, kořínky, částmi rostlin, bezobratlými živočichy, menšími obratlovci a často cíleně vyhledávají zdechliny zvířat. Někteří jedinci preferují masitou potravu a loví zvěř, ale také ovce. Lovenou zvěř poté

¹¹ NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. ISBN 0-8018-8033-5.

medvědi zabíjí ranou tlapy do hlavy či zlomením páteře. Jistou škodu mohou medvědi páchat na polích, a to zejména na úrodě ovsa. S oblibou také vybírají med z včelínů.¹²

1.2.2. Výskyt a rozšíření

V Evropě žije medvěd hnědý především v rozsáhlých lesních oblastech Ruska, Pobaltí a Fennoskandinávie. Další populace nalezneme v horských oblastech, jako jsou Karpaty, dinárská pohoří, východní Alpy, balkánská pohoří, Apeniny či Pyreneje. Odhadem žije na území Evropy okolo 50.000 jedinců, z nichž většina obývá severovýchodní Evropu.¹³ Druhou nejpočetnější populací s 8.100 jedinci je karpatská populace, která zahrnuje východní část České republiky, Slovensko, jihovýchodní Polsko, Ukrajinu, Rumunsko a Srbsko. Sousední Slovensko obývá okolo 700 jedinců, Polsko 100 jedinců a Rakousko 23-28 jedinců.¹⁴

Stejně jako u ostatních velkých šelem je česká populace medvědů závislá na šíření medvěda ze sousedních států, a to především Slovenska a Polska. Na území České republiky byl medvěd v průběhu 18. a 19. století vyhuben. Opět se začal rozšiřovat až po roce 1960 a pravidelně se několik málo jedinců vyskytuje pouze na území Beskyd.¹⁵

1.3. Rys ostrovid

1.3.1. Biologie a etologie

Rys ostrovid (*Lynx lynx*) je největší evropskou kočkovitou šelmou a současně třetí největší šelmou Evropy, a to po medvědu hnědém a vlkovi obecném. Váha dospělého jedince se pohybuje mezi 12-35 kg a výška v ramenou v činní v průměru 65 cm. Rysové žijící v severních a východních oblastech jsou typicky větší než jedinci vyskytující se v jižních a západních oblastech. Toto pravidlo však neplatí bezvýjimečně, jelikož například rysové vyskytující se v Karpatech jsou relativně velcí, přestože Karpaty patří spíše do jižních a západních oblastí.

Páření rysů probíhá od února do dubna. Samice po 67 až 74 dnech rodí obvykle dvě až tři mláďata, o které se stará následujících deset měsíců až do doby dalšího páření. Rysové žijící ve volné přírodě se mohou dožít až 17 let, průměrný věk jedinců v populaci však činí 4 až 5 let.

¹² ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. III. Medvěd hnědý. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (1), 20-25. ISSN 0042-4544.

¹³ ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. III. Medvěd hnědý. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (1), 20-25. ISSN 0042-4544.

¹⁴ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

¹⁵ ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. III. Medvěd hnědý. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (1), 20-25. ISSN 0042-4544.

Rysové žijí vždy osamoceně mimo smečku, kdy samčí i samičí jedinci obývají vlastní teritorium. Samice rýsa vybírá teritorium s ohledem na množství potenciální kořisti a uspokojení potřeb souvisejících s výchovou mláďat, zatímco samci volí své teritorium tak, aby získali přístup k samicím. Teritoria samců jsou zpravidla větší a schraňují teritorium jedné či dvou samic. Velikost teritoria jednoho jedince se pohybuje mezi 25-2000 km², v Evropě je to dokonce od 180-2780 km² pro samce a 98-759 km² pro samice. Největší teritoria okupují rýsové v oblasti Skandinávie.¹⁶

Teritorium rýsa ostrovida je vázáno na rozsáhlejší lesní celky v horských či podhorských polohách. Přestože habitat vlků i medvědů tvoří rovněž les, na základě výzkumu provedeného v Norsku bylo zjištěno, že rys preferuje nejvyšší míru lesnatosti. Nárok na lesnatost prostředí do jisté míry klesá při migraci jedinců, avšak předpokládá se, že nejdelší vzdálenost mezi dvěma porosty, která je pro rýsa překonatelná, se pohybuje okolo 1 km.¹⁷ Je tedy zjevné, že vzhledem k velikosti rýsích teritorií, může být migrace pro rýsy ve Střední Evropě velice náročná a migrační požadavky je nezbytné při lidské činnosti zohledňovat.

Mezi typické kořisti rýsa ostrovida v oblastech Evropy patří menší kopytníci, jako jsou srnci, kamzíci či mufloni. Méně obvykle loví rys i laně či divoká prasata. Ve vegetačním období pak podstatnou složku stravy rýsa tvoří zajáci či různí hlodavci. Rys se k ulovené kořisti pravidelně vrací a nespotřebované zbytky přehrne travou, listím, větvemi nebo sněhem. Výjimečně si zbytek kořisti vytáhne i na strom. Rys téměř zásadně nekonzumuje kořist ulovenou jinými jedinci ani zdechlíny. Výjimky z tohoto chování však byly zaznamenány v oblasti polských Karpat.¹⁸

Na rozdíl od vlků, jsou útoky rýsů na hospodářská zvířata spíše výjimečné. Stejně tak nepředstavuje rys nebezpečí ani pro člověka. Neexistuje žádný záznam o svévolném útoku rýsa na člověka. Existují pouze výjimečné případy, kdy došlo k poranění člověka zraněným, chyceným rysem nebo rysem nakaženým vzteklinou.¹⁹

¹⁶VON ARX, Manuel, BREITENMOSER-WÜRSTEN, Christine, ZIMMERMANN, Fridolon, BREITENMOSER, Urs. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. *KORA Bericht*. Muri: KORA, 2004. ISSN 1422-5123.

¹⁷ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

¹⁸ ČERVENÝ Jaroslav, KOUBEK Petr. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (2), 86-94. ISSN 0042-4544.

¹⁹VON ARX, Manuel, BREITENMOSER-WÜRSTEN, Christine, ZIMMERMANN, Fridolon, BREITENMOSER, Urs. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. *KORA Bericht*. Muri: KORA, 2004. ISSN 1422-5123.

1.3.2. Výskyt a rozšíření

Přestože dříve obýval rys ostrovid lesy napříč evropským i asijským kontinentem, dnes jsou rysí teritoria nesouvislá a více sporadická. Před člověkem se v Evropě ubránilo jen několik původních rozšíření, a to ve Fennoskandinávii, Rusku, severovýchodním Polsku, v částech Balkánu a na Kavkaze. Výskyt rysa byl však v mnohých oblastech obnoven díky reintrodukčním programům. Takto se rys ostrovid dostal opět na území Alp, Bavorského lesa či Harzu.

Evropská populace (vyjma Ruska) čítá odhadem 7.500 jedinců, z nichž většinu tvoří původní populace ve Fennoskandinávii, Pobaltí a karpatské oblasti. Právě oblasti výskytu rysa na Slovensku a Polsku mají zásadní význam pro vývoj populace na Moravě. Pro Čechy je poté zásadní bavorsko-rakouská populace rysů.²⁰ Dle monitoringu rysí populace z let 2017 a 2018 by tzv. česko-bavorsko-rakouská populace měla být představována až 107 jedinci.²¹

V Evropě tedy tvoří nejvýznamnější rysí populaci výše uvedená česko-bavorsko-rakouská populace o zhruba 100 jedincích, alpská populace (zejména Švýcarsko a Itálie) se zhruba 120 jedinci, skandinávská populace o zhruba 2.800 jedincích, Baltská populace s cca 2.000 jedinci a karpatská populace zasahující na území Rumunska, Slovenska, Polska, Ukrajiny, České republiky, Maďarska a Srbska s 2.800 jedinci.²²

Rys je v současné době nejpočetnější velkou šelmou na našem území. Mezi tři hlavní oblasti se stálým výskytem rysů patří severovýchodní Morava (Moravskoslezské Beskydy, Javorníky, Vsetínské vrchy), Jeseníky a jihozápadní Čechy (Český les, Šumava, Blanský les, Novohradské hory, Plánický hřeben, Brdy, Slavkovský les a Doupovské hory).²³

Hustota rysího osídlení závisí v přirozených podmínkách na dostupnosti kořisti a je limitována sociálními interakcemi mezi rysy. Obecně zažitou domněnkou je, že populace rysů koreluje s počtem vlků v oblasti. Toto však nebylo dosud nikterak prokázáno. V člověkem osídleném prostředí je hlavním faktorem pro výskyt rysů člověk. Dle dostupných údajů z roku

²⁰ ČERVENÝ Jaroslav, KOUBEK Petr. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (2), 86-94. ISSN 0042-4544.

²¹ FRÁNKOVÁ, Ruth. *Czech-Bavarian-Austrian lynx population estimated at over 100*. In: Radio Prague International [online]. 28.02.2020 [cit. 12.10.2020]. Dostupné z: <https://english.radio.cz/czech-bavarian-austrian-lynx-population-estimated-over-100-8106872>.

²²VON ARX, Manuel, BREITENMOSER-WÜRSTEN, Christine, ZIMMERMANN, Fridolon, BREITENMOSER, Urs. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. *KORA Bericht*. Muri: KORA, 2004. ISSN 1422-5123.

²³ ČERVENÝ Jaroslav, KOUBEK Petr. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (2), 86-94. ISSN 0042-4544.

2001 se například v Polsku vyskytovalo 1,9 až 3,2 dospělých rysů na území o rozloze 100 km². Naopak v jižním Norsku to bylo pouze 0,25 jedince na 100 km².

1.4. Role velkých šelem v ekosystému lesa

Šelmy žijí na vrcholu potravinové pyramidy, kdy i malý počet jejich jedinců náležitých k tomuto řádu dokáže zásadně ovlivnit nižší úroveň potravinového řetězce a tím i strukturu a fungování ekosystému, jehož jsou součástí. Přestože fungování ekosystému není dosud komplexně porozuměno, lze argumentovat, že šelmy jsou zejména potřebné k udržení biodiverzity, stability a integrity různých populací. Předpokládáme, že ochranou šelem jsou současně chráněni další živočichové, vegetace, zdroje vody a půda.²⁴

Vzhledem k tomu, že hlavním zdrojem potravy vlka, zejména v zimních měsících, jsou jeleni, srnci obecní a prasata divoká, přispívají tak vlci k regulaci nemocné a příliš početné vysoké a černé zvěře, která působí škody na polích i v lesích.²⁵ Právě tzv. spárkatá zvěř často ztěžuje přirozenou obnovu lesů. Odborný myslivecký pojem spárkatá zvěř označuje skupinu sudokopytníků, jejichž společným znakem je mimo jiné spárek neboli pazneht na třetím a čtvrtém prstu. Mezi tyto živočichy řadíme zejména zvěř parohatou, jako je jelen, daněk a srnec, dále rohatou, kam patří muflon či kamzík a konečně zvěř černou, což je typicky prase divoké.²⁶

Dle Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i. představuje škoda působená v lesích spárkatou zvěří jeden z hlavních problémů ochrany lesů v České republice. Typickým poškozením působeným spárkatou zvěří je okus, kterým jsou postihovány kultury a mladé porosty. Dle zjištěných výsledků je spárkatou zvěří poškozeno okolo 60 % zpevňujících a melioračních dřevin, které mají pro zdraví lesa značný význam. Další škoda je poté zaznamenána u zhruba 30 % jedinců hlavních dřevin. Dle modelových výpočtů vykazuje více než polovina území České republiky poškození kultur spárkatou zvěří vyšší než 20 %.²⁷

Nadměrné spásání lesních porostů snižuje diverzitu nejen vegetace, ale i živočichů. V silně spásaných lesích je dokumentován úbytek bezobratlých živočichů, kteří jsou nezbytnou potravou mnoha druhů ptactva. Příkladem je tetřev hlušec (*tetaro urogallus*), jehož kuřata se z

²⁴ NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. 313 s. ISBN 0-8018-8033-5.

²⁵ STRNAD M., RŮŽIČKA T., BLÄTTLER L., ŠŮLOVÁ K. *Vlk obecný*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. ISBN 978-80-88076-79-7.

²⁶ ŘEHÁK L. *Co je to spárkatá zvěř?* In: Český rozhlas [online]. 13.09.2001 [cit. 06.06.2020]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/co-je-sparkata-zver-7865052>.

²⁷ Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i. *Vliv zvěře na zdravotní stav lesů* [online]. 30.09.2019 [cit. 06.06.2020]. Dostupné z: <https://www.vulhm.cz/vliv-zvere-na-zdravotni-stav-lesu/>.

velké části živí motýlími larvami, mravenčími kukly a listy borůvky. Stejně tak dochází k úbytku lesních bylin, včetně některých chráněných druhů.²⁸

Rekordní počty spárkaté zvěře v české krajině potvrzují i myslivecké statistiky. V roce 2018 bylo dle plánů lovu odstřeleno celkem 23.978 jelenů, 99.828 srnců a 185.496 prasat divokých. Zaznamenávají jsou škody nejen na lesních pozemcích, ale také na pozemcích zemědělských. U prasat divokých dále existují obavy z vypuknutí nebezpečných nákaz (Aujezskyho choroba, africký mor prasat) a nebezpečných přímých kontaktů s lidmi, včetně dopravních havárií při migraci černé zvěře přes dopravní cesty.²⁹

Drtivá většina regulace přemnožené zvěře je tedy v rukou myslivců, ale zejména vlci k efektivní regulaci spárkaté zvěře přispívají a lze považovat za žádoucí, aby tomu tak bylo i nadále a návrat vlků do českých lesů byl rozumnými prostředky podporován. Vlci i rysové jsou vrcholovými predátory, kteří mají v ekosystému nezastupitelnou roli. Vlci se za účelem úspory vlastní energie zaměřují zejména na nemocné, slabé či staré jedince, čímž nejen regulují počet kopytníků, ale podporují zdravé složení jejich řad.³⁰

Vzhledem ke změnám, kterými evropské lesy prošly, a pomalému návratu velkých šelem, lze těžko přesně určit vliv velkých šelem na stav zvěře v lesích. Dostupné údaje z relativně nerušených oblastí se stálým výskytem vlků (např. Bělověžský prales na hranicích Polska a Běloruska) ukazují potencionální vliv vlků na populaci kopytníků. Silně jsou ovlivněny zejména populace jelenů a v některých evropských lokalitách i losů, kde lov vlka představuje více než 40 % přirozené mortality. Naopak na mortalitu srnců má významnější vliv přítomnost rysa ostrovida v dané lokalitě. Ze starších údajů nebyl zjištěn vliv velkých šelem na stav divokých prasat.³¹ Z výzkumů provedených v České republice je však známo, že mezi kořisti vlka patří i divoká prasata.³²

Přínos velkých šelem by však nemusel končit u regulace určitých druhů spárkaté zvěře a s tím spojenými pozitivními důsledky, které jsou popsány výše. Více studií se zabývalo

²⁸ KUTAL, Miroslav. *Velké šelmy v českých lesích. Význam z pohledu ochrany přírody a myslivosti*. Olomouc: Hnutí DUHA Olomouc, 2013. ISBN 978-80-904530-4-3.

²⁹ FOREJTEK, P. *Myslivecká statistika za rok 2018*. In: *Myslivost, Stráž myslivosti* [online]. [cit. 08.06.2020]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Pro-myslivce/INFORMACE-pro-myslivce/Statisticke-udaje/Myslivecka-statistika-za-rok-2018>

³⁰ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

³¹ OKARMA, Henryk. The trophic ecology of wolves and their predatory role in ungulate communities of forest ecosystems in Europe. *Acta Theriologica*. 1995, **40** (4), 335-386. PL ISSN 0001-7051.

³² FEJKOLVÁ, Petra, ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr, BARTOŠOVÁ, Dana, BUFKA, Luděk. Poznámky k potravě vlka obecného (*Canis lupus*) v České republice. *Lynx*. Praha: Národní muzeum, 2004, **35**, 27-33. ISSN 0024-7774.

nepřímým vlivem predace na biodiverzitu. Konkrétně vlivem vlka na biodiverzitu se zabývala studie Williama J. Rippla a Roberta L. Beschty, která studovala v letech 1995 až 2010 populaci vlků v Yellowstonském národním parku. V důsledku zvýšení počtu vlků se na území Yellowstonského parku snížil počet jelenů wapiti, kteří byli nejčastější kořistí vlků. V důsledku poklesu populace jelenů se snížila i mezidruhová kompetice mezi dalšími druhy. Konkrétně došlo ke zvýšení počtu bizonů a bobrů. Zvýšení počtu bobrů je přičítáno sníženému okusu topolů a vrb v nivách, které tvoří součást potravy bobrů. Kopytníci v důsledku přítomnosti vlků změnili své chování, začali se častěji přemísťovat a vyhledávali jiné méně rizikové lokality. Porosty říčních niv se tak mohly obnovovat a došlo ke stabilizaci říčních koryt kořeny vrb, snížení břehové eroze, obnovení mokřad, zvýšení počtu vodních bezobratlovců a návratu bobrů. Strukturovanější krajina vytvořila rovněž nové biotopy pro ptáky.³³

Role rysa ostrovida v ekosystému lesa, zejména vzhledem k podobnému jídelníčku těchto šelem, je shodná s rolí vlka. Jako vrcholový predátor je zejména přirozeným regulátorem spárkaté zvěře, čímž napomáhá udržovat rovnováhu při obnově lesa.³⁴

Vzhledem k tomu, že medvěd hnědý je převážný býložravec, oproti vlku či rysu uloví podstatně méně zvěře. Jeho přínos pro ekosystému spočívá zejména v sanitárním odstraňování uhynulých živočichů, tedy mršin, které cíleně vyhledává a konzumuje. Tímto především zamezuje případnému šíření chorob.³⁵

1.5. Zdroje ohrožení velkých šelem

Zejména v důsledku konfliktu člověka s velkými šelmami byly velké šelmy na území České republiky zcela vyhubeny a teprve v posledních desetiletích se pomalu vrací do české přírody. Biologická přirozenost šelem zapřičiňuje jejich potřebu relativně velkého prostoru a lovu kořistí. Konflikt mezi člověkem a šelmou spočívá především v boji o prostor a potravu, která je představována zejména divokou zvěří a hospodářskými zvířaty, a to až do takové míry, kdy ochrana zdrojů potravy historicky ospravedlňovala zabíjení velkých šelem.³⁶

V případě České republiky i dalších evropských zemí můžeme mluvit o tzv. lokálním vyhynutí předmětných druhů velkých šelem. V dnešní době jsou tedy vlci, rysové i medvědi

³³ RIPPLE, W. J., BESCHTA, R. L. Trophic cascades in Yellowstone: The first 15 years after wolf reintroduction. *Biological Conservation*. Amsterdam: Elsevier, 2012, 145, 205-213. ISSN 0006-3207.

³⁴ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010, 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

³⁵ ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010, 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9.

³⁶ NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. 313 s. ISBN 0-8018-8033-5.

v různé míře ohrožení. Na seznamech ohrožených živočichů se nachází velké množství živočišných druhů, které spojují jisté společné charakteristiky. Jedná se zejména o větší velikost zvířat, jejich zvláštní dietu, zvláštní požadavky na životní prostředí, menší počet populací a ekonomická či komerční hodnota. Právě podrobným studiem těchto charakteristik se dozvídáme, proč jsou někteří živočichové ohroženi či jim hrozí vyhynutí.

Velcí savci vyžadují větší životní prostor. Jak bylo uvedeno výše, v případě rysa ostrovida se jedná i o stovky kilometrů čtverečních. S rozrůstající se lidskou populací a úbytkem lesů se rapidně zmenšují prostředí vhodná pro život velkých šelem.

Mezi ohroženými živočišnými druhy mají velké zastoupení masožraví živočichové, kteří mají větší nároky na svou stravu než mnozí býložravci. Přestože v případě evropských velkých šelem se počet potencionálních kořistí jeví dostatečným, u jiných šelem je ohrožení způsobeno i jistou řetězovou reakcí, kdy k redukci jejich populace došlo vyhubením jejich kořistí lidmi.

Dalším charakteristickým znakem ohroženého živočicha je velikost a počet jeho populací. Malé izolované populace jsou přirozeně náchylnější k vyhynutí a mají menší šance na jejich posílení propojováním s dalšími populacemi. S obnovou populací ohrožených druhů souvisí rovněž reprodukce větších savců, kteří nemají schopnost produkovat několikrát ročně mnohopočetné vrhy mláďat, jako je tomu například u hlodavců.

Posledním zásadním faktorem pro ohrožení živočišného druhu je jeho komerční hodnota, ač jde o kožešiny, maso, zuby či některé orgány, které jsou na trhu vysoce ceněny.

Další zdroje ohrožení živočichů obecně spočívají v enviromentálních příčinách. Jde zejména o ztrátu či narušení habitatů, vykořisťování lidmi, znečištění životního prostředí a invaze nepůvodních živočišných druhů.³⁷ I tyto příčiny však mají původ primárně v lidské činnosti.

Je důležité mít na paměti, že extinkce živočišných i rostlinných druhů je zcela přirozeným procesem a jen některé příčiny ohrožení živočišných druhů má původ v lidské činnosti. Jedním z úkolů pro zachování živočišných druhů je identifikovat ty úpadky druhů, které mají původ v lidské činnosti a odlišit je od těch, které jsou úpadky přirozenými.³⁸

³⁷ CONSERVATION OF LAND MAMMAL COMMITTEE OF THE AMERICAN SOCIETY OF MAMMALOGISTS. *Why Species Become Threatend or Endangered: A Mamalogist's Perspective* [online]. American Soicety of Mammalogists [cit. 13.10.2020]. Dostupné z: https://www.mammalogy.org/uploads/committee_files/Why%20species%20become%20threatened%20or%20endangered%20brochure.pdf.

³⁸ GENOMAYS H. Hugh. Causes for species of large mammals to become threatend or endangered. In: MAJUMDAR S. K., BRENNER F.J., RHODAS A.F. *Endangered and Threatend Species Programs in*

Velké šelmy jsou ohroženými druhy, přestože nemají téměř žádné přirozené nepřátele. V případě rysů byli v celosvětovém měřítku zaznamenány jen výjimečné případy, kdy došlo z jejich zabití jinými zvířecími druhy, a to vlky, rosomáky či tygry. Další příčiny úmrtí rysů představují onemocnění jako je vzteklina nebo parvovirus. Nejvyšší počet nepřirozených úmrtí rysů, a i ostatních velkých šelem, je způsobeno člověkem, a to zejména pytláctvím a nadměrným lovem.³⁹ Jen v jihozápadních Čechách bylo v letech 1995-2003 shromážděno celkem 56 lebek upytláčených rysů. Z 16 rysů, kteří byli na území Šumavy a Bavorského lesa sledováni pomocí vysílačky, byli průkazně zastřelení 3 jedinci a 5 jedinců velmi pravděpodobně. Celkem tedy jedna polovina sledovaných rysů byla zřejmě usmrceny pytláky. Nelegální lov má za vinu šokujících 80 % celkové mortality rysů ostrovidů na Šumavě a v přilehlém okolí.⁴⁰

V návaznosti na výše uvedené si dovoluji uvést citaci z anonymní ankety, kterou uspořádal Ústav biologie obratlovců Akademie věd ČR mezi myslivci a studenty myslivosti: „Člověk se také cítí být predátorem – k nelegálnímu lovu rysů dochází, protože někteří myslivci jsou přesvědčeni, že maso patří na talíř pouze jim – rys do přírody volně nepatří – znám přes 20 konkrétních případů nelegálního lovu rysa v ČR – sám jsem rysa ulovil, ale svědomí mám čisté, když nepomůže stát, pomůže si občan – rysa jsem ulovil omylem, myslel jsem, že střílím na sousedova psa, protože nás se sousedkou v lese neustále vyrušoval – znám případ myslivce z Prachaticka, který rysa ulovil vyloženě na kšeft, prvního má doma nad krbem, druhého nechal celého vypreparovat a vyměnil ho do Německa za ojetou terénní Toyotu – nelegální lov rysa je morální satisfakce za vzniklé škody.“⁴¹

Výše popsané zdroje ohrožení velkých šelem jsou limitovány různými tzv. konzervačními strategiemi, které se snaží o obnovu populací živočišných druhů, jejichž úpadek byl způsoben převážně lidskou činností. Mezi základní prostředky ochrany ohrožených živočichů patří přírodní rezervace, chov zvířat v zajetí, reintrodukce živočišných druhů do volné přírody a právní ochrana v národních právních řádech a mezinárodních smlouvách.⁴² Tyto prostředky

Pennsylvania and other States: Causes, Issues and Management. Pennsylvania: The Pennsylvania Academy of Science, 1986. ISBN 978-0960667055. s. 234-251.

³⁹VON ARX, Manuel, BREITENMOSER-WÜRSTEN, Christine, ZIMMERMANN, Fridolon, BREITENMOSER, Urs. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. *KORA Bericht*. Muri: KORA, 2004. ISSN 1422-5123.

⁴⁰ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, **85** (2), 86-94. ISSN 0042-4544.

⁴¹Ibid.

⁴²CONSERVATION OF LAND MAMMAL COMMITTEE OF THE AMERICAN SOCIETY OF MAMMOLOGISTS. *Why Species Become Threatened or Endangered: A Mammalogist's Perspective* [online]. American Society of Mammalogists [cit. 13.10.2020]. Dostupné z: https://www.mammalogy.org/uploads/committee_files/Why%20species%20become%20threatened%20or%2

ochrany velkých šelem a jejich zakotvení v mezinárodním, unijním a národním právu evropských států jsou předmětem rozboru podaného v kapitole 3. této diplomové práce.

2. Právní ochrana velkých šelem v mezinárodním právu

V současné době existuje řada globálních i regionálních problémů, které se týkají životního prostředí na Zemi. Tyto problémy, jejichž závažnost se v posledních letech stupňuje, nelze řešit izolovaně v rámci jednoho či více států, ale nejlépe celosvětově. Mezi významné globální problémy patří zejména změna klimatu, globální oteplování, zvyšování hladin oceánů, genetická ztráta biologické rozmanitosti, destrukce ozónové vrstvy, nárůst lidské populace či kontaminace moří a oceánů. V regionálním měřítku se jedná např. o devegetaci, deforestaci, desertifikaci či kontaminaci jednotlivých složek životního prostředí přesahujících jurisdikci jednoho státu. Na tyto problémy reaguje mezinárodní právo životního prostředí, které se formovalo především v posledních 50 letech.⁴³

Úbytek velkých šelem je součástí globálního problému ztráty biologické rozmanitosti (biodiverzity). Regionální problémy životního prostředí, které se nejcitelněji dotýkají velkých šelem, souvisí s jejich životním prostředím, jehož degradace se rovněž řadí mezi problémy biodiverzity, jak bude vysvětleno v následující kapitole. Jedná se zejména o deforestaci, devegetaci a znečištění lesa. Jak bylo vyloženo v kapitole 1 této diplomové práce, populace velkých šelem obývají oblasti překračující hranice více států a jejich izolovaná existence v rámci jednoho státu není, obzvláště ve Střední Evropě, dobře možná. Stejně tak nelze šelmy chránit pouze v rámci národních právních rámců, jejichž přístup k ochraně velkých šelem by se mohl výrazně lišit. Níže je tedy podán výklad k pramenům mezinárodního práva životního prostředí, které se přímo či nepřímo dotýkají ochrany velkých šelem a určují tak základní rámec jejich právní ochrany.

2.1. Ochrana velkých šelem v rámci mezinárodněprávní ochrany biodiverzity

2.1.1. Podstata a význam biodiverzity

Biodiverzita neboli biologická rozmanitost představuje variabilitu živých organismů vyskytujících se na Zemi v rámci jednotlivých ekosystémů. Ekosystémy a s nimi i biologická rozmanitost jsou po celém světě ohrožovány lidskou činností. Dle *World Wildlife Federation* klesla globální populace obratlovců za období od roku 1970 do 2012 o 58 %.

Podstatou nauky o biodiverzitě je studium potravních sítí a příslušných ekosystémů. Ve fungujícím ekosystému má každý živočišný druh své místo a funkci a je navzájem propojen

⁴³ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 98-99.

s jinými živými i neživými organismy a daným prostředím. Biodiverzita nezahrnuje pouze biologickou diverzitu, ale obsahuje tři hlavní složky, kterými jsou (i) genetická diverzita, (ii) druhová diverzita a (iii) diverzita ekosystémů. Pod biodiverzitou je obvykle představována druhová diverzita.⁴⁴ Je však zřejmé, že k úspěšnosti živočišného druhu nepostačí pouze hrstka jedinců, ale je potřeba větší genetická variabilita. Například u medvěda hnědého je za geneticky efektivní považována populace s alespoň 500 jedinci.⁴⁵ Konečně diverzitou ekosystémů rozumíme variabilitu stanovišť, biotických společenství (živé organismy v ekosystému) a procesů v biosféře. Ekosystém je soustava živých a neživých organismů, které jsou navzájem propojeny těmito procesy výměny látek, tokem energie a výměnou informací, vzájemně se ovlivňují a vyvíjejí v určitém prostoru a čase. Mezi ekosystémy, ve kterých se převážně vyskytují velké šelmy, patří zejména lesy mírného pásma a tajga.

Hlavní příčinou ztráty biodiverzity je právě úbytek ekosystémů a stanovišť po celém světě. K tomu dochází v důsledku nárůstu lidské populace a nadměrným využíváním přírodních zdrojů. Další důvody jsou propojeny s jinými globálními a regionálními problémy životního prostředí, zejména znečištěním, klimatickou změnou, deforestací nebo příchodem nepůvodních druhů do původních ekosystémů.⁴⁶

2.1.2. Vývoj mezinárodněprávní ochrany biodiverzity

Vývoj mezinárodního práva životního prostředí je obvykle rozdělován do několika etap ohraničených významnými mezinárodními konferencemi, kterými jsou Stockholmská konference OSN o životním prostředí člověka z roku 1972 (*United Nations Conference on the Human Environment*), Mezinárodní konference o životním prostředí a rozvoji (*United Nations Conference on Environment and Development*) konaná v Rio de Janeiru roku 1992, Světový summit o udržitelném rozvoji (*World Summit on Sustainable Development*) konaný v Johannesburgu roku 2002 a Mezinárodní konference OSN o udržitelném rozvoji (*United Nations Conference on Sustainable Development*) konaná v Rio de Janeiru roku 2012.⁴⁷

⁴⁴ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s.737-739.

⁴⁵ KUNC, Ludvík, BARTOŠOVÁ, Dana. *Patří velké šelmy do Beskyd?* Praha: ŽIVA. 2005, **1**, 34-40. ISSN 0044-4812.

⁴⁶ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s.737-739

⁴⁷ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 4-27.

V 1. polovině 20. století se začaly objevovat mezinárodní úmluvy na ochranu některých druhů flóry a fauny, šlo však o neucelené právní úpravy především regionálního charakteru. Mezi tyto úmluvy patří např. Konvence o ochraně migrujících ptáků ve Spojených státech a Kanadě z roku 1916 nebo Konvence o ochraně přírody a zachování volně žijících druhů fauny a flóry na západní polokouli (*The Convention on Nature Protection and Wildelife Preservation in the Western Hemisphere*) z roku 1940.⁴⁸

Za začátek moderního mezinárodního práva životního prostředí lze považovat Stockholmskou konferenci o životním prostředí pořádanou Valným shromážděním OSN v roce 1972. Během Stockholmské konference byly přijaty tři právně nezávazné dokumenty, a to (i) Rezoluce o institucionálních a finančních ujednáních, která vedla k založení Programu OSN pro životní prostředí (*UNEP*), (ii) Závěrečná deklarace o životním prostředí člověka a (iii) Akční plán obsahující 109 doporučení pro konkrétní mezinárodní opatření k ochraně životního prostředí.⁴⁹ Stockholmská deklarace je zela stěžejním dokumentem, který mimo jiné přinesl katalog principů, které jsou z velké míry dodnes přijímány.⁵⁰ Jedná se například o právo člověka na příznivé životní prostředí nebo princip prevence.

V oblasti biodiverzity převažovaly do devadesátých let 20. století především regionální úmluvy, které vyžadovaly samostatnou aktivitu smluvních států k ochraně přírodních stanovišť. V mnohých případech byly tyto úmluvy neefektivní a po jejich uzavření byly smluvními stranami ignorovány.⁵¹ Níže jsou uvedeny některé mezinárodní úmluvy vztahující se k ochraně biodiverzity, které byly uzavřeny do roku 1992.

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva (*Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitats*) uzavřená roku 1971 v íránském městě Ramsar, patří mezi mezinárodní úmluvy chránící zejména diverzitu ekosystémů.⁵² Podstatu Ramsarské úmluvy tvoří Seznam mokřadů mezinárodního významu (*List of Wetlands of International Importance*), ve kterém je zapsáno

⁴⁸ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 100.

⁴⁹ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Enviromental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 4-5.

⁵⁰ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 102-103.

⁵¹ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Enviromental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 749.

⁵² SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Enviromental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s.787.

více než 2000 lokalit o celkové rozloze větší než 2.000.000 km². Tyto mokřady a s nimi spojené vodní ptactvo jsou předměty ochrany Ramsarské úmluvy. Ramsarská úmluva mimo jiné ukládá smluvním státům zřídit přírodní rezervace k ochraně mokřad, ať zařazeným na Seznamu či nikoliv. Široce formulované povinnosti stanovené Ramsarskou úmluvou zahrnují kromě vodního ptactva ochranu i další fauny, která obývá mokřady. Nepřímo tak mohou přírodní rezervace vytvořené na základě Ramsarské úmluvy poskytovat ochranu i velkým šelmám. V rámci Evropy je zvláště významnou lokalitou zařazenou v Seznamu Ramsarské úmluvy *Berezinsky Biosphere reserve* v Bělorusku, kde se vyskytují vlk obecný, medvěd hnědý i rys ostrovid.⁵³

Nepřímo mohou být velké šelmy chráněny rovněž **Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*)**, která poskytuje ochranu některým lokalitám, které jsou rovněž stanovišti velkých šelem. Mezi takové lokality patří například biosférická rezervace Julské Alpy, která byla v roce 2019 zařazena na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví. Julské Alpy jsou částí jižních vápencových Alp a rozléhají se na území Slovinska a severovýchodní Itálie. Tato biosférická rezervace je významným Alpským koridorem pro velké šelmy, a to zejména rysa ostrovida a medvěda hnědého.⁵⁴

Mezi významné mezinárodní úmluvy na ochranu biodiverzity patří **Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES*)**,⁵⁵ která byla sjednána pod záštitou Programu OSN pro životní prostředí (*UNEP*) ve Washingtonu v roce 1973 a nabyla účinnosti v roce 1975.⁵⁶ Úmluva CITES má v současnosti 183 smluvních stran.⁵⁷ Předmětem ochrany Úmluvy CITES je zhruba 5.000 druhů volně žijících živočichů a 29.000 druhů planě rostoucích rostlin zařazených v přílohách Úmluvy CITES. Hlavním orgánem CITES je Konference smluvních stran (*COP*), která se pravidelně schází.

⁵³ TROUWBORST, Arie. Global Large Carnivore Conservation and International Law. *Biodiversity and Conservation* [online]. New York: Springer, 2015, **24**, 1567-1588 [cit. 18.10.2020]. ISSN: 1572-9710. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10531-015-0894-8>.

⁵⁴ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. *Julian Alps Biosphere Reserve, Italy* [online]. Poslední změna červen 2019 [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/julian-alps-italy>.

⁵⁵ Dále také jako Úmluva CITES.

⁵⁶ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 345.

⁵⁷ Viz seznam smluvních stran: CITES. *List of Contracting Parties* [online]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>.

Hlavním úkolem Úmluvy CITES je zabránit nadměrnému využívání a vykořisťování chráněných druhů, kterým hrozí vyhynutí, pro obchodní účely. Úmluva CITES rozlišuje tři kategorie ohrožených druhů podle stupně jejich potřebné ochrany. Příloha č. 1 Úmluvy CITES obsahuje seznam druhů ohrožených vyhynutím, které jsou nebo mohou být obchodem nepříznivě ovlivňovány. Pro exempláře⁵⁸ těchto druhů platí obecný zákaz obchodu s tím, že za splnění určitých podmínek lze výjimečně vydat povolení k vývozu a následně dovozu exempláře.⁵⁹ Mezi tyto výjimky patří například mezinárodní převoz živých exemplářů pro vědecké účely. Příloha č. 1I CITES obsahuje seznam druhů, které nejsou bezprostředně ohroženy vyhynutím, ale mohly by být takto ohroženy, pokud by obchod s exempláři těchto druhů nebyl přísně monitorován a kontrolován. Tyto druhy mohou být obchodovány v případě, že to neohrozí přežití dotčeného druhu. Pro obchod s exempláři druhů uvedených v Příloze č. 1I Úmluvy CITES je potřeba pouze povolení k vývozu.⁶⁰ Druhy uvedené v Příloze č. 1II Úmluvy CITES jsou ohroženy pouze v rámci některých lokalit nebo jurisdikcí a k jejich obchodování je také třeba pouze povolení k vývozu.⁶¹

Vlk obecný a medvěd hnědý jsou zařazeni v Příloze č. 2 Úmluvy CITES, s výjimkou populací vlka v Bhútánu, Indii, Nepálu a Pákistánu a populací medvěda v Bhútánu, Číně, Mexiku a Mongolsku, které jsou zařazeny v Příloze č. 1 Úmluvy CITES. Rys ostrovid není Úmluvou CITES chráněn vůbec.⁶²

Konference smluvních stran se schází každé tři roky a na základě biologických a obchodních kritérií určuje, které druhy mají být zařazeny v Přílohách I a II Úmluvy CITES. Zařazení druhu do příslušného seznamu vyžaduje dvoutřetinovou většinu hlasů. Naopak seznam druhů obsažený v Příloze č. 1II Úmluvy CITES mohou jednostranně měnit jednotlivé smluvní strany.

Rámec vytvořený Úmluvou CITES je prováděn jednotlivými smluvními stranami, které jsou dle článku 9 Úmluvy CITES povinny ustanovit výkonné a vědecké orgány, které udělují povolení a vydávají potvrzení a plní další funkce v souladu s Úmluvou CITES. Přestože některé

⁵⁸ Podle článku 1 písm. b) Úmluvy CITES exemplář znamená i) jakéhokoli živočicha nebo rostlinu, at' živého nebo mrtvého, (ii) v případě živočichů u druhů zařazených v Příloze č. 1 a II každou jejich snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich; a u druhů zařazených do přílohy II snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich pokud jsou tyto jmenovitě uvedeny v Příloze č. 1II ve spojitosti s těmito druhy, a posledně (iii) v případě rostlin také: u druhů zařazených do přílohy I každou jejich snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich; a u druhů zařazených do přílohy II a III snadno rozpoznatelnou část nebo výrobek z nich, pokud jsou tyto jmenovitě uvedeny v Příloze č. 1I a III ve spojitosti s těmito druhy.

⁵⁹ Více v článku 3 Úmluvy CITES.

⁶⁰ Blíže v článku 4 Úmluvy CITES.

⁶¹ Blíže v článku 5 Úmluvy CITES.

⁶² Viz přílohy Úmluvy CITES.

národní legislativy zakotvily přísnější úpravu, dle Úmluvy CITES je přinejmenším požadováno, aby předmětné druhy živočichů a rostliny nebyly smluvními stranami exportovány a importovány bez předmětných povolení. Z výše uvedeného je zřejmé, že podmínky pro získání povolení k obchodu jsou přísnější v případě druhů uvedených v Příloze č. 1 Úmluvy CITES a mírnější pro druhy uvedené v Příloze č. 2 a 3 Úmluvy CITES. Současně však ve vztahu ke všem druhům je výkonným orgánům uloženo přijímat opatření k zajištění, že příprava a odeslání těchto druhů proběhne tak, aby bylo minimalizováno riziko úrazu, újmy na zdraví nebo krutého zacházení s těmito živočichy.⁶³

V rámci Evropské unie je Úmluva CITES provedena nařízením Rady (ES) č. 338/91 a nařízením Komise (ES) č. 865/2006, které jsou blíže vyloženy v kapitole 3.2.2 této diplomové práce.

Úmluva o ochraně přírodních zdrojů a životního prostředí jižního Pacifiku (*Convention on Conservation of Nature in the South Pacific*) byla uzavřena v Apiu roku 1976. Předmětem této úmluvy je vytvoření chráněných oblastí za účelem ochrany reprezentativních vzorků přírodních ekosystémů, krajinných rázů, výjimečných geologických útvarů a objektů estetické, historické, kulturní nebo vědecké hodnoty.⁶⁴

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (*Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals*)⁶⁵ sjednaná v Bonnu v roce 1979, ukládá všem smluvním stranám spolupracovat a podporovat a propagovat výzkum ve vztahu k stěhovavým druhům, bezprostřední ochranu stěhovavých druhů zahrnutých v Příloze č. 1 této Úmluvy a usilování o uzavírání dohod o ochraně a hospodaření ve vztahu k druhům zahrnutých do Přílohy II Bonnské úmluvy. Do Přílohy I Bonnské úmluvy jsou zařazeny ohrožené stěhovavé druhy. V Příloze č. 1 není uvedena žádná z evropských velkých šelem, ale z medvědovitých šelem je na seznamu zařazen poddruh medvěda hnědého - medvěd plavý (*Ursus arctos isabellinus*), který obývá území Číny a Mongolska. Po státech, kterými migrují živočišné druhy zařazené v Příloze č. 1 Bonnské úmluvy, je vyžadováno jednání k ochraně stanovišť daných druhů, odstranění překážek a činností ohrožujících stěhování druhů, regulaci lovu a kontrolu vnášení nepůvodních druhů. Předmětem Přílohy II Bonnské úmluvy jsou druhy s nepříznivým zachováním a pro jejich zachování a hospodaření s nimi se vyžadují

⁶³ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 777-778.

⁶⁴ Convention on Conservation of Nature in the South Pacific [online]. 1976 [cit. 15.10.2020]. Dostupné z: <http://www2.ecolex.org/server2neu.php/libcat/docs/TRE/Full/En/TRE-000540.txt>.

⁶⁵ Dále také jako Bonnská úmluva.

mezinárodní dohody nebo jejichž záchovnému statusu by významně prospěla mezinárodní spolupráce. Z mimoevropských velkých šelem je v Příloze č. II Bonnské úmluvy zařazen medvěd lední (*Ursus maritimus*).⁶⁶

V roce 1979 byla dále uzavřena Bernská úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, které je pro její dosavadní význam věnována samostatná podkapitola této diplomové práce. Zvláštní pozornost je rovněž věnována Úmluvě o biologické rozmanitosti z roku 1992, Úmluvě o ochraně Alp z roku 1991 a Rámcové úmluvě o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat z roku 2003.

2.1.3. Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť 1979

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (*Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats*)⁶⁷ byla sjednána členskými státy Rady Evropy a dalšími signatáři v Bernu v roce 1979 a vstoupila v platnost roku 1982. Bernská úmluva patří mezi závazné úmluvy, jejíž požadavky jsou smluvními státy naplňovány. Jako taková je výjimkou mezi mezinárodními úmluvami o ochraně biodiverzity uzavřených před rokem 1992.⁶⁸

S výjimkou Ruské federace a San Marina, podepsali Bernskou úmluvu všechny členské státy Rady Evropy, a dále Bělorusko, čtyři africké státy a Evropské společenství (Evropská unie).⁶⁹ Evropská unie implementuje Bernskou úmluvu zejména prostřednictvím Směrnici Rady 92/43/EHS ze dne 21.05.1992 o ochraně stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Smluvní státy Bernské úmluvy, které jsou současně členskými státy Evropské unie tedy podléhají jak režimu Bernské úmluvy, tak Směrnici Rady 92/43/EHS. O Směrnici Rady 92/43/EHS bude podán výklad v kapitole 3 zabývající se právní ochranou velkých šelem v unijním právu.

Kromě požadavku, aby smluvní strany uvedly svou legislativu do souladu s ustanoveními Bernské úmluvy, se smluvní státy zavázaly přijmout ochranu přírody jako součást celostátní politiky, podporovat vzdělávání a šíření informací o potřebě ochrany

⁶⁶ Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals [online]. 1979 [cit. 15.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/convention-text>.

⁶⁷ Dále také jako Bernská úmluva.

⁶⁸ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 749.

⁶⁹ Council of Europe. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 104. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats* [online]. 15.10.2020 [cit. 15.10.2020]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104/signatures?p_auth=20Qpz2tM

živočišných a rostlinných druhů a jejich stanovišť a podněcovat a podporovat všestrannou mezinárodní spolupráci.⁷⁰

Účel Bernské úmluvy je obsažen především v první částech Bernské úmluvy. Článek 1 úmluvy deklaruje, že cílem úmluvy je ochrana planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a jejich přírodních stanovišť, a to zejména druhů a stanovišť, jejichž ochrana vyžaduje spolupráci několika států. Článek 2 úmluvy stanoví požadavek k přijetí opatření, aby se tato flóra a fauna udržely na úrovni nebo přizpůsobily stavu, který odpovídá zejména ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, a současně přihlíží k požadavkům hospodářství a rekreace a k potřebám poddruhů, odrůd nebo forem místně ohrožených.

Účelem Bernské úmluvy tedy lze považovat zachování populací vybraných druhů živočichů a rostlin. Podstatou úmluvy není pouhá ochrana konkrétních jedinců určitého druhu před jejich usmrcováním. Zákaz usmrcování jednotlivých živočichů je jen jedním z prostředků k ochraně populací. Článek 2 Bernské úmluvy rovněž připouští, že při zachování populací je třeba vzít v potaz rozdílné zájmy, včetně kulturních, hospodářských a rekreačních. Je tedy zřejmé, že i kulturní požadavky, jako je například zachování tradičního lokálního způsobu života, mohou ovlivnit stav populace požadovaný článkem 2 Bernské úmluvy. Je zřejmé, že ekologické požadavky budou stanovovat absolutní minimum populačního stavu, jehož překročení nemůže být ospravedlněno kulturním ani jiným požadavkem. Určení stavu populace v souladu s článkem 2 Bernské úmluvy pak bude výsledkem vyvažování ekologických, vědeckých a kulturních požadavků, s přihlédnutím k požadavkům hospodářským a rekreačním.⁷¹

Vybrané druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů jsou obsaženy v přílohách k Bernské úmluvě. V Příloze č. 1 Berné úmluvy je uveden seznam přísně chráněných druhů rostlin, v Příloze č. 2 seznam přísně chráněných druhů živočichů a v Příloze č. 3 seznam chráněných druhů živočichů. Pro faunu je tedy stanoven dvojí režim ochrany. Medvěd hnědý, vlk obecný jsou zařazeni v Příloze č. 2 Bernské úmluvy, zatímco rys ostrovid je zařazen v Příloze č. 3 Bernské úmluvy. Přísně chráněn je jen poddruh rysa ostrovida, balkánský rys (*Lynx lynx balcanicus*), který obývá zejména východní Albánii a severozápadní Makedonii.

⁷⁰ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 352.

⁷¹ LINNELL, John D. C., TROUWBORST, Arie, FLEURKE, Floor M. When is it acceptable to kill strictly protected carnivore? Exploring the legal constraints on wild life management within Europe's Bern Convention. *Nature Conservation* [online]. Sofia: Pensoft Publishers, 2017, 21, 129-157 [cit. 16.10.2020]. ISSN 1314-3301. Dostupné z: <https://natureconservation.pensoft.net/article/12836/>.

V rámci zvláštní ochrany přísně chráněných druhů uvedených v Příloze č. 2 Bernské úmluvy je zakázáno zejména (i) odchyťovat, držet a záměrně usmrcovat tyto druhy, (ii) poškozovat a ničit místa sloužící k jejich rozmnožování či odpočinku, (iii) záměrně je vyrušovat, (iv) ničit nebo odebírat jejich vejce a (v) držet tyto živočichy a obchodovat s nimi v rámci vnitřního trhu, ať s živými nebo mrtvými exempláři. Pro chráněné druhy uvedené v Příloze č. 3 Bernské úmluvy je smluvním státům uloženo regulovat jejich využívání tak, aby byly jejich populace udrženy mimo nebezpečí.

Některými smluvními státy byla Bernská úmluva podepsaná s výhradami v souladu s článkem 22 Bernské úmluvy. Česká republika podepsala úmluvu v roce 1998 rovněž s výhradami, a to mimo jiné vůči vlku obecnému a medvědu hnědému zařazeným mezi přísně chráněnými živočichy v Příloze č. 2 Bernské úmluvy, a to z důvodu údajného rychlého šíření těchto druhů na území České republiky. Mezi další státy, které uplatnily výhradu proti zařazení vlka obecného do přílohy 2 Bernské úmluvy patří Bělorusko, Bulharsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Slovenská republika, Slovinsko, Španělsko, Ukrajina. Smluvní státy Bulharsko, Polsko, Slovenská republika, Slovinsko, Ukrajina uplatnily rovněž výhradu proti zařazení medvěda hnědého do přílohy 2 Bernské úmluvy. Pro Českou republiku a další evropské státy jsou již dnes tyto výhrady obsoletní, jelikož je tato problematika uprovoďována unijním právem.

V roce 2004 Švýcarsko navrhlo, aby byl vlk obecný vyřazen z přílohy 2 Bernské úmluvy a přesunut do přílohy 3 Bernské úmluvy, která živočišným druhům poskytuje značně menší ochranu. Rada Evropy se k tomuto návrhu vyjádřila tak, že vlčí populace nebyly ve většině smluvních států obnoveny. Hlavním důvodem pro nedostatečnou obnovu těchto populací je zřejmě usmrcování vlků člověkem (lov, legální snižování stavu vlčí populace, pytláctví) a Švýcarsko má jednu z nejzranitelnějších vlčích populací o 3 až 4 jedincích. Návrh byl následně zamítnut a vlk byl ponechán na seznamu v Příloze č. 2 úmluvy.⁷²

Výjimky z uplatnění Bernské úmluvy

Kromě výhrad, které některé smluvní strany uplatnily při podpisu smlouvy, mohou smluvní strany za určitých podmínek uplatnit v souladu s článkem 9 Bernské úmluvy výjimky z ustanovení článku 4, 5, 6 a 7 Bernské úmluvy, které se týkají ochrany stanovišť, ochrany druhů planě rostoucích rostlin uvedených v Příloze č. 1, ochrany druhů volně žijících živočichů

⁷² Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *The status of the wolf (Canis lupus) in Europe: Amendments: Switzerland proposal to pass Canis lupus from Appendix II to Appendix III of the Convention* [online]. 05.11.2006 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807463c7>.

uvedených v Příloze č. 1II úmluvy, zvláštní ochrany druhů volně žijících živočichů uvedených v Příloze č. 1I a zákazu používání bezohledných prostředků odchyty a usmrcování.

Tyto výjimky lze podle čl. 9 Bernské úmluvy uplatnit pouze v případě, pokud neexistuje jiné uspokojivé řešení, nebude to na újmu přežití příslušné populace a je tak činěno (i) v zájmu ochrany rostlin a živočichů, (ii) za účelem předcházení vážným škodám na úrodě, dobytku, lesích, vodě a jiných formách majetku, (iii) v zájmu veřejného zdraví a bezpečnosti, bezpečnosti leteckého provozu nebo jiných vyšších veřejných zájmů, (iv) pro účely výzkumu a výuky, obnovení populace, vysazení do původního areálu výskytu a pro nutný odchov a (v) k povolení, za přísně sledovaných podmínek, výběrově a v omezeném rozsahu odebírat, chovat nebo jinak uvážlivě a v malém počtu užívat určitých volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Článek 9 Bernské úmluvy nepřipouští výjimku z článku 2 Bernské úmluvy. I při uplatnění výjimek podle článku 9 Bernské úmluvy, je tedy nezbytné, aby populační stav určitého druhu odpovídal ekologickým, vědeckým a kulturním požadavkům, což je účelem Bernské úmluvy. Článek 2 úmluvy tedy představuje striktní a ambiciózní požadavek na stav populace určitého druhu, ale zejména prostřednictvím výjimek dle čl. 9 úmluvy poskytuje poměrně širokou flexibilitu v prostředcích, kterými má být účelu úmluvy dosaženo. Toto pojetí odpovídá i řádnému výkladu úmluvy ve světle Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969. Dle čl. 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu musí být smlouva vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy. Výjimkou dle článku 9 Bernské úmluvy nelze popírat účel Bernské úmluvy.⁷³

Smluvní státy, které se rozhodnou předmětné výjimky uplatnit, jsou povinny prokázat, že splňují obecné předpoklady, tedy že neexistuje jiné uspokojivé řešení a nebude to na újmu přežití příslušné populace, a naplňují některý z taxativně vymezených účelů pro stanovení výjimek. Vzhledem k tomu, že většina států se stálou populací velkých šelem uplatnila výhrady dle článku 22 Bernské úmluvy, jsou výjimky ve vztahu k velkým šelmám uplatňovány spíše zřídka. Výjimku ve vztahu k medvědu hnědému i vlku obecnému pravidelně uplatňovalo například Norsko, které poslední zprávu o uplatnění výjimek podalo za období od roku 2013 do roku 2014. Dle zprávy předložené dle čl. 9 odst. 2 Bernské úmluvy stálé komisi, je výjimka

⁷³ LINNELL, John D. C., TROUWBORST, Arie, FLEURKE, Floor M. When is it acceptable to kill strictly protected carnivore? Exploring the legal constraints on wild life management within Europe's Bern Convention. *Nature Conservation* [online], 2017, 21, 129-157 [cit. 16.10.2020]. ISSN 1314-3301. Dostupné z: <https://natureconservation.pensoft.net/article/12836/>.

pro vlka a medvěda hnědého uplatněna Norskem z důvodu „*předcházení vážným škodám na úrodě, dobytku, lesích, vodě a jiných formách majetku.*“⁷⁴

Soustava Smaragd

V návaznosti na Bernskou úmluvu vydal Stálý výbor Bernské úmluvy Rezoluci č. 3/1996, která směřovala k vytvoření zvlášť chráněných území prioritního zájmu. Na základě této rezoluce mají smluvní státy vyhlášovat tzv. oblasti zvláštního zájmu ochrany přírody (*Areas of Special Conservation Interest – ASCI*) a vytvořit tak soustavu Smaragd (*Emerald Network*).⁷⁵ Další Rezolucí č. 6/1998 byl stanoven seznam druhů vyžadujících zvláštní opatření k ochraně stanovišť. Mezi těmito druhy jsou zařazeni i vlk, medvěd hnědý a rys ostrovid.⁷⁶

V roce 2003 dokončila Agentura pro ochranu přírody a krajiny ČR projekt Vytvoření soustavy Smaragd v ČR. V rámci Evropské unie je však projekt Smaragd realizován soustavou NATURA 2000 s tím, že na základě rezoluce č. 5 (1998) o pravidlech pro soustavu území zvláštního zájmu pro ochranu stanoví, že „*pro smluvní strany, které jsou členskými státy Evropské unie, jsou lokality soustavy Smaragd představovány lokalitami soustavy Natura 2000.*“⁷⁷ Vyhlášená území soustavy NATURA 2000, včetně těch na území České republiky, jsou tedy rovněž součástí soustavy Smaragd.⁷⁸

Doporučení a akční plány

V rámci Bernské úmluvy vydává stálá komise doporučení týkající se především opatření, která mají být přijata pro účely Bernské úmluvy. Některé z těchto doporučení se týkají výslovně ochrany velkých šelem pod Bernskou úmluvou.

Ve věci ochrany velkých šelem bylo jako poslední dne 30.11.2018 přijato doporučení stále komise č. 198 (2018) o užívání umělého krmení jako nástroje pro kontrolu velkých šelem a jejich kořistí, se zvláštním důrazem na medvěda hnědého. Smluvním stranám se doporučuje prozkoumat možný důsledek umělého krmení velkých šelem na ekosystémy s cílem porozumět,

⁷⁴ Council of Europe. *Biennial report 2013-2014* [online]. [cit. 16.10.2020]. Dostupné na: <https://rm.coe.int/biennial-report-short-2013-2014-norway/16808cfc8c>.

⁷⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 352.

⁷⁶ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Resolution No. 6 (1998) listing the species requiring specific habitat conservation measures* [online]. 04.12.1998 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746afc>.

⁷⁷ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Resolution No. 5 (1998) concerning the rules for the Network of Areas of Special Conservation Interest (Emerald Network)* [online]. 04.12.1998 [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746bfa>.

⁷⁸ O soustavě NATURA 2000 je podán výklad v kapitole 3.2.1. této diplomé práce.

jak tímto může být ovlivněno chování zvířat, jiné živočišné druhy, počet a zdraví velkých šelem. Stálá komise při tom vyšla z prohlášení expertní skupiny Iniciativa pro velké šelmy v Evropě (*Large Carnivore Initiative for Europe, LCIE*), která je součástí Mezinárodního svazu ochrany přírody (*IUCN*). Umělým krmením se rozumí jakékoliv úmyslné poskytování potravy člověkem v přirozeném prostředí volně žijících živočichů, nehledě na účel. Typicky jde o návnady pro lov, diverzní krmení ke snížení konfliktů, rekreaci a turismus či podporu populace (dokrmování). Dle LCIE dochází ve více než 80 % evropských zemí k úmyslnému či neúmyslnému dokrmování velkých šelem. Tímto jsou zejména ovlivněni medvědi jako všežravci. Umělé krmení slouží ke snížení škod působených medvědy a k vylákání medvědů mimo zalidněné území. Na druhou stranu však existují důkazy, že umělé krmení medvědů ovlivňuje jejich biologii, ekologii a chování, včetně stravování, teritoria, hibernace a pohybu. Z tohoto důvodu doporučuje LCIE evaluovat možné dopady umělého krmení na cílové druhy včetně dopadů na příslušné ekosystémy. Státy by měly regulovat tuto praxi a určit dobu a místa dovoleného krmení šelem a rovněž množství a typ potravy, která k umělému krmení může být užitá.⁷⁹

Mezi doporučení, která se výslovně dotýkají České republiky a dalších států střední a východní Evropy, je Doporučení stálé komise č. 100 (2003) o ochraně velkých šelem v Karpatech z 04.12.2003. Toto doporučení se dovolává Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat a doporučuje České republice, Maďarsku, Polsku, Rumunsku, Slovenské republice a Ukrajině, aby společně připravily Karpatskou strategii pro ochranu a řízení populace velkých šelem, prosazovaly vývoj vhodných regionálních organizací, a to se zřetelem k akčním plánům přijatým k ochraně vlka obecného, medvěda hnědého a rysa ostrovida. Současně se doporučuje přijetí národních akčních plánů pro velké šelmy.⁸⁰ Česká republika plní požadavky tohoto doporučení zejména prostřednictvím mezinárodní spolupráce v rámci Karpatské úmluvy. Na této spolupráci se významně podílí i Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.⁸¹

⁷⁹ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Recommendation on the use of artificial feeding as management tool of large carnivore populations and their prey, with a particular emphasis on the brown bear* [online]. 30.11.2018 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e4cad.

⁸⁰ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Recommendation No. 100 (2003) on conservation of large carnivores in the Carpathians* [online]. 04.12.2003 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746681.

⁸¹ Jak uvedla Eliška Rolfová, ministerský rada Ministerstva životního prostředí, ve svém emailu ze dne 26.10.2020 „Ochrana velkých šelem pod Bernskou úmluvou“.

Mnoho doporučení apeluje na smluvní státy, aby za účelem ochrany velkých šelem spolupracovaly, a to především z důvodu rozšíření populací jednotlivých druhů šelem na území více států. Jedním z těchto doporučení je také Doporučení stále komise č. 115 (2005) o ochraně a řízení přeshraničních populací velkých šelem z 01.12.2005. Mezi přeshraniční populace jsou zařazeni medvědi v Alpách, velké šelmy ve Skandinávii, Karpatech, rysové na Balkáně nebo rysové v Alpách. Vyzdvihována je potom právě spolupráce v rámci Pan-alpské strategie ochrany rysa (*Pan-Alpine Conservation Strategy for Lynx*).⁸² Do Pan-alpské strategie ochrany rysa jsou zapojeny Francie, Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Rakousko, Německo, Itálie a Slovinsko. Tyto státy se shodly na tom, že populace rysů bude životaschopná jedině, pokud bude mít možnost rozšířit se po velkém území, a proto je nezbytná spolupráce států spojených pohořím Alp, s tím, že stěžejní část populace rysů je ve Švýcarsku a Slovinsku. Jednotlivým státům jsou pak doporučována opatření v podobě monitoringu, omezení pytláctví a zvýšení jeho účinné kontroly veřejnými složkami, vyhodnocení propojenosti stanovišť nebo informování veřejnosti.⁸³

Dalšími již zmíněnými dokumenty, které se zabývají ochranou velkých šelem v rámci Bernské úmluvy, jsou tzv. akční plány. Akční plány vydala v roce 2000 Expertní skupina pro velké šelmy, a to ve spolupráci s expertní skupinou Iniciativa pro velké šelmy v Evropě (*LCIE*). Expertní skupina pro velké šelmy ve své činnosti prosazuje implementaci akčních plánů na národní a evropské úrovni. Jednotlivé akční plány stanoví dílčí cíle k udržení a obnovení životaschopných populací velkých šelem jako nedílných součástí ekosystémů a krajín po celé Evropě. Pro tyto cíle stanoví opatření společná všem smluvním stranám a opatření požadovaná po konkrétních smluvních státech.

V případě medvěda hnědého patří mezi cíle stanovené akčním plánem (i) chránit současnou životaschopnou populaci medvědů v Evropě a umožnit jim rozšíření do další vhodných stanovišť, aby došlo k takovému nárůstu medvědí populace a jejich teritoria, jejichž míra je udržitelná vzhledem k socio-ekonomickým podmínkám, (ii) zajistit životaschopnost malých izolovaných populací medvěda hnědého zvětšením jejich populace a rozšířením jejich teritoria a (iii) snížit konflikt mezi lidmi a medvědy a podněcovat aktivity, které zajistí pozitivní vztah veřejnosti k medvědům. Všem státům je k ochraně druhu uloženo vytvořit národní řídicí

⁸² Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Recommendation No. 115 (2005) of the Standing Committee on the conservation and management of transboundary populations of large carnivores* [online]. 01.12.2005 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746c16.

⁸³ MOLINARI-JOBIN, A. et al. *The Pan-Alpine Conservation Strategy for the Lynx*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005, 23 s. Nature and environment No. 130. ISBN 978-92-871-5111-7.

skupiny a vytvořit národní plány péče v souladu s Akčním plánem pro ochranu medvěda hnědého v Evropě, povolit lov medvěda jen v rámci životaschopných populací, které jsou upraveny národním řídicím plánem, a zajistit zvýšenou kontrolu nelegálního lovu v oblastech s častým výskytem pytláctví.

Dále jsou Akčním plánem pro ochranu medvěda hnědého v Evropě ukládána opatření k ochraně akutně ohrožených populací, ochraně stanovišť medvědů včetně koridorů spojujících fragmentované populace, omezení a kompenzaci konfliktů s lidmi nebo vzdělávání veřejnosti o ochraně medvědů.⁸⁴ Obdobné cíle a příslušná opatření stanoví i Akční plán pro ochranu rysa ostrovida v Evropě⁸⁵ a Akční plán pro ochranu vlka obecného v Evropě.⁸⁶

Česká republika zatím přijala národní Program péče o vlka, zatímco národní programy péče o medvěda a rysa jsou zatím v přípravě.⁸⁷ Současně probíhá systematický monitoring velkých šelem za spolupráce Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.⁸⁸ Za účelem ochrany stanovišť velkých šelem, zejména před jejich fragmentací, byl vytvořen Biotop vybraných zvláště chráněných druhů velkých savců, který slouží jako územně analytický podklad.⁸⁹

2.1.4. Úmluva o biologické rozmanitosti 1992

Těžištěm mezinárodní právní úpravy ochrany biodiverzity je Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on Biological Diversity, CBD*)⁹⁰ uzavřená v Rio de Janeiru v rámci Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v roce 1992. Úmluva o biologické rozmanitosti biodiverzitou rozumí variabilitu všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástími,

⁸⁴ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the Brown Bear (Ursus arctos) in Europe* [online]. 15.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168074640e>.

⁸⁵ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the Eurasian Lynx (Lynx lynx) in Europe* [online]. 05.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807464db>.

⁸⁶ Council of Europe. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. *Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the wolves (Canis lupus) in Europe* [online]. 11.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746b76>.

⁸⁷ Jak uvedla Eliška Rolfová, ministerský rada Ministerstva životního prostředí, ve svém emailu ze dne 26.10.2020 „Ochrana velkých šelem pod Bernskou úmluvou“.

⁸⁸ Viz nálezová databáze ochrany přírody v Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. *Portál Informačního systému ochrany přírody* [online]. 2020 [cit. 06.11.2020]. Dostupné z: <https://portal.nature.cz/kartydruhu/>.

⁸⁹ Blíže k tomu v kapitole 4.1.3 této diplomové práce. AOPK ČR. *Biotop vybraných zvláště chráněných druhů velkých savců* [online]. 2020 [cit. 06.11.2020]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/biotop-vybranych-zvlaste-chranenych-druhu-velkych-savcu/>.

⁹⁰ Dále také jako Úmluva o biologické rozmanitosti.

zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů.⁹¹ Úmluva chrání biodiverzitu v širokém slova smyslu, tedy druhovou, ekosystémů i genetickou. Úmluva byla podepsána 193 státy a přibližuje se tak k označení za univerzální mezinárodní smlouvu.

Mezi tři pilíře Úmluvy o biologické rozmanitosti patří (i) ochrana biodiverzity, (ii) udržitelné využívání složek biodiverzity a (iii) rovnoměrné a spravedlivé rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů.⁹² Jde o rámcovou úmluvu, ve které převládají obecná ustanovení v podobě cílů a politik, a nikoliv konkrétní povinnosti. Organizační strukturu Úmluvy o biologické rozmanitosti tvoří Sekretariát a Konference stran. Sekretariát Úmluvy o biologické rozmanitosti sídlí v Montrealu a funguje pod záštitou UNEP. Konference stran se schází každý rok za účelem kontroly realizace Úmluvy o biologické rozmanitosti a mimo jiné přijímá tzv. protokoly.

Pro ochranu biodiverzity jsou stěžejními články 6 a články 8 až 11 Úmluvy o biologické rozmanitosti.⁹³ Článek 6 Úmluvy o biologické rozmanitosti stanoví dvě obecně formulované opatření pro smluvní státy, a to (i) vytvářet národní strategie, plány či programy pro ochranu a trvale udržitelné využívání biodiverzity a (ii) začleňovat ochranu a trvale udržitelné využívání biodiverzity do oborových nebo mezioborových plánů, programů a koncepcí.⁹⁴ Článek 8 a článek 9 Úmluvy o biologické rozmanitosti stanoví konkrétnější opatření k ochraně biodiverzity *in situ* a *ex situ*.⁹⁵ Ochrana přírody *in situ* je primární zásadou Úmluvy o biologické rozmanitosti, která ukládá ochranu biodiverzity tam, kde se jednotlivé formy života vyskytují přirozeně, tedy ve volné přírodě. Druhotnou zásadou je ochrana *ex situ*, která probíhá mimo přirozené prostředí jednotlivých forem života, např. v zoologických zahradách.⁹⁶ Smluvním stranám je však uloženo přijmout opatření uvedená v člancích 8 a 9 Úmluvy o biologické rozmanitosti v případě, že to „*bude možné a vhodné*“. Státům je tedy ponechána značná volnost v rozhodování, zda je v konkrétních podmínkách třeba tato opatření na národní úrovni přijmout.⁹⁷ Článek 10 Úmluvy o biologické rozmanitosti za stejných podmínek ukládá opatření

⁹¹ Viz čl. 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁹² DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 350.

⁹³ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 749.

⁹⁴ Viz čl. 6 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁹⁵ Více v čl. 8 a čl. 9 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁹⁶ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 350.

⁹⁷ TROUWBORST, Arie. Global Large Carnivore Conservation and International Law. *Biodiversity and Conservation* [online]. New York: Springer, 2015, 24, 1567-1588 [cit. 18.10.2020]. ISSN: 1572-9710. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10531-015-0894-8>.

k udržitelnému využívání složek biologické rozmanitosti. Mezi tyto opatření patří např. začlenění zájmů ochrany a trvale udržitelného využívání biologických zdrojů do rozhodovacích procesů na národní úrovni.⁹⁸ Článek 11 Úmluvy o biologické rozmanitosti poté smluvním stranám ukládá přijmout ekonomicky a společensky přijatelná motivační opatření, která mají působit jako motivace pro ochranu biologické rozmanitosti.⁹⁹ Zejména pro ochranu ekosystému je rovněž významné ustanovení článku 14 Úmluvy o biologické rozmanitosti, které mimo jiné smluvním státům ukládá zavést vhodné postupy hodnocení vlivů navrhovaných projektů na životní prostředí.

Významnou součástí Úmluvy o biologické rozmanitosti jsou výše zmíněné protokoly přijímané Konferencí stran. Dosud byly přijaty dva protokoly doplňující Úmluvu o biologické rozmanitosti. V roce 2000 byl přijat Carthagenský protokol o biologické bezpečnosti (*Cartagena Protocol on Biosafety*), jehož cílem je zajistit bezpečné zacházení, přepravu a používání živých modifikovaných organismů (*LMO*) získaných moderními biotechnologiemi, které mohou mít nepříznivé účinky na biologickou rozmanitost, přičemž se zohledňují také rizika pro lidské zdraví.¹⁰⁰ Jako druhý byl v roce 2000 přijat Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání (*Nagoya Protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization*), jehož cílem je sdílení výhod plynoucích z využívání genetických zdrojů spravedlivým a nestranným způsobem, tak aby bylo zajištěno udržitelné využívání biologické rozmanitosti.¹⁰¹

Přestože Úmluva o biologické rozmanitosti nekonkretizuje žádné zvlášť chráněné druhy živočichů, má pro ochranu velkých šelem nezanedbatelný význam, a to zejména prostřednictvím ochrany jejich stanovišť. Kupříkladu v roce 2010 přijala Konference stran během svého desátého setkání v japonském městě Nagoja celkem čtyřicet sedm rozhodnutí pod označením Rozhodnutí č. 10. Součástí těchto rozhodnutí je rovněž Strategický plán pro biologickou rozmanitost 2011-2020 a tzv. Aichi cíle biodiverzity, které jsou obsaženy v rozhodnutí č. 10/2. Rozhodnutí č. 10/2 zakotvuje především pět strategických bodů, přičemž ke každému z nich přiřazuje čtyři Aichi cíle. Například Aichiho cíl č. 11 stanoví, že do roku 2020

⁹⁸ Více v čl. 10 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁹⁹ Více v čl. 11 Úmluvy o biologické rozmanitosti.

¹⁰⁰ Více na: Convention on Biological Diversity. *The Cartagena Protocol on Biosafety* [online]. 15.10.2020 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>

¹⁰¹ Více v: Secretariat of the Convention on Biological Diversity. *Nagoya Protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization to the Convention on Biological Diversity* [online]. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2011 [cit. 31.10.2020]. ISBN: 92-9225-306-9. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>.

bude nejméně 17 % suchozemských a vnitrozemských vodních oblastí a 10 % pobřežních a mořských oblastí na Zemi chráněno prostřednictvím systémů chráněných oblastí nebo jiných efektivních prostředků na bázi chráněných oblastí.¹⁰² Jde o projev široce přijímané myšlenky, že účinná ochrana biodiverity může být dosažena zřizováním zvlášť chráněných oblastí. To odpovídá rovněž čl. 8 Úmluvy o biologické rozmanitosti, který vyzdvihuje chráněná území jako důležitý prvek v rámci širší strategie ochrany *in situ*.¹⁰³ Další cíl, který se výrazněji dotýká ochrany velkých šelem, je Aichiho cíl č. 12, který stanoví, že do roku 2020 má být zabráněno vyhynutí ohrožených druhů a jejich stav ochrany má být zlepšen či alespoň udržen.¹⁰⁴ Lze předpokládat, že míra naplnění stanovených cílů bude podrobena hodnocení a rozpravám Konference států v roce 2021.

Explicitní zmínku šelem pak nalezneme v Rozhodnutí Konference stran č. 7/27, které bylo přijato na jednání Konference stran v Kuala Lumpur v roce 2004. Rozhodnutí č. 7/27 se zabývá ochranou horské biologické rozmanitosti a smluvním stranám mimo dalšího ukládá zabývat se problémy spojenými s konfliktem mezi lidmi a jinými druhy, zejména ve vztahu k soužití se šelmami.¹⁰⁵ Na toto navazuje Rozhodnutí Konference stran č. 10/30 z roku 2010, které se rovněž zabývá ochranou horské biologické rozmanitosti. Bod 10 předmětného rozhodnutí smluvní strany vyzývá k vytvoření a implementaci regionálních strategií a akčních plánů k ochraně horské biodiverzity včetně zvířat, která mohou přijít do konfliktu s člověkem, zejména tedy velkých šelem.¹⁰⁶

Implementace Úmluvy o biologické rozmanitosti

Úmluva o ochraně biologické rozmanitosti včetně jejích protokolů a rozhodnutí je implementována jednotlivými smluvními státy na národní úrovni, ale v Evropě rovněž na úrovni unijní. Celkem 192 smluvních států přijalo na základě čl. 6 Úmluvy Národní strategie a akční plány biologické rozmanitosti (*National Biodiversity Strategies and Action Plans*). Tyto

¹⁰² Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. X/2. The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets. UNEP/CBD/COP/DEC/X/2* [online]. 29.10.2010 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

¹⁰³ SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6. s. 752.

¹⁰⁴ Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. X/2. The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets. UNEP/CBD/COP/DEC/X/2* [online]. 29.10.2010 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>.

¹⁰⁵ Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. VII/27. Mountain biological diversity. UNEP/CBD/COP/DEC/VII/27* [online]. 13.04.2004 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7764>.

¹⁰⁶ Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. X/30. Mountain biological diversity. UNEP/CBD/COP/DEC/X/30* [online]. 29.10.2010 [cit. 30.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12296>.

strategie a akční plány jsou obvykle přijímány ministerstvy životního prostředí jako koncepční dokumenty definující priority v oblasti ochrany a udržitelného využívání biologické rozmanitosti území jednotlivých států. Mezi priority definované předmětnými strategiemi a akčními plány je pravidelně zahrnuta i druhová ochrana. Většina dokumentů navazuje na výše zmíněný Strategický plán pro biologickou rozmanitost 2011-2020 a členské státy Evropské unie zohledňují i Strategii EU pro oblast biodiverzity do roku 2020.

Ministerstvo životního prostředí České republiky v roce 2016 vydalo Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025, ve které určilo čtyři priority.¹⁰⁷ Jedním z cílů v rámci druhé priority dlouhodobě prosperující biodiverzity a ochrany přírodních procesů je druhová ochrana. Právní rámec druhové ochrany v ČR tvoří zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, zahrnující i požadavky předpisů EU, zejména Směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků, a dále Státní politice životního prostředí ČR a Státním programu ochrany přírody a krajiny České republiky. Nezbytným předpokladem pro druhovou ochranu Strategie shledává pravidelné sledování druhů, jako je např. monitoring velkých šelem. Strategie dále stanoví tzv. tlaky a hrozby pro ochranu druhů, mezi které patří například fragmentace biotopů druhů a migrační překážky v důsledku rozvoje dopravní infrastruktury. Pro účinnou druhovou ochranu stanoví dále Strategie dílčí cíle, které mají být plněny do roku 2025.¹⁰⁸

Na ochranu druhů a jejich stanovišť se zaměřuje rovněž Slovensko ve své Aktualizované národní strategii pro ochranu biodiverzity do 2020. V příloze č. 4 Strategie je obsažen seznam druhů a stanovišť evropského významu, které jsou identifikovány jako prioritní pro přijetí příslušných opatření k jejich ochraně. Tyto druhy dále rozlišuje podle toho, zda je třeba jejich stav udržovat nebo zlepšovat a zda je jejich ochranný statut dostatečný, nedostatečný nebo špatný. Z velkých šelem je na předmětném seznamu zařazen vlk obecný a medvěd hnědý s tím, že v obou případech je cílem zachování současného stavu těchto druhů.¹⁰⁹

Zvláštní pozornost velkým šelmám věnuje ještě Norsko, jehož Ministerstvo klimatu a životního prostředí přijalo Norský národní akční plán biodiverzity (*Norway's national*

¹⁰⁷ Mezi priority Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016-2025 patří (i) společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů, (ii) dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů, (iii) šetrné využívání přírodních zdrojů a (iv) strategické plánování a politika.

¹⁰⁸ Ministerstvo životního prostředí. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016 [cit. 01.11.2020]. ISBN: 978-80-7212-609-5. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/cz/cz-nbsap-v2-cs.pdf>. s. 40-43.

¹⁰⁹ Blíže Viz Slovak Republic. *Updated National Strategy for the Protection of Biodiversity to 2020* [online]. 2014 [cit. 01.11.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/sk/sk-nbsap-v3-en.pdf>.

biodiversity action plan) v podobě doporučení v roce 2015. Norska mezi priority ochrany biodiverzity zařadilo ochranu ohrožených druhů a stanovišť. V rámci ochrany biodiverzity lesa se Akční plán zaměřuje na ochranu velkých šelem, které jsou v Norsku právně chráněny především Bernskou úmluvou, zákonem o rozmanitosti přírody (*Nature Diversity Act*) a národními dohodami o managementu velkých šelem z roku 2004 a 2011. Dle dohody z roku 2011 má dojít k rozdělení území do zón, kde jsou upřednostněny velké šelmy a oblastí, kde je upřednostněna ochrana hospodářských zvířat.¹¹⁰

Evropská unie rovněž přijala Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 (*EU biodiversity Strategy to 2020*), která si klade za cíl zastavit ztrátu biologické rozmanitosti a ekosystémů v Evropské unii a pomoci zastavit ztrátu biodiverzity do roku 2020. Strategie stanoví několik hlavních cílů, mezi nimi i zastavení zhoršování statutu všech druhů a stanovišť chráněných unijní legislativou a dosažení významného a měřitelného zlepšení jejich stavu do roku 2020. Další cíl míří na ochranu a zlepšení ekosystémů, které jsou na území EU ve velké míře degradovány v důsledku fragmentace krajiny.¹¹¹ Velká část kroků planovaných Evropskou unií k naplnění stanovených cílů je spojena se Směrnicí Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků a projektem NATURA 2000.¹¹²

2.1.5. Úmluva o ochraně Alp 1991

Závěrem této kapitoly je věnována pozornost dvěma regionálním mezinárodním smlouvám, které se vyznačují zvláštním režimem v podobě ochrany konkrétního evropského pohorí, a to Alp a Karpat.

Úmluva o ochraně Alp byla uzavřena v roce 1991 v Salzburgu a účinnosti nabyla v roce 1995.¹¹³ Smluvními stranami jsou Rakousko, Francie, Německo, Itálie, Lichteštejnsko, Monako, Slovinsko, Švýcarsko a Evropská unie s tím, že všechny strany Úmluvu o ochraně Alp rovněž ratifikovaly. Primárním cílem Úmluvy o ochraně Alp je ochrana a zachování Alp, a to za užití principů prevence, znečišťovatel platí a spolupráce (za pečlivého uvážení zájmů jednotlivých alpských států) a prostřednictvím obezřetného a udržitelného využívání zdrojů.¹¹⁴

¹¹⁰ Viz Ministry of Climate and Environment. *Norway's national biodiversity action plan* [online]. 18.12.2015 [cit. 01.11.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/no/no-nbsap-v4-en.pdf>.

¹¹¹ Viz Sdělení Evropské komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Naše životní pojištění, náš přírodní kapitál: Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 č. COM/2011/0244 ze dne 03.05.2011. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0244&from=EN>.

¹¹² Blíže k tomu v kapitole 3.2.1 této diplomové práce.

¹¹³ Dále také jako Úmluva o ochraně Alp.

¹¹⁴ Viz čl. 2 Úmluvy o ochraně Alp.

K implementaci Úmluvy o ochraně Alp a konkretizaci v ní obecně stanovených cílů přijímají smluvní strany příslušné protokoly. Smluvní strany se pravidelně schází na konferencích stran za účelem posouzení implementaci Úmluvy o ochraně Alp a protokolů a dále k přijímání dodatků, protokolů, finančních rozhodnutí či vytvoření pracovních skupin.¹¹⁵

Ve vztahu k ochraně velkých šelem má zvláštní význam Protokol k ochraně přírody a krajiny (*Protocol „Nature protection and landscape conservation“*) z roku 1994. Protokol byl podepsán všemi smluvními stranami, avšak Švýcarsko a EU jej dosud neratifikovaly. V protokolu se smluvní strany zejména zavazují k přijetí opatření k ochraně přírody a krajiny alpského teritoria, a to včetně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, jejich rozmanitosti a stanovišť, a to za současného uvážení jejich ekologicky přípustného využívání.¹¹⁶

Mezi konkrétní opatření stanovená Protokolem k ochraně přírody a krajiny patří mimo jiné (i) vytváření, rozšiřování a ochrana chráněných oblastí, (ii) vytvoření sítě národních a nadnárodních sítí chráněných území a stanovišť, (iii) ochrana vybraných typů přírodních stanovišť a (iv) ochrana vybraných druhů.¹¹⁷ Za účelem ochrany vybraných druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin mohou smluvní státy podpořit reintrodukci původních druhů do alpského regionu.¹¹⁸ Naopak se zakazuje vypouštět do přírody živočišné druhy a vysazovat rostlinné druhy, které se v regionu dříve přirozeně a po ověřitelné historické období nevyskytovaly.¹¹⁹

Na základě požadavku formulovaného v Protokolu k ochraně přírody a krajiny byla vytvořena tzv. Alpská síť chráněných území (*The Alpine Network of Protected Areas*). Alpská síť chráněných území zahrnuje téměř 1.000 chráněných oblastí na území Alp rozléhajících se na území o rozloze přes 53.000 km².¹²⁰ Mezi kategorie chráněných oblastí patří oblasti dle Mezinárodního svazu ochrany přírody, který je přísná přírodní rezervace (*IUCN Ia*), Divočina (*IUCN Ib*), Národní park (*IUCN II*), Přírodní památka (*IUCN III*), Oblast výskytu druhu (*IUCN IV*) a Chráněná krajinná oblast (*IUCN V*). Dále jsou v Alpské síti zařazeny chráněné

¹¹⁵ Blíže čl. 5 a čl. 6 Úmluvy o ochraně Alp.

¹¹⁶ Viz čl. 2 Protokolu k implementaci Úmluvy o ochraně Alp z roku 1991 ve vztahu k ochraně přírody a krajiny z roku 1994.

¹¹⁷ Viz čl. 11 až 14 Úmluvy o ochraně Alp.

¹¹⁸ Blíže v čl. 16 Úmluvy o ochraně Alp.

¹¹⁹ Blíže v čl. 18 Úmluvy o ochraně Alp.

¹²⁰ Viz ALPARC. *The Protected Areas* [online]. 2019 [cit. 02.11.2020]. Dostupné z: <http://alparc.org/the-protected-areas>.

oblasti dle Nature 2000, Seznamu světového dědictví UNESCO, Seznamu biosférických rezervací UNESCO a Globálních geoparků UNESCO.¹²¹

V souladu s Úmluvou o ochraně alp a Protokolu k ochraně přírody a krajiny byla založena Pracovní skupina velkých šelem, divokých kopytníků a společnosti (*Large Carnivores, Wild Ungulates and Society Working Group, WISO*), jejímž cílem je hledat řešení pro harmonické soužití společnosti s velkými šelmami a kopytníky. Mezi témata řešená Pracovní skupinou v letech 2016-2019 patří mezinárodní koordinace při řízení stavu populace velkých šelem, náhrada škod působených velkými šelmami, genetický monitoring velkých šelem a boj s příbuzenským křížením mezi rysy. Za tímto účelem byly přijaty některé dokumenty doporučujícího charakteru, mezi nimi například dokument Vlk v Alpách: Doporučení pro mezinárodně koordinované řízení nebo Rys v Alpách: Doporučení pro mezinárodně koordinované řízení.¹²²

2.1.6. Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat 2003

Druhou mezinárodní smlouvou, která se zaměřuje na ochranu oblastí ohraničené rozsáhlým evropským pohořím, je Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (*Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians*).¹²³ Karpatská úmluva vznikla na základě iniciativy Ukrajiny a za pomoci Programu OSN pro životní prostředí (*UNEP*), v roce 2003 byla v Kyjevě uzavřena sedmi smluvními stranami¹²⁴ a vstoupila v platnost roku 2006.¹²⁵ Rámcovou úmluvou o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat byla rovněž ustanovena Konference stran, která se schází každé tři roky. Konference mimo jiné přezkoumává a podporuje provádění Karpatské úmluvy a jejích protokolů, přijímá protokoly podle článku 18 Karpatské úmluvy a zřizuje pomocné orgány, včetně tématických skupin, které jsou nezbytné pro provádění Karpatské úmluvy.¹²⁶ Mezi pomocné orgány založené na základě Karpatské úmluvy patří např. Pracovní skupina ochrany a udržitelného užívání biologické a krajinné rozmanitosti.¹²⁷

¹²¹Více na ALPARC. *Protected Area Categories* [online]. 2019 [cit. 02.11.2020]. Dostupné z: <http://alparc.org/categories-of-apa>.

¹²² Blíže ALPINE CONVENTION. *Large Carnivores, Wild Ungulates and Society Working Group – WISO* [online]. [cit. 03.11.2020]. Dostupné z: <https://www.alpconv.org/en/home/organization/thematic-working-bodies/detail/large-carnivores-wild-ungulates-and-society-working-group-wiso/>.

¹²³ Dále také jako Karpatská úmluva. Vyhlášena ve sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2006 Sb. m. s., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

¹²⁴ Česká republika, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Srbsko a Ukrajina.

¹²⁵ Viz Ministerstvo životního prostředí. *Karpatská úmluva* [online]. [cit. 04.11.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/karpatska_umluva.

¹²⁶ Blíže čl. 14 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

¹²⁷ Pracovní skupina pro biodiverzitu byla založena Rozhodnutím COP1/4 přijatým na prvním jednání Konference stran konaném v Kyjevě ve dnech 11-13. prosince 2006.

Podle Rámcové úmluvy mají smluvní strany spolupracovat při ochraně a udržitelném rozvoji Karpat, a to mimo jiné s cílem zlepšit kvalitu života, posílit místní ekonomiky a společnosti a zachovat přírodní hodnoty a kulturní dědictví. Smluvním stranám se ukládá přijímat opatření v oblastech ochrany a udržitelného využívání biologické a krajinné rozmanitosti, územního plánování, péče o vody, udržitelného zemědělství a lesního hospodářství nebo udržitelné infrastruktury.¹²⁸

Článek 4 odst. 1 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat stanoví, že „Smluvní strany provádějí politiky, strategie, koncepce a programy usilující o ochranu, udržitelné využívání a obnovu biologické a krajinné rozmanitosti na celém území Karpat. Strany přijmou vhodná opatření k zajištění vysoké úrovně ochrany a udržitelného využívání přírodních a polopřírodních stanovišť, jejich kontinuity a spojitosti, a rostlinných a živočišných druhů charakteristických pro Karpaty, zejména ochrany ohrožených a endemických druhů a velkých šelem.“¹²⁹ Velké šelmy tedy mají mezi živočišnými duhy charakteristickými pro Karpaty zvláštní postavení a na jejich ochranu je výslovně kladen důraz. V rámci ochrany biologické a krajinné rozmanitosti mají smluvní strany rovněž přijímat opatření k ochraně stanovišť, prevenci zavlékání a vysazování nepůvodních druhů a monitorování a inventarizaci druhů a stanovišť.¹³⁰

K ochraně biologické rozmanitosti na území Karpat byl na základě Karpatské úmluvy v roce 2008 všemi smluvními stranami přijat Protokol o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti (*Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity*).¹³¹ Protokol smluvním stranám ukládá přijetí některých konkrétních opatření k ochraně biologické a krajinné rozmanitosti na území Karpat, mezi nimi například (i) přijetí Karpatského červeného seznamu stanovišť (*Carpathian Red List of Habitats*) obsahujícího ohrožená přírodní a polopřírodní stanoviště přirozená pro Karpaty, (ii) přijetí opatření na národní úrovni ke zlepšení a zajištění propojení a návaznosti přírodních a polopřírodních stanovišť za účelem rozšíření a migrování volně žijících živočichů, zejména velkých šelem, (iii) přijetí Karpatského červeného listu ohrožených druhů za účelem ochrany ohrožených druhů flóry a fauny, (iv) přijetí opatření k dlouhodobé ochraně a obnově ohrožených druhů včetně velkých šelem, u kterých mohou být potřebné plány managementu

¹²⁸ Blíže čl. 2 až 13 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

¹²⁹ Viz čl. 4 odst. 1 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

¹³⁰ Viz čl. 4 odst. 1, 2, 3 a 4 Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat.

¹³¹ Dále také jako Karpatský protokol.

nebo (v) vytvoření Karpatské sítě chráněných území (*Carpathian Network of Protected Areas*).¹³²

K implementaci Karpatského protokolu a naplnění v něm stanovených povinností byl v roce 2008 rovněž přijat Strategický akční plán k implementaci Protokolu o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti k Rámcové úmluvě o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat (*Strategic Action Plan for the Implementation of the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians*),¹³³ dle kterého mají smluvní strany v následujících 12 letech, tedy do roku 2020, podniknout stanovené kroky k implementaci Karpatského protokolu.

Karpatský strategický akční plán stanoví v souladu s Karpatským rotokolem 15 dílčích cílů, mezi nimiž je také cíl č. 3, jehož předmětem je ochrana a udržitelné užívání druhů flóry a fauny, ochrana ohrožených druhů, a to včetně endemických druhů a velkých šelem.¹³⁴

V rámci cíle č. 3 Karpatského strategického akčního plánu mají být mimo jiné podniknuty konkrétní kroky k vytvoření Karpatského červeného seznamu ohrožených druhů, jak ukládá Karpatský protokol. V současné době jsou připraveny návrhy příslušných červených seznamů a dále o nich bude jednat Pracovní skupina pro biodiverzitu.¹³⁵ Návrhy červených seznamů byly vytvořeny Státní ochranou přírody Slovenské republiky (*Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky*) v rámci projektu BioREGIO Carpathians.¹³⁶

K vytvoření červených seznamů byla využita kritéria a kategorie podle Červeného seznamu Mezinárodního svazu ochrany přírody (*IUCN Red List*). V návrhu Červeného seznamu ohrožených savců jsou na seznam zařazeni vlk obecný, medvěd hnědý i rys ostrovid. U vlka obecného však na seznam nejsou zařazeny populace na území Polska a Slovenska, které jsou klasifikovány jako téměř ohrožené. Stupeň ohrožení je u jednotlivých druhů určován zvlášt

¹³² Viz čl. 8 až 14 Protokolu o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti.

¹³³ Dále také jako Karpatský strategický akční plán.

¹³⁴ Third Meeting of the Conference of the Parties to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians. *Strategic Action Plan for the Implementation of the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians*. UNEP/CC/COP3/DOC7 [online]. 2011 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/2.1.1%20Strategic%20Action%20Plan%20for%20the%20Implementation%20of%20the%20BiodiversityProtocol.pdf.

¹³⁵ Blíže k vývoji a vytváření červených seznamů pro Karpatský region v CARPATHIAN INTEGRATED Biodiversity Information System. *Red list of species, habitats and invasive alien species in Carpathians* [online]. 08/2014 [cit. 04.11.2020]. Dostupné z: <http://www.ccibis.org/carpathian-features/95-red-list-of-species-habitats-and-invasive-alien-species>.

¹³⁶ BioREGIO Carpathians je projekt Evropské unie založený na základě Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat. Blíže na: <http://www.bioregio-carpathians.eu/>.

pro každý smluvní stát. V případě České republiky jsou všechny tři druhy velkých šelem klasifikovány jako kriticky ohrožené a jejich stav je tak na území České republiky nejnepříznivější. Mezi nejčastější příčiny ohrožení všech savců na území Karpat patří podle návrhu především ztráta životního prostředí, fragmentace stanovišť, deforestace a jakékoliv jiné ničení lesů. Další zdroje ohrožení savců tvoří ilegální lov, pytláctví a otrava. Pro některé živočišné druhy je zdrojem ohrožení rovněž zvýšený počet turistů a sportovních aktivit na jimi obývaném území.¹³⁷

Karpatský strategický akční plán k implementaci Karpatský protokolu se rovněž zabývá Kapratskou sítí chráněných území, kdy stanoví, že všechna chráněná území mají být integrována do rozsáhlejších oblastí a sektorů, tak aby bylo zachováno propojení ekosystémů a uchována jejich struktura a funkčnost. Při implementaci je z velké části spoleháno na NATURU 2000 a Bernskou úmluvu, které mají chránit nejcenější evropská stanoviště a druhy.¹³⁸ V současné době se na území Karpat nachází národní parky, přírodní parky a přírodní rezervace založené jednotlivými smluvními státy, a dále biosférické rezervace UNESCO a oblasti NATURA 2000.¹³⁹

Nejvýznamější aktivitou Karpatské úmluvy ve vztahu k velkým šelmám byla konference s názvem Ochrana velkých šelem v Karpatech, která se konala ve dnech 18. až 21. října 2016 v Rožnově pod Radhoštěm. Jejím výstupem je Deklarace k managementu a ochraně velkých šelem v Karpatech. V této deklaraci účastníci konference mimo jiné vyzývají Konferenci stran k přijetí akčního plánu k ochraně a udržitelnému řízení velkých šelem, v němž by měla být řešena především následující témata: fragmentace stanovišť, narušování stanovišť výstavbou infrastruktury, vytvoření ekologické sítě pro velké šelmy zajišťující ekologickou propojenost a koridory, vyhodnocení vztahu společnosti a velkých šelem, harmonizace

¹³⁷ KOŠČO, J. a kol. *Carpathian Red List Of Forest Habitats And Species; Carpathian List Of Invasive Alien Species*. Banská Bystrica: Štátna ochrany prírody Slovenskej republiky, 2014, 234 s. ISBN 978-80-89310-81-4. s. 221-227.

¹³⁸ Third Meeting of the Conference of the Parties to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians. *Strategic Action Plan for the Implementation of the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians*. UNEP/CC/COP3/DOC7 [online]. 2011 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/2.1.1%20Strategic%20Action%20Plan%20for%20the%20Implementation%20of%20the%20BiodiversityProtocol.pdf.

¹³⁹ Viz CNPA. Carpathian Network of Protected Areas. *List of Protected Areas* [online]. [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: <http://www.carpathianparks.org/map.html>.

monitorovacích procesů, příprava národních plánů managementu velkých šelem či zapojení a vzdělávání veřejnosti.¹⁴⁰

V roce 2017 předložily jednotlivé smluvní státy národní zprávy o implementaci Karpatského protokolu.¹⁴¹ Česká republika ve vztahu k ochraně a udržitelnému užívání druhů flóry a fauny, včetně ochrany velkých šelem, uvádí, že k obecné ochraně biologické rozmanitosti druhů dochází pomocí národní a unijní legislativy. Ve vztahu k velkým šelmám je zejména vyzdvihována Deklarace k řízení a ochraně velkých šelem v Karpatech přijatá na konferenci konané v roce 2016, projekt TRANSGREEN¹⁴² a jarní monitoring velkých šelem prováděný ve spolupráci se Slovenskou republikou na území Beskyd a Kysuce.¹⁴³

Závěrem lze poznamenat, že Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat věnuje na rozdíl od Úmluvy o ochraně Alp značnou pozornost druhové ochraně a ochraně velkých šelem. Současně čerpá z aktivit vyvíjených na základě jiných mezinárodních smluv, jako je například Úmluva o ochraně biodiverzity, nebo činnosti Evropské unie. V režimu Karpatské úmluvy je rovněž spolupracováno s řadou mezinárodních a regionálních projektů, které mají význam pro Karpatské pohoří, mezi nimi například BIO REGIO Carpathians, Connect GREEN či Centralaparks.¹⁴⁴

2.2. Shrnutí

Mezinárodní právo životního prostředí a s ním mezinárodně právní ochrana biologické rozmanitosti prošli v posledních desetiletích značným vývojem. V současné době má většina mezinárodních úmluv organizační strukturu, která zajišťuje pravidelné setkávání smluvní stran a nezbytnou diskusi o problematice ochrany a trvale udržitelného využívání biologické rozmanitosti. Významné diskusní fórum představuje Úmluva o biologické rozmanitosti, která

¹⁴⁰ Viz *Declaration on the Management and Protection of Large Carnivores in the Carpathians* [online]. 20.10.2016 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/Large%20carnivores/Conference%20on%20Large%20Carnivores%60%20Protection%20in%20the%20Carpathians/Main%20output%20of%20the%20conference.pdf.

¹⁴¹ Národní zprávy dostupné z: <http://www.carpathianconvention.org/conservation-and-sustainable-use-of-biological-and-landscape-diversity.html>.

¹⁴² TRANSGREEN je unijním programem, jehož účelem je vytvoření ekologicky šetrné a bezpečné dopravní sítě na území Karpat. Dostupné z: <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/transgreen>.

¹⁴³ Blíže v Ministry of the Environment of the Czech Republic. *National report on the Implementation of the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians* [online]. 03.07.2017 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/Biodiveristy/National%20report%20Biodiversity_Czech%20Republic.pdf.

¹⁴⁴ Viz Carpathian Convention. *Conservation and sustainable use of biological and landscape diversity*. [online]. [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: <http://www.carpathianconvention.org/conservation-and-sustainable-use-of-biological-and-landscape-diversity.html>.

disponuje největší členskou základnou a řeší problematiku druhové, ekosystémové i genetické rozmanitosti. Z výše uvedeného výkladu je zřejmé, že mnohé další mezinárodní úmluvy spoléhají na činnost vykonávanou pod záštitou Úmluvy o biologické rozmanitosti, která tak podporuje agendy dalších mezinárodních smluv.

Mezi opakované nástroje ochrany biologické rozmanitosti patří mezinárodní spolupráce států a sdílení informací, informování a vzdělávání veřejnosti, vytváření chráněných oblastí, ochrana vybraných ohrožených druhů flóry a fauny v národní legislativě, monitoring chráněných druhů živočichů, vytvoření plánů péče a management vybraných živočišných druhů nebo zapojování problematiky ochrany biodiverzity do národních rozhodovacích procesů.

Drtivá většina výše uvedených mezinárodních úmluv klade velký důraz na vymezení chráněných území za účelem ochrany stanovišť vybraných živočišných i rostlinných druhů. Lze připomenout např. biosférické rezervace pod Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, soustavu Smaragd pod Úmluvou o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, Aichiho cíl č. 11 pod Úmluvou o ochraně biodiverzity, Alpskou síť chráněných území pod Úmluvou o ochraně Alp nebo Karpatskou síť chráněných území pod Rámcovou úmluvou o ochraně a trvale udržitelném rozvoji Karpat. Režimy chráněných území pod těmito mezinárodními úmluvami nejsou striktně odděleny. Úmluvy do svých sítí chráněných území zařazují oblasti vytvořené pod režimy jiných mezinárodních úmluv i oblasti chráněné dle unijního a národního práva.

Orgány uvedených mezinárodních smluv jsou si rovněž vědomy, že jedním z nejvýznamnějších zdrojů ohrožení druhů fauny a flóry je úbytek a fragmentace ekosystémů a stanovišť. Proto je kladen důraz nejen na vytvoření chráněných území, ale také na jejich propojenost a vytvoření sítě, která bude umožňovat migraci a rozšiřování ohrožených živočišných druhů.

Nejvíce pozornosti velkým šelmám věnují Bernská úmluva, Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat a případně také Úmluva CITES, které se mimo jiné zaměřují na ochranu konkrétních ohrožených živočišných druhů. Bernská úmluva pak jako primární prostředky ochrany vybraných ohrožených druhů užívá zákazy odchyty, usmrcování, vyrušování či držení a obchodování druhů. Karpatská úmluva by pak měla přijmout příslušné červené seznamy, které budou sloužit nejen k přijetí opatření k druhové ochraně, ale také k identifikaci stanovišť nezbytných pro výskyt ohrožených druhů flóry a fauny a přijetí příslušné územní ochrany. Úmluva CITES poté prostřednictvím kontroly exportu a importu exemplářů

jednotlivých druhů usiluje o znemožnění přeshraničního obchodu s exempláři, čímž snižuje motivaci k pytláctví a jiným formám nelegálního lovu.

Implementace mezinárodních závazků pak probíhá na národní i unijní úrovni. Mezinárodní úmluvy i národní právní řády v mnohém spoléhají na činnost Evropské unie, zejména pak na projekt NATURA 2000 a další projekty či právní předpisy, které se zabývají druhovou ochranou, ochranou ekosystému či propojeností krajiny.

3. Právní ochrana velkých šelem v unijním právu

Jak již bylo naznačeno výše, Evropská unie¹⁴⁵ hraje v ochraně velkých šelem významnou roli. V následujících kapitolách je podán výklad k základům evropského práva životního prostředí, závazným právním předpisům EU, významným nezávazným aktům a dalším nástrojům pro ochranu velkých šelem na území Evropské unie.

Evropská unie, respektive její orgány,¹⁴⁶ se při své činnosti věnují různým oblastem označovaným také jako politiky. Mezi unijní politiky patří rovněž politika životního prostředí. Evropská politika životního prostředí je založena na zásadách obezřetnosti, prevence, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a zásadě znečišťovatel platí. Rámec pro budoucí opatření ve všech oblastech politiky životního prostředí stanoví především víceleté akční programy životního prostředí. Mezi oblasti, kterými se zabývá evropská politika životního prostředí, patří (i) boj proti změně klimatu, (ii) biologická rozmanitost, užívání půdy a lesnictví, (iii) ochrana vodních zdrojů a vodní hospodářství, (iv) znečištění ovzduší a hlukové znečištění, (v) účinné využívání zdrojů a oběhové hospodářství, (vi) udržitelná spotřeba a výroba a (vii) chemické látky a pesticidy.¹⁴⁷

Mezi oblasti probírané v této části diplomové práce patří především ochrana biologické rozmanitosti, druhová ochrana a ochrana stanovišť a biotopů. Pozornost bude zaměřena rovněž na implementaci unijních předpisů Českou republikou, Slovenskem a Německem, ale také Polskem a Rakouskem.

3.1. Úvod do unijního práva životního prostředí

Původní Římská smlouva z roku 1957 zakládající Evropské hospodářské společenství¹⁴⁸ neobsahovala žádnou zmínku o politice životního prostředí. Jednak z důvodu, že EHS bylo založeno převážně pro ekonomické účely, a současně proto, že v 50. letech 20. století právo životního prostředí ve své podstatě ještě neexistovalo.

Za začátek unijního práva životního prostředí lze považovat přijetí Prvního akčního plánu pro životní prostředí v roce 1973 poté, co Evropská komise v deklaraci přijaté na Pařížském summitu v roce 1972 prohlásila, že životnímu prostředí bude věnována zvláštní

¹⁴⁵ Dále také EU.

¹⁴⁶ Zejména Evropský parlament, Evropská komise, Rada a Evropská rada.

¹⁴⁷ LAKY, Zsuzsanna. Environment policy: general principles and basic framework. In: *European Parliament* [online]. 11/2019 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>.

¹⁴⁸ Dále také EHS.

pozornost. Do roku 1987 bylo následně přijato více než 150 legislativních dokumentů, a to na základě čl. 100 nebo čl. 235 Smlouvy o založení EHS z roku 1957. V této době podepsalo EHS rovněž první mezinárodní smlouvy o ochraně životního prostředí.

Oficiálně se životní prostředí stalo jedním z předmětů Smlouvy o založení EHS v roce 1986, kdy byl přijat Jednotný evropský akt (*SEA*), který zařadil životní prostředí mezi politiky EHS. K přijetí příslušného opatření však bylo nezbytné jednomyslné rozhodnutí Rady. K dalším změnám došlo až přijetím Maastrichtské smlouvy v roce 1992, respektive jejím vstupem v platnost dne 01.01.1993. Zejména došlo k výslovnému zmínění potřeby respektu k životnímu prostředí v čl. 2 Smlouvy o Evropské unii,¹⁴⁹ zavedení většinového rozhodování o politice životního prostředí, formalizace statutu akčních plánů pro životní prostředí a zařazení principu obezřetnosti mezi principy unijní politiky životního prostředí.¹⁵⁰

V současné podobě primárních smluv EU po přijetí Lisabonské smlouvy v roce 2009 není životní prostředí zařazeno mezi fundamentální hodnoty uvedené v čl. 2 SEU. V čl. 3 SEU odst. 3 je však výslovně uvedeno, že Unie usiluje o udržitelný rozvoj Evropy založený mimo jiné na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí.¹⁵¹ Toto je blíže specifikováno v čl. 191 Smlouvy o fungování Evropské unie,¹⁵² který stanoví, že „*Politika Unie v oblasti životního prostředí je zaměřena na vysokou úroveň ochrany, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie.*“¹⁵³ Tento cíl efektivně subsumuje čtyři dílčí cíle vymezené v čl. 191 odst. 1 SFEU.¹⁵⁴

Lisabonská smlouva dále v čl. 4 odst. 2 SFEU výslovně určila, že v případě politiky životního prostředí se uplatňuje sdílená pravomoc EU a členských států. To v souladu s čl. 2 odst. 2 SFEU znamená, že členské státy mohou v této oblasti přijímat závazné právní akty, avšak svou pravomoc vykonávají jen v rozsahu, ve kterém ji nevykonala EU. V oblasti životního prostředí představuje jedinou výjimku zachování biologických mořských zdrojů v rámci společné rybářské politiky, kdy má EU výlučnou pravomoc.¹⁵⁵ Ve vztahu k vnějším

¹⁴⁹ Dále také SEU.

¹⁵⁰ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-640443. s. 1-7.

¹⁵¹ Viz čl. 3 odst. 3 SEU.

¹⁵² Dále také SFEU.

¹⁵³ Viz čl. 191 odst. 2 SFEU.

¹⁵⁴ Mezi cíle vymezené v čl. 191 odst. 1 SFEU patří (i) zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí, (ii) ochrana lidského zdraví, (iii) uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů, (iv) podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí, a zejména boj proti změně klimatu.

¹⁵⁵ Viz čl. 3 odst. 1 písm. d) SFEU.

pravomocí EU je EU oprávněna uzavírat mezinárodní smlouvy o ochraně životního prostředí.¹⁵⁶

Právní základ pro přijímání předpisů v oblasti životního prostředí představuje čl. 192 SFEU, který pro rozhodování o politice životního prostředí stanoví řádný legislativní proces. Jednomyslnost je nadále vyžadována v případech, kdy (i) jsou předpisy převážně fiskální povahy, (ii) se opatření týkají územního plánování, hospodaření s vodními zdroji a využívání půdy a (iii) opatření významně ovlivňují volbu členského státu mezi různými energetickými zdroji a základní skladbu jeho zásobování energií.¹⁵⁷ Adopce již zmiňovaných unijních víceletých akčních plánů a programů poté podléhá rovněž řádnému legislativnímu procesu, avšak na základě čl. 192 odst. 3 SFEU.

I v případech, kdy dojde k přijetí opatření ve věci životního prostředí podle čl. 192 SFEU, je členským státům umožněno zachovat nebo zavést přísnější ochranná opatření, pokud jsou slučitelná se SEU a SFEU.¹⁵⁸ Toto je v souladu s cílem EU, který prosazuje vysokou úroveň ochrany životního prostředí, s přihlédnutím k rozdílným situacím v jednotlivých regionech EU. Jedinou podmínkou, kterou tedy musí členský stát splnit, aby v rámci národního práva zakotvil přísnější ochranný prostředek, je soulad tohoto vnitrostátního předpisu se základajícími smlouvami. Článek 193 SFEU nevyžaduje, na rozdíl od obdobného ustanovení čl. 114 odst. 5 SFEU,¹⁵⁹ podložit vnitrostátní předpis vědeckými poznatky z oblasti životního prostředí. Článek 193 SFEU tedy lze interpretovat tak, že legislativa přijatá na základě čl. 192 SFEU představuje minimální, ale nikoliv vyčerpávající, harmonizaci.¹⁶⁰

V některých případech není jednoznačné, zda příslušné opatření směřuje k ochraně životního prostředí, vytváření společného trhu nebo patří do jiné oblasti v režimu SFEU. Může tak vzniknout spor o tom, jaké ustanovení SFEU je právním základem pro přijetí takového opatření. Tímto se mnohokrát zabýval Soudní dvůr Evropské unie,¹⁶¹ který ve své rozhodovací praxi vymezil právní základ jednotlivých oblastí životního prostředí. Oblasti relevantní pro tuto diplomovou práci, zejména tedy ochrana přírody a opatření obecné povahy, vychází z režimu

¹⁵⁶ Relevantní mezinárodní smlouvy o ochraně životního prostředí uzavřené EU jsou předmětem výkladu v kapitole č. 2 této diplomové práce.

¹⁵⁷ Viz čl. 192 odst. 2 SFEU.

¹⁵⁸ Viz čl. 193 SFEU.

¹⁵⁹ Čl. 114 odst. 5 SFEU umožňuje členskému státu za splnění určitých podmínek zavést vnitrostátní předpis přesto, že ve věci již bylo Evropskou unií přijato harmonizační opatření.

¹⁶⁰ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-64044-3. s. 17-18.

¹⁶¹ Dále také SDEU.

čl. 192 SFEU. Do režimu čl. 114 SFEU spadají například opatření týkající se hluku, emisí z automobilů a motocyklů či obalů a odpadu z obalů.¹⁶²

Podobně jako ve vnitrostátním právu realizuje EU politiku životního prostředí prostřednictvím různých nástrojů. Lze rozlišovat nástroje právní, koncepční, administrativní a ekonomické. Právními nástroji rozumíme závazné právní akty, kterými jsou nařízení, směrnice a rozhodnutí. Mezi právní nástroje lze však počítat i právně nezávazná doporučení a stanoviska. Tyto nástroje tvoří současně sekundární právo, které spolu s primárním právem¹⁶³ a mezinárodními smlouvami představují prameny unijního práva.

V oblasti životního prostředí jsou velice časté také koncepční nástroje, kterými jsou Bílé knihy, Zelené knihy, akční plány, strategie, rezoluce či sdělení. Tyto nástroje často slouží jako koncepční rámec pro budoucí právní úpravu. Bílá kniha (*White paper*) vydávaná Evropskou komisí obsahuje návrhy činností EU v jednotlivých oblastech. Bílá kniha se po schválení Radou může stát akčním programem. Předchůdcem Bílé knihy může být Zelená kniha (*Green paper*), která slouží k zahájení rozprav o daném tématu na evropské úrovni.

Další kategorií nástrojů politiky životního prostředí jsou administrativní nástroje, mezi které řadíme notifikace, povolení, zákazy, povinnosti jednat a informační povinnosti. Konečně ekonomické nástroje představují finanční podpory, obchodovatelná emisní povolení a koncept tzv. bublin.¹⁶⁴

Ve vztahu k sekundárním environmentálním normám je rovněž nezbytné sekundární právo implementovat v členských státech. Implementace je rozdělena do tří fází, kterými jsou transpozice, praktická aplikace a vynucování právní normy. Transpozicí se rozumí přijímání nových právních předpisů nebo změnu již existujících předpisů tak, aby odpovídaly požadavkům stanoveným unijním právem. Transpozicí se unijní předpis stává součástí právního řádu členského státu. V případě nařízeních, která jsou bezprostředně závazná, se nemůže jednat o transpozici. Avšak v případě konkretizace ustanovení nařízení v národních právních normách hovoříme o adaptaci. Po transpozici následuje praktická aplikace, která představuje použití transponovaných norem v konkrétních případech. Závěrečnou fází

¹⁶² DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 184-185.

¹⁶³ Z primárního práva má největší relevanci především SEU a SFEU.

¹⁶⁴ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 173-180.

představuje vynucování transponované normy v podobě kontroly a případného postihu za její porušování.¹⁶⁵

3.2. Sekundární právo ve vztahu k ochraně velkých šelem

Jak bylo uvedeno v úvodu k této kapitole, evropská politika životního prostředí se věnuje několika stěžejním oblastem, mezi něž patří také ochrana biologické rozmanitosti a přírody. Podobně jako v případě mezinárodního práva veřejného se právě tato oblast dotýká ochrany velkých šelem nejvíce.

Biologická rozmanitost je na území Evropské unie ohrožována řadou faktorů, jako je rozrůstání měst, lidská mobilita, industrializace či změna klimatu, které narušují ekosystémy, lesy, mokřady a další zelené plochy. Tato kapitola se zabývá kontribucí unijního práva jako nástroje k zastavení a odvrácení úpadku biodiverzity v Evropě, a to se zvláštním zřetelem k velkým šelmám.

Mezi stěžejní právní normy EU ve vztahu k ochraně biologické rozmanitosti a druhové ochrany patří:

- (i) Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků;¹⁶⁶
- (ii) Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin;¹⁶⁷
- (iii) Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi¹⁶⁸ a
- (iv) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.¹⁶⁹

Pro účely této diplomové práce se následující výklad zabývá především Směrnicí o stanovištích a Nařízením CITES.

¹⁶⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 186-190.

¹⁶⁶ Dále také jako Směrnice o ptácích.

¹⁶⁷ Dále také jako Směrnice o stanovištích.

¹⁶⁸ Dále také jako Nařízení CITES.

¹⁶⁹ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-64044-3. s. 12.

3.2.1. Směrnice o stanovištích

Směrnice o stanovištích představuje společně se Směrnicí o ptácích právní základ unijní ochrany přírody. Směrnice o stanovištích za účelem zajištění biologické rozmanitosti zakotvuje druhovou i územní ochranu přírody. Cílem opatření přijímaných členskými státy na základě Směrnice o stanovištích je zachování příznivého stavu¹⁷⁰ přírodních stanovišť, druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.¹⁷¹ Po vzoru Bernské úmluvy tedy Směrnice zvolila přístup ochrany vybraných ohrožených druhů flóry a fauny za současné územní ochrany stanovišť.¹⁷²

Územní ochrana

Podstatou územní ochrany v režimu Směrnice o stanovištích je vytvoření spojitě evropské ekologické sítě zvlášť chráněných oblastí s názvem Natura 2000. Do této sítě jsou jednak zahrnuty druhy stanovišť uvedené v přílohách I a II Směrnice, a dále zvlášť chráněné oblasti (*Special Protection Areas, SPA*) podle Směrnice o ptácích.¹⁷³ Ve vztahu k vytvoření sítě Natura 2000 je členským státům uloženo vymezit lokality jako zvláštní oblasti ochrany (*Special Area of Conservation, SAC*), v českém prostředí označované jako tzv. evropsky významné lokality.¹⁷⁴

Směrnice o stanovištích je důkazem zájmu Evropské unie na prosazení strategie ochrany přírody a biodiverzity založené na vymezení či označování. Tím, že se zaměřuje na ochranu stanovišť volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, přímo bojuje s jedním z největších zdrojů ohrožení biologické rozmanitosti, kterým je degradace a ztráta stanovišť a ekosystémů. Vyznačení konkrétních oblastí umožňuje regulovat nejrůznější lidskou činnost v dané oblasti v takové míře, která by například v celostátním měřítku nebyla pro veřejnost přijatelná. Avšak i ochrana prostřednictvím vyznačování území má své problémy, zejména její státnost a neměnnost představuje limit její účinnosti. Například na rozdíl od členských států jedinci chráněných druhů neznají hranice oblastí Natura 2000. Dalším pozorovaným efektem může být chování vlastníků takových pozemků, které mohly být, ale nabyly vyznačeny jako chráněné

¹⁷⁰ Dle čl. 1 písm. i) „bude stav druhu z hlediska ochrany považován za „příznivý“, jestliže: (i) údaje o populační dynamice příslušného druhu naznačují, že se dlouhodobě udržuje jako životaschopný prvek svého přírodního stanoviště, (ii) přirozený areál rozšíření druhu není a pravděpodobně nebude v dohledné budoucnosti omezen, a (iii) existují a pravděpodobně budou v dohledné době i nadále existovat dostatečně velká stanoviště k dlouhodobému zachování jeho populací.“

¹⁷¹ Viz čl. 2 Směrnice o stanovištích.

¹⁷² Jak bylo uvedeno v kapitole č. 2.1.3. této diplomové práce, Soustava NATURA 2000 vytvořená na základě Směrnice o stanovištích současně naplňuje požadavky Soustavy Smaragd pod Bernskou úmluvou.

¹⁷³ Označované také jako tzv. ptačí oblasti.

¹⁷⁴ Viz např. § 3 odst. 1 písm. q) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

území, které spočívá v ničení či poškozování předmětů zájmu. To je spojeno s problematikou označování vybraných oblastí a druhů za speciální a chráněné, což může vést k domněnce, že jiné oblasti či druhy jsou obyčejné a nejsou hodny ochrany. V současné době je však více chápána potřeba ochrany komplexní nikoliv ochrany izolovaných jedinců. Natura 2000 dbá na soudržnost, zakládání koridorů a spojovacích cest, čímž snižuje rizika izolace, které při územní ochraně mohou hrozit.¹⁷⁵

Za účelem ochrany evropsky významných lokalit přijímají členské státy nezbytná opatření odpovídající ekologickým požadavkům typů přírodních stanovišť uvedených v Příloze č. 1 Směrnice o stanovištích a druhů uvedených v Příloze č. 2 Směrnice o stanovištích a dále vhodná opatření k zamezení poškozování jednotlivých stanovišť a vyrušování druhů, pro něž jsou území určena.¹⁷⁶ Mezi tato opatření patří plány péče, právní předpisy, administrativní nástroje a smluvní závazky. Formulace čl. 6 odst. 1 Směrnice o stanovištích je málo určitá a poskytuje členským státům širokou škálu možností k naplnění požadavků Směrnice. K výkladu čl. 6 odst. 1 Směrnice o stanovištích slouží několik rozhodnutí Evropského soudního dvora. Několik z nich například potvrdilo, že pouhá formulace možnosti přijetí ochranných opatření „dle potřeby“ je nedostatečná.¹⁷⁷ Dosud však žádný konkrétní soubor opatření nebyl podroben přezkumu Soudním dvorem ve vztahu k jeho souladu se Směrnicí o stanovištích.

Velmi diskutovaným ustanovením je čl. 6 odst. 3 Směrnice o stanovištích, který pro plány a projekty, které budou pravděpodobně mít na evropsky významnou lokalitu významný vliv, vyžaduje posouzení jejich dopadů na danou lokalitu. Takový plán či projekt může být proveden pouze v případě, že po jeho posouzení bude zjištěno, že nebude mít nepříznivý účinek na celistvost příslušné lokality. Územní působnost tohoto ustanovení není omezena na evropsky významné lokality, ale může se vztahovat na kdekoliv zamýšlené projekty, které budou pravděpodobně mít významný vliv na evropsky významnou lokalitu. Toto ustanovení rovněž významně omezuje diskreci členských států pro případ vydání negativního stanoviska, kdy Směrnice o stanovištích stanoví také podmínky pro uskutečnění projektu přes negativní stanovisko. Toto se zásadně liší například od Směrnice EIA,¹⁷⁸ která stanoví pouze pravidla procesu, ale neukládá členským státům realizaci projektu v určitých případech zcela

¹⁷⁵ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-64044-3. s. 422.

¹⁷⁶ Viz čl 6 Směrnice o stanovištích.

¹⁷⁷ Viz Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 11. května 2007, *Komise v Rakouská republika*, C-508/04, Sb. roz. s. I-3812, bod 89-91.

¹⁷⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o posuzování vlivů některých veřejných a soukromých záměrů na životní prostředí.

zamítnout.¹⁷⁹ V České republice je povinnost posouzení dopadů záměru na evropsky významnou lokalitu zakotvena v § 45h zákona o ochraně přírody a krajiny s tím, že proces posuzování probíhá dle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, který provádí Směrnicí EIA.¹⁸⁰

První krok k zařazení lokality na seznam Natura 2000 je ponechán v rukou členských států. Členské státy se na vytvoření sítě Natura 2000 podílí v míře, která odpovídá poměru zastoupení předmětných stanovišť na jejich území.¹⁸¹ Státy mají povinnost vytvořit seznam se stanovišti zařazenými v Příloze č. 1 a 2 Směrnice o stanovištích. Příloha č. 1 Směrnice obsahuje nejružnější typy přírodních stanovišťmi, mezi které patří například alpské lesy s modřínem, s druhem *Pinus Cembra* či rašelinné lesy.¹⁸² Naopak Příloha č. 2 Směrnice o stanovištích je spojena s druhovou ochranou a na jejím základě se určují stanoviště druhů. Oblasti vhodné k zařazení do sítě NATURA 2000 se tedy určují podle výskytu konkrétních druhů v dané lokalitě. Mezi živočišné druhy zařazené v Příloze č. 2 Směrnice o stanovištích patří také vlk obecný, medvěd hnědý a rys ostrovid.¹⁸³

Při výběru lokalit musí smluvní státy aplikovat kritéria uvedená v Příloze č. 3 Směrnice o stanovištích. Pro hodnocení lokality uvedené v Příloze č. 2 Směrnice o stanovištích jsou kritérii zejména početnost a hustota populace druhu vyskytujícího se v lokalitě v poměru k populaci na území členského státu, stupeň zachování rysů stanoviště důležitých pro daný druh a týkajících se možností obnovy, stupeň izolace populace v dané lokalitě ve vztahu k přirozenému areálu rozšíření druhu a celkové zhodnocení významu lokality pro zachování příslušných druhů. Obdobná kritéria jsou stanovena rovněž pro přírodní stanoviště dle Přílohy č. 1 Směrnice.¹⁸⁴ Na základě uvedených kritérií členské státy vytvoří národní seznam lokalit vhodných jako lokalit významných pro Společenství (*Sites of community importance, SCIs*).¹⁸⁵ Směrnice o stanovištích stanovila tříletou lhůtu pro sestavení a předložení státních seznamů. Tato lhůta byla však většinou členských států překročena.

¹⁷⁹ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-640443. s. 432-434.

¹⁸⁰ Blíže v § 45h a § 45i zákona o ochraně přírody a krajiny.

¹⁸¹ Viz čl. 3 Směrnice o stanovištích.

¹⁸² Veškeré typy přírodních stanovišť jsou uvedeny v Příloze č. 1 Směrnice o stanovištích.

¹⁸³ Viz Příloha 2 Směrnice o stanovištích.

¹⁸⁴ Viz Příloha 3 Směrnice o stanovištích.

¹⁸⁵ Česká republika užívá pro SAC a SCI jednotné označení „evropsky významná lokalita“. Na evropské úrovni však SCI představuje lokalitu zařazenou na evropském seznamu, zatímco SAC lokalitu zařazenou na evropském seznamu, která byla současně vyhlášena na národní úrovni a je zajištěna její ochrana. Viz NATURA 2000. AOPK ČR. *Rozdíl mezi SCI (pSCI) a SAC* [online]. 15.02.2012 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: <http://www.nature.cz/Natura2000-design3/sub-text.php?id=6779>.

Po etapě hodnocení a oznámení členskými státy následuje fáze hodnocení prováděného Evropskou komisí. Komise po konzultaci s členskými státy určí, které z lokalit zařazených na státních seznamech jsou lokalitami významnými pro Společenství, a tedy mají být zařazené do ekologické sítě Natura 2000. Při tomto procesu Komise rovněž z řad lokalit významných pro Společenství určuje prioritní lokality, které jsou prioritními stanovišti dle Příloh č. 1 a 2 Směrnice o stanovištích.¹⁸⁶ Do tří let od oznámení členských států a s jejich souhlasem rozhodne Komise o konečném evropském seznamu lokalit významných pro Společenství (*SCIs*). Členský stát má následně šest let k vyhlášení zvláštních oblastí ochrany (*SACs*) schválených Komisí.¹⁸⁷

Z velkých šelem je za prioritní druh označen vlk obecný a medvěd hnědý.¹⁸⁸ Lokality zařazené na národní seznamy, ve kterých se vyskytují prioritní druhy, jsou vždy Komisí zařazené na evropský seznam lokalit významných pro Společenství. Pro lokality s výskytem prioritních druhů se následně uplatní přísnější režim ochrany. Mezi opatření k ochraně zvláštních oblastí ochrany patří posouzení důsledků plánu či projektu, který bude pravděpodobně mít na lokalitu významný vliv, pro danou lokalitu z hlediska cílů její ochrany. V případě negativního výsledku posouzení důsledků na lokalitu může být plán či projekt uskutečněn jen z naléhavých důvodů veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a ekonomického charakteru. V případě prioritní lokality však mohou být uplatněny pouze důvody související s ochranou lidského zdraví a veřejné bezpečnosti, případně jiné důvody převažujícího zájmu podle stanoviska Komise.¹⁸⁹

V České republice je vyhlášena jediná evropsky významná lokalita s druhovými stanovišti dle Přílohy č. 2 Směrnice, ve kterých se vyskytují všechny tři druhy velkých šelem. Jedná se o lokalitu Beskydy (CZ0724089),¹⁹⁰ která je současně jedinou lokalitou s výskytem vlka a medvěda hnědého. Za účelem efektivní ochrany šelem v Beskydách je prioritou sledováno zachování klidových oblastí dostatečné rozlohy, zachování migračních koridorů a

¹⁸⁶ Prioritní druhy a přírodní stanoviště jsou v příslušných přílohách Směrnice o stanovištích označeny hvězdičkou.

¹⁸⁷ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-640443. s. 420-422.

¹⁸⁸ Viz Příloha 2 Směrnice o stanovištích.

¹⁸⁹ Viz čl. 6 Směrnice o stanovištích.

¹⁹⁰ Evropsky významná lokalita Beskydy byla vyhlášena nařízením vlády č. 208/2012 Sb., o vyhlášení evropsky významných lokalit zařazených do evropského seznamu.

důsledné pronásledování pytláctví.¹⁹¹ Rys ostrovid je dále zařazen v evropsky významných lokalitách Šumava (CZ0314024), Boletice (CZ0314123) a Blanský les (CZ0314124).¹⁹²

Pro srovnání Slovenská republika vyhlásila celkem 79 stanovišť druhů s výskytem vlka obecného, 65 stanovišť druhů a výskytem medvěda hnědého a 85 stanovišť druhů s výskytem rysa ostrovida.¹⁹³ A Německo vyhlásilo celkem 5 stanovišť druhů s výskytem vlka obecného, 51 stanovišť druhů s výskytem rysa ostrovida a žádná stanoviště s výskytem medvěda hnědého.¹⁹⁴ Je však nutno poznamenat, že neexistují žádné požadavky na velikost oblastí zvláštní ochrany, proto některé státy vyhlásily málo velkých oblastí, zatímco jiné mnoho oblastí o malé rozloze.¹⁹⁵

Pro efektivitu ochrany velkých šelem prostřednictvím sítě Natura 2000 je stěžejní již zmiňovaná soudržnost a propojenost jednotlivých stanovišť. Mnohé studie hodnotící Naturu 2000 poukazují na nízkou propojenost prioritních evropsky významných lokalit, čímž se síť Natura 2000 může stát nedostatečnou pro dlouhodobé zachování některých chráněných druhů. Vznik těchto „mezer“ mezi stanovišti může být způsobeno nedostatečným sběrem dat ve fázi vyznačování oblastí zvláštní ochrany, ale také změnou stanovišť jednotlivých druhů v čase. To souvisí se zmiňovaným problémem statickosti územní ochrany. Populace chráněných druhů se v čase přemísťují či se rozrůstají, a proto rozšiřují na další území. V reakci na tyto změny by bylo vhodné zakotvit ve Směrnici o stanovištích mechanismus, který by na to reagoval. Ekologická síť Natura 2000, resp. její právní základ byl vytvořen před rapidním nárůstem počtu velkých šelem na území Evropy, nabízí se tedy otázka, zda bude Natura 2000 dostatečná při ochraně současných stanovišť velkých šelem.

Tato problematika byla předmětem studie ochrany vlka obecného v Polsku v rámci sítě Natura 2000. Bylo zjištěno, že síť Natura 2000 pokrývá 22 % stanovišť vlka obecného na území Polska, což je považováno za dostatečné (minimum 20 %). Avšak distribuce stanovišť je na

¹⁹¹ Viz Natura 2000. *Evropsky významné lokality v České republice. Seznam lokalit* [online]. 2006 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: http://www.nature.cz/Natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1805&akce=karta&id=1000146214.

¹⁹² Viz Natura 2000. *Evropsky významné lokality v České republice. Druhy z přílohy II.* [online]. 2006 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: http://www.nature.cz/Natura2000-design3/web_druhy.php?cast=1805&akce=karta&id=49.

¹⁹³ Štátná ochrana prírody SR. *NATURA 2000. Živočichy* [online]. 2020 [cit. 21.11.2020]. Dostupné z: <http://www.sopsr.sk/Natura/index1.php?p=4&sec=12>.

¹⁹⁴ Deutschlands Natur. *Verbreitung FFH-Arten: Säugetiere* [online]. 2020 [cit. 21.11.2020]. Dostupné z: <http://www.ffh-gebiete.de/ffh-arten/saeugetiere/>.

¹⁹⁵ SANTINI, Luca, MAIORANO, Luigi, BOITANI, Luigi, RONDININI, Carlo. Protected Areas: Are They Safeguarding Biodiversity? In: JOPPA, Lucas N., BAILLIE, Jonathan E. M., ROBINSON, John G. *Protected Areas: Are They Safeguarding Biodiversity?* West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd., 2016, s. 122-133. ISBN 9781118338162.

území Polska nesouměrná s tím, že více chráněných lokalit se nachází na východě a jihu státu. Dále ve vztahu ke třem vlčím populacím bylo zjištěno, že stanoviště Karpatské populace jsou chráněna ze 47 %, Baltské ze 28 % a populace Středoevropské nížiny jen z 12 %. Natura 2000 tedy poskytuje dostatečnou ochranu pro Karpatskou a Baltskou populaci, ale nikoliv pro populaci Středoevropské nížiny, která je nejmladší obnovovanou a nejvíce zranitelnou vlčí populací. Tato zjištění poukazují na možný nedostatek sítě Natura 2000 v případě dynamického rozvoje populací určitých chráněných druhů.¹⁹⁶

Směrnice o stanovištích nestanoví žádné lhůty pro obnovu či expiraci evropsky významných lokalit. V tomto ohledu tedy rovněž nereaguje na možnou situaci, kdy určitá lokalita již nevyžaduje danou ochranu. Otázku pravomoci příslušných orgánů členských států změnit hranice evropsky významné lokality tak, že určitá oblast bude vyjmuta ze sítě NATURA 2000, vyřešil až Evropský soudní dvůr v roce 2014. Soud ve věci italské oblasti zvláštní ochrany, která byla významně negativně ovlivněna rozšířením letiště Milán Malpensa, stanovil, že pokud u dané lokality nemohou být kritéria pro začlenění lokality do sítě Natura 2000 nenávratně naplněna a evropsky významná lokalita je definitivně neschopna naplňovat cíle Směrnice o stanovištích, není dále ospravedlnitelné, aby nadále podléhala ustanovením Směrnice o stanovištích. Příslušný členský stát je tedy povinen Komisi navrhnout, aby byla daná lokalita deklasifikována.¹⁹⁷

Druhová ochrana

V rámci Směrnice o stanovištích je rovněž na evropské unii zakotven systém přísné ochrany vybraných druhů živočichů a rostlin v jejich přirozeném prostředí. Ochrana těchto druhů je tedy uplatňována převážně *in situ*. Tyto druhy jsou vyčteny v Příloze č. 4 Směrnice o stanovištích a patří mezi ně rovněž vlk obecný, medvěd hnědý a rys ostrovid.¹⁹⁸

Za účelem ochrany předmětných druhů je především zakázáno (i) úmyslně odchyťovat a usmrcovat tyto jedince v přírodě, (ii) úmyslně vyrušovat tyto druhy, (iii) úmyslně ničit nebo sbírat vejce z volné přírody a (iv) poškozovat nebo ničit místa rozmnožování či odpočinku. V případě posledního bodu tedy není vyžadováno úmyslné jednání. U vybraných druhů má být rovněž zakázáno držení, chov a další nakládání s jedinci odebranými z přírody ještě před

¹⁹⁶ DISERENS, Tom A., BOROWIK, Tomasz, NOWAK, Sabina, SZEWCZYK, Maciej, NIEDŹWIECKA, Natalia, MYSLAJEK, Robert W. Deficiencies in Natura 2000 for protecting recovering large carnivores: A spotlight on the wolf *Canis lupus* in Poland. *PLoS ONE* [online]. San Francisco: Public Library of Science, 12 (9) [cit. 22.11.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0184144>.

¹⁹⁷ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-64044-3. s. 440.

¹⁹⁸ Viz Příloha č. 4 Směrnice o stanovištích.

provedením Směrnice o stanovištích.¹⁹⁹ Tyto zákazy jsou téměř identické s ustanoveními Bernské úmluvy na ochranu druhů uvedených v Příloze č. 2 Bernské úmluvy.²⁰⁰

Ve vztahu k působnosti zákazů uvedených v čl. 12 Směrnice o stanovištích, došel Evropský soudní dvůr ve svém rozhodnutí ve věci *Alitanta pentru combaterea v TM a další* k tomu, že systém přísných opatření vztahujících se k druhům uvedeným v Příloze č. 4 Směrnice o stanovištích, se ochrana uplatní i pro jedince, kteří opustili svá přirozené stanoviště a pohybují se v osídlených oblastech.²⁰¹

V čl. 16 Směrnice o stanovištích je členským státům za splnění určitých podmínek²⁰² a za předpokladu, že populace určitého druhu přetrvá ve svém přirozeném prostředí v dobrém stavu, umožněno odchýlit se mimo jiné od ustanovení čl. 12 Směrnice o stanovištích a v něm obsažených zákazů. Členské státy o těchto tzv. derogacích podávají Komisi vždy za dvouleté období zprávu o uplatňovaných výjimkách.²⁰³

Za období let 2017-2018 předložila Česká republika zprávu, ve které uplatnila některé výjimky platné do dne 31.12.2020 také ve vztahu k velkým šelmám. Výjimka ve vztahu k vlku obecnému a rysovi ostrovidovi byla uplatněna pro výstavbu D35 v úseku Ostrov – Vysoké Mýto, která se nachází v potencionálním migračním koridoru vlka.²⁰⁴ Další výjimky pro vlka obecného se týkají například držení preparátu vlka sraženého na dálnici D1 či odchyt a následné vypuštění vlka v CHKO Lužické hory. V případě medvěda hnědého v oblasti CHKO Beskydy a CHKO Bílé Karpaty byla uplatněna výjimka pro odchyt, telemetrii, či umístění do chovného zařízení, v krajním případě usmrcení, a to za účelem předcházení vážným škodám. Tato výjimka se týká pouze jediného konkrétního jedince medvěda hnědého a byla platná do dne 31.05.2019. Vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jednoho jedince medvěda hnědého, jeho případné usmrcení či odchyt by údajně neměl mít negativní dopad populaci druhu.²⁰⁵

¹⁹⁹ Blíže v čl. 12 a násl. Směrnice o stanovištích.

²⁰⁰ Viz kapitola 2.1.3 této diplomové práce.

²⁰¹ Viz Rozsudek ze dne 11. června 2020, *Alianța pentru combaterea abuzurilor* v *TM a další*, C-88/19, bod 52-62.

²⁰² Odchylka je podle ust. čl. 16 písm. a), b) a c) Směrnice o stanovištích umožněna například „a) v zájmu ochrany volně žijících živočichů, planě rostoucích rostlin a ochrany přírodních stanovišť; b) v zájmu prevence závažných škod, zejména na úrodě, dobytku, lesích, rybolovu, vodách a ostatních typech majetku, nebo c) v zájmu zdraví lidí a veřejné bezpečnosti nebo z jiných naléhavých důvodů převažujícího veřejného zájmu, včetně důvodů sociálního a ekonomického charakteru a s nesporně příznivými důsledky pro životní prostředí.

²⁰³ Viz čl. 16 odst. 2 Směrnice o stanovištích.

²⁰⁴ Tato odchylka je zdůvodněna ochranou veřejné bezpečnosti výstavbou bezpečnějším typem komunikace v místě I/35, kde v důsledku velmi intenzivní dopravy dochází k častým dopravním nehodám.

²⁰⁵ Viz EIONET. Central Data Repository. *CZ_report_2017-2018_HD.xml* [online]. 13.11.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: http://cdr.eionet.europa.eu/cz/eu/habides/envxvcv3cq/CZ_report_2017-2018_HD.xml/manage_document.

Přesto nelze vyloučit, že by případné využití výjimky mohlo do určité míry zasáhnout do medvědí populace na území České republiky, jelikož tato výjimka umožňuje případné usmrcení medvěda v jeho jediném stanovišti na území České republiky, kde se vyskytují pouze 2 až 4 jedinci. V letech 2018 a 2019 byla na území Beskyd zaznamenána škoda způsobená medvědem na majetku a hospodářských zvířatech. Postup rozhodování o vhodných opatření v konkrétních situacích ve vztahu k rizikovým jedincům medvěda hnědého by měl být stanoven v připravovaném programu péče o medvěda.²⁰⁶ V souvislosti s tímto prozatím připravila Agentura ochrany přírody a krajiny ČR Tabulku škály chování medvěda a doporučených opatření v závislosti na závažnosti situace, ve které je odchyt či odlov doporučován až v případech napadení člověka medvědem, vniknutí medvěda do obytných budov či opakovaném vnikání do hospodářských budov.²⁰⁷

Ve srovnání s Českou republikou uplatnila Slovenská republika ve vztahu k usmrcování medvěda hnědého v přírodě, a to z důvodu prevence vážných škod, v celkem 23 oblastech zvláštní ochrany.²⁰⁸ Polsko uplatnilo výjimku pro odebrání až dvou exemplářů vlka obecného z několika oblastí zvláštní ochrany a dále přechodné držení vlků za účelem výzkumu a vzdělávání.²⁰⁹ Evropská komise dosud nevydala stanovisko k národním zprávám o výjimkách uplatněných v letech 2017-2018.

Jak bylo uvedeno výše, cílem opatření přijímaných na základě Směrnice o stanovištích je mimo jiné zachování příznivého stavu druhů volně žijících živočichů. K efektivnímu plnění cílů Směrnice je tedy nezbytné určit, jaký stav populace velkých šelem je považován za příznivý. Při hodnocení stavu velkých šelem, je nutno si uvědomovat velikost teritorií rozléhajících se na stovkách kilometrů čtverečních. Na území Evropské unie se k roku 2017 nacházelo zhruba 33 subpopulací všech druhů velkých šelem, z čehož 28 populací přesahovalo hranice jednoho státu. Bližší výklad k příznivému stavu podle čl. 1 písm. i) Směrnice o stanovištích podávají ve vztahu k velkým šelmám Pokyny pro plány řízení stavu populace velkých šelem (*Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores*),

²⁰⁶ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. *Ztráta plachosti u medvěda* [online]. 2020 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/ochrana-prirody-krajiny/ztrata-plachosti-u-medveda/>.

²⁰⁷ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. *Tabulka škály chování medvěda a doporučených opatření v závislosti na závažnosti situace* [online]. [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/res/archive/418/068835.pdf?seek=1556779796>.

²⁰⁸ Viz EIONET. Central Data Repository. *derogations_art_9_2018_and_art_16_2017_2018.xml* [online]. 24.09.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: https://cdr.eionet.europa.eu/sk/eu/habides/envxyieza/derogations_art_9_2018_and_art_16_2017_2018.xml/manage_document.

²⁰⁹ Viz EIONET. Central Data Repository. *Habitats_2017-2018.xml* [online]. 30.09.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: https://cdr.eionet.europa.eu/pl/eu/habides/envxzicja/Habitats_2017-2018.xml/manage_document.

kteří s podporou Evropské komise připravila Iniciativa velkých šelem pro Evropu (*Carnivore Initiative for Europe*), zvláštní pracovní skupina IUCN. Mezi znaky příznivého stavu velkých šelem patří především (i) stabilní nebo rostoucí trend populace na základě dat z prováděného mentoringu, (ii) dostatečně velká, kvalitní a stabilní stanoviště k dlouhodobému udržení populace a (iii) velikost a populace je stejná nebo větší ve srovnání s dobou, kdy Směrnice o stanovištích nabyla platnosti.²¹⁰

Členské státy předkládají v souladu s čl. 17 Směrnice o stanovištích každých šest let zprávu, ve které uvádějí informace o opatřeních přijatých dle Směrnice o stanovištích, zhodnocení vlivů těchto opatření a výsledky sledování stavu přírodních stanovišť a chráněných druhů. Na základě těchto národních zpráv vypracovává následně Komise souhrnnou zprávu, ve které zhodnotí dosažený pokrok a přispění sítě Natura 2000 k cílům Směrnice o druzích.²¹¹

Součástí souhrnné zprávy vypracované Komisí na základě článku 17 Směrnice o druzích rovněž tabulka pro každý druh uvedený v Příloze 4, která obsahuje zjištění jednotlivých členských států o stavu konkrétního druhu na území daného státu. Hodnoceny jsou areál rozšíření daného druhu, jeho budoucí vyhlídky, stanoviště, populace a celkový stav druhu. Tyto kategorie jsou následně pro každý stát vyhodnoceny a označeny jako příznivé, nedostatečné či nepříznivé.

Poslední zpráva Komise je vydána za období roku 2013-2018. Jako příklad lze uvést shrnutí dat o stavu populace vlka obecného v zemích Střední Evropy. Areál rozšíření i populace vlka obecného jsou převážně vyhodnoceny jako příznivé. Nepříznivý statut je zaznamenán pouze v případě Německa. Dále populace v České republice a v kontinentálním regionu Polska a Maďarska byly shledány nedostatečnými. Stanoviště vlka obecného byla rovněž shledána převážně příznivými s výjimkou Německa, jehož stanoviště jsou označena jako nedostatečná. Celkový stav druhu byl shledán nedostatečným zejména v případě České republiky, Maďarska a kontinentálního regionu Polska. V případě České republiky byly však budoucí vyhlídky pro stav vlka obecného shledány příznivými. Celkový stav druhu byl pouze v případě Německa označen za nepříznivý. Celkový stav druhu byl rovněž porovnán s předchozím obdobím roku 2007–2012, kdy u většiny členských států došlo ke zlepšení celkového stavu vlčí populace.

²¹⁰ Blíže v TROUWBORST, Arie, BOITANI, Luigi, LINNELL, John D. C. Interpreting 'favourable conservation status' for large carnivores in Europe: how many are needed and how many are wanted? *Biodiversity and Conservation* [online]. New York: Springer, 2017, **26**, 37-61 [cit. 23.11.2020]. ISSN: 1572-9710. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10531-016-1238-z>.

²¹¹ Viz čl. 17 Směrnice o stanovištích.

Například populace vlka v České republice byla v poslední souhrnné zprávě vyhodnocena jako nepříznivá a nyní je označena za nedostatečnou, avšak s příznivými budoucími vyhlídkami.²¹²

V České republice provádí na základě Směrnice o druzích a zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny²¹³ Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky monitoring biodiverzity,²¹⁴ na základě kterého je podle výše uvedeného evropského vzoru hodnocen stav evropsky významných druhů z hlediska ochrany. Pro srovnání s výše uvedenými daty z roku 2018 lze použít data z monitoringu provedeného Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR v roce 2007. V případě vlka obecného byly za nepříznivé označeny jeho areál rozšíření, populace, stav z hlediska ochrany i budoucí vyhlídka. Pouze stanoviště vlka bylo shledáno nedostatečným.²¹⁵ Je tedy zřejmé, že v případě české vlčí populace došlo podle výše uvedených dat za poslední deset let ke zjevnému zlepšení.

Naopak v případě medvěda hnědého je celkový stav populace v České republice a Rakousku označen za nepříznivý s tím, že od období roku 2007-2012 nedošlo ke zlepšení a budoucí vyhlídka jsou rovněž nepříznivé. Méně příznivý stav byl shledán i v případě rysa ostrovida, jehož celkový status je v České republice a alpském regionu Polska shledán nedostatečným a v Německu, Rakousku a kontinentálním regionu Polska nepříznivým.²¹⁶ Zamyšlení nad možnými nedostatky v ochraně těchto druhů v právních rádech předmětných států je podáno v kapitole 4 této diplomové práce.

Pro naplňování cílů Směrnice o stanovištích, je tak jako v případě jiné unijní legislativy, nezbytné zapojení a angažovanost členských států. Tyto faktory jsou těžko měřitelné, avšak aktuální data napovídají, že aktivita států je pro udržení biologické rozmanitosti spíše nedostatečná. Evropská legislativa v oblasti ochrany biologické rozmanitosti a přírody je předmětem přezkumu v rámci Programu pro účelnost a účinnost právních předpisů (*Regulatory*

²¹² Blíže v EIONET. *Article 17 web tool. Species assessments at EU biogeographical level* [online]. 2018 [cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=>

²¹³ *Dále také zákon o ochraně přírody a krajiny.*

²¹⁴ „Pod monitoring biodiverzity lze shrnout v širším smyslu veškerou činnost sběru dat o druzích či jejich společenstvech. Nejrozsáhlejší a nejucelenější aktivitou je v tomto směru sledování stavu evropsky významných druhů (EVD) a typů přírodních stanovišť (TPS).“ Viz AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR. *Protál Informačního systému ochrany přírody. Monitoring biodiverzity* [online]. 2020 [cit. 21.11.2020]. Dostupné z: https://portal.nature.cz/publik_syst/ctihtmlpage.php?what=6130.

²¹⁵ Viz Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. *Protál Informačního systému ochrany přírody. Přehled hodnocení stavu EVD z hlediska ochrany* [online]. 2020 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: https://portal.nature.cz/nd/x_mod_sez_evd.php?druhy=8.

²¹⁶ Blíže v EIONET. *Article 17 web tool. Species assessments at EU biogeographical level* [online]. 2018 [cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=>

Fitness and Performance Programme, REFIT).²¹⁷ Dne 16.12.2016 Komise zveřejnila Kontrolu účelnosti (*Fitness check*), která zhodnotila Směrnici o ptácích a Směrnici o stanovištích a rozhodla, že tyto směrnice jsou vysoce relevantní a slouží svému účelu. Na základě výsledků Kontroly účinnosti těchto směrnic byl vypracován Akční plán pro přírodu, lidi a hospodářství,²¹⁸ který se má vypořádat s nedostatky v implementaci směrnic zjištěnými během kontroly.²¹⁹

Za účelem stanovení konkrétních cílů a kroků potřebných k ochraně velkých šelem v rámci Směrnice o stanovištích, byla Komisí v roce 2015 byl vypracován dokument Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě (*Key actions for Large Carnivore populations in Europe*).²²⁰

3.2.2. Nařízení CITES

Evropská unie je signatářem Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*CITES*) a za účelem implementace závazků plynoucích z této úmluvy přijala Nařízení CITES.

V některých ohledech poskytuje Nařízení CITES přísnější ochranu než Úmluva CITES, jelikož Nařízení CITES namísto seznamů chráněných druhů uvedených v Příloze č. 1, 2 a 3 Úmluvy CITES stanoví Nařízení CITES seznamy ohrožených druhů do Přílohy A, B, C a D. Současně jsou některé druhy zařazené do přísnější kategorie než v režimu Úmluvy CITES a v Příloze D Nařízení CITES jsou zařazeny některé druhy, které Úmluva CITES nechrání, a druhy z Přílohy 3 Úmluvy CITES, vůči kterým byla vznesena výhrada. Příloha D Nařízení CITES obsahuje seznam druhů, pro něž platí povinnost dovozce ohlásit dovoz celním orgánům EU.²²¹

Vlk obecný a medvěd hnědý jsou shodně s Úmluvou CITES zařazeni v druhé příloze Nařízení CITES, tedy Příloze B. V Příloze B Nařízení CITES je zařazen také rys ostrovid, který v režimu Úmluvy CITES není chráněn vůbec. K dovozu exemplářů zařazených v Příloze B je

²¹⁷ KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Environmental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-64044-3. s. 443-444.

²¹⁸ Výklad k Akčnímu plánu pro přírodu, lidi a hospodářství je podán v kapitole 3.3 této diplomové práce.

²¹⁹ European Commission. *REFIT Scoreboard. Natura 2000 / EU Nature Legislation* [online]. [cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/com/refit-scoreboard/en/policy/7/7-1.html>.

²²⁰ Výklad ke Klíčovým krokům pro populace velkých šelem v Evropě je podán v kapitole 3.3 této diplomové práce.

²²¹ Ministerstvo životního prostředí. KLOUČEK, Ondřej. *CITES – základní informace* [online]. 27.03.2020 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy/\\$FILE/ODOIMZ-CITES_ZAKLADNI_%20INFO-200327.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy/$FILE/ODOIMZ-CITES_ZAKLADNI_%20INFO-200327.pdf).

potřeba dovozní povolení vydané výkonným orgánem cílového státu. Vývoz exemplářů uvedených v Příloze B je možný na základě vývozního povolení vydaného státem, na jehož území se exemplář nachází.

Nejaktuálnější dosud zveřejněné záznamy o odebrání exemplářů v režimu Nařízení CITES pochází z roku 2018. Celkem bylo v roce 2018 na území EU zabaveno devadesát exemplářů savců, a to převážně jejich těl a kůží. Zabavené kožešiny pocházeli rovněž z vlka obecného a medvěda hnědého. V roce 2018 byly v rámci EU zaznamenány tři významné případy konfiskace žluče a žlučníků medvěda hnědého.²²²

V roce 2015 bylo mimo jiné na území Spojeného království zabaveno 60 balíků exportovaných z Číny obsahujících produkty z medvěda hnědého, dále na území Estonska bylo zabaveno 6 exemplářů medvěda hnědého z Ruské federace.²²³

Na území České republiky provedla Česká inspekce životního prostředí v období od ledna 2005 do února 2020 celkem 36 konfiskací, jejichž předmětem bylo celkem 346 exemplářů medvědů, především medvědů hnědých a dále polárního medvěda a medvěda baribala. Především šlo o trofeje v podobě kožešin, lebek a preparátů pocházejících z Kanady, Ruska a Spojených států amerických, a dále produkty tradiční medicíny obsahující části z medvědů, jejichž konkrétní druh již nebylo možné identifikovat. V jednom případě byla zabavena živá mláďata medvěda hnědého.²²⁴

Medvěd hnědý je rovněž poměrně častým objektem legálního obchodu. Legálně byly exempláře medvěda hnědého z České republiky exportovány naposledy v roce 2016, šlo však o exempláře pocházející z Norska a Ruska. Větším vývozcem je například Německo, které jen v roce 2016 vyvezlo 16 exemplářů medvěda hnědého převážně neznámého původu. Počet vyvážených exemplářů z Německa se však snižuje s tím, že v roce 2019 byly vyvezeny pouze tři exempláře pocházející z medvědů hnědých chovaných v zajetí. Rakousko exportovalo v roce 2016 tři exempláře a v roce 2018 a 2019 vždy dva exempláře medvěda hnědého. Všechny exempláře pocházeli ze zemí mimo Evropskou unii. Naopak Slovensko za období od roku 2016

²²² European Commission. TRAFFIC. *An overview of seizures of CITES-listed wildlife in the European Union. January to december 2018* [online]. 2020 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/reports/EU-seizures-report-2018-FINAL%20\(rev%2009-04-20\).pdf](https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/reports/EU-seizures-report-2018-FINAL%20(rev%2009-04-20).pdf).

²²³ European Commission. TRAFFIC. *Overview of important international seizures in the European Union. January to December 2015* [online]. March 2017 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/2015_overview_important_seizures_in_EU.pdf.

²²⁴ SHEPHERD, Chris R., KUFNEROVÁ, Jitka, CAJTHAML, Tomáš, FROUZOVÁ, Jaroslava, GOMEZ, Lalita. Bear trade in the Czech Republic: an analysis of legal and illegal international trade from 2005 to 2020. *European Journal of Wildlife Research* [online]. New York: Springer, 2020, 66, 92 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01425-7>.

do roku 2019 nevyvezlo žádný exemplář medvěda hnědého a Polsko vyvezlo v tomto období vždy jeden až dva exempláře ročně, avšak všechny výhradně za vědeckými účely.²²⁵

V případě vlka obecného nebyly zaznamenány žádné případy legálního importu a exportu exemplářů ve vybraných zemích Střední Evropy.²²⁶ Je zřejmé, že právě medvěd hnědý je z velkých šelem nejčastějším objektem nelegálního, ale také legálního mezinárodního obchodu. Velký zájem o trofeje, kožešiny či žluč medvědů podněcuje jejich nelegální lov. Nařízení CITES spolu s Úmluvou CITES představují jakýsi poslední článek ochrany velkých šelem, který by měl potírat nelegální mezinárodní obchod s exempláři, a tím současně odrazovat od pytláctví a nelegálního lovu těchto druhů. Nařízení CITES tak významně podporuje druhovou ochranu velkých šelem.

3.3. Koncepční nástroje a unijní programy

Vedle závazných právních předpisů přijala Evropská unie řadu nezávazných dokumentů v podobě zpráv, pokynů a akčních plánů a iniciovala a financovala různé programy, které se zabývají ochranou biologické rozmanitosti či přímo velkých šelem na území Evropské unie.

Mezi stěžejní dokumenty, které se dotýkají ochrany velkých šelem, patří zejména Akční plány EU pro životní prostředí, Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti, Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě a Pokyny pro programy péče o velké šelmy.

3.3.1. Akční plán EU pro životní prostředí

Jak bylo uvedeno výše, akční plány pro životní prostředí mají v evropském právu dlouhou tradici a přijetí prvního plánu pro životní prostředí je považováno za začátek unijního práva životního prostředí. V době psaní této diplomové práce se nacházíme v posledním roce, kdy je unijní politika životního prostředí vedena 7. akčním plánem pro životní prostředí. Od roku 2021 bude vedoucím strategickým dokumentem 8. akční plán pro životní prostředí platný do roku 2030.

Sedmý akční plán pro životní prostředí

Akční program EU pro životní prostředí do roku 2020 stanoví tři základní cíle, kterými jsou (i) chránit, zachovávat a rozvíjet přírodní bohatství Unie, (ii) změnit Unii v zelené a konkurenceschopné nízkouhlíkové hospodářství účinně využívající zdroje a (iii) chránit občany

²²⁵ UNEP-WCMC. CITES. *CITES Trade Database* [online]. 2020 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://trade.cites.org/>.

²²⁶ UNEP-WCMC. CITES. *CITES Trade Database* [online]. 2020 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://trade.cites.org/>.

Unie před environmentálními tlaky a riziky ovlivňujícími jejich zdraví a dobré životní podmínky.

Biologické rozmanitosti se tedy dotýká hned první cíl, který stanoví další kroky k jeho provedení. K naplnění tohoto cíle má mimo jiné dojít k zintenzivnění provádění strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti a plnit její cíle. Současně je nezbytné úplně provést všechny stávající právní předpisy zaměřené na ochranu přírodního bohatství.²²⁷

Osmý akční plán pro životní prostředí

Akční program EU pro životní prostředí do roku 2030 je dosud ve stadiu návrhu a bude přijat v roce 2021.²²⁸ Ochrana biodiverzity je obsažena v pátém cíli návrhu akčního programu EU pro životní prostředí, který prioritou stanoví ochranu, zachování a obnovu biologické rozmanitosti a posilování přírodního bohatství, zejména ovzduší, vody, půdy, lesů a sladkovodních, mokřadních a mořských ekosystémů.²²⁹

3.3.2. Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti

Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti navazují na akční plány platící pro stejné období a stanoví cíle a akce pro ochranu a obnovu biologické rozmanitosti na území Evropské unie.

Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020

Aktuální strategie biologické rozmanitosti²³⁰ si jako základní cíl do roku 2020 stanovila:

„Zastavit v EU do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb, v maximálním proveditelném rozsahu je obnovit a současně zvýšit podíl EU na odvrácení úbytku biologické rozmanitosti v celosvětovém měřítku.“²³¹

Mezi šest dílčích cílů Strategie patří zejména naplnění Směrnice o ptácích a Směrnice o stanovištích, zachování a obnova ekosystémů, boj proti nepůvodním invazivním druhům či odvrácení úbytku celosvětové biologické rozmanitosti. Ve vztahu ke Směrnici o ptácích a

²²⁷ Viz Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU ze dne 20. listopadu 2013 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety.“

²²⁸ Evropská komise. *Environment action programme to 2030* [online]. 2020 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_cs.

²²⁹ European Commission. *Proposal for a Decion of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2030* [online]. 14.10.2020 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pdf/8EAP/2020/10/8EAP-draft.pdf>.

²³⁰ Dále také jako Strategie.

²³¹ Evropská komise. *Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* [online]. Prosinec 2011 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet CS.pdf.

Směrnici o stanovištích patří především akce v podobě dokončení vytvoření sítě Natura 2000 a zajištění přiměřeného financování jejích lokalit.²³²

Je zjevné, že úbytek biologické rozmanitosti do roku 2020 zastaven nebude a hlavní cíl Strategie tak nebude splněn. Globální hodnotící zpráva o biologické rozmanitosti a ekosystémových službách (*Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*) připravená v roce 2019 mezivládním panelem OSN pro biologickou rozmanitost a ekosystémové služby (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, IPBES*) a další odborné zprávy potvrdily, že pokles biologické rozmanitosti a degradace ekosystémových služeb nadále pokračuje. Dle Evropského fóra stanovišť (*European Habitats Forum, EHF*) mezi hlavní důvody, proč se EU nedaří zastavit ztrátu biologické rozmanitosti, patří (i) nedostatečná implementace existujících předpisů v oblasti ochrany přírody, vod a moří, (ii) nedostatečné propojení s ostatními sektory a politikami (zemědělství, rybnářství, lesnictví, energetika), což znamená, že hlavní hnací síly ztráty biologické rozmanitosti nejsou řešeny dostatečně a (iii) nedostatek finančních zdrojů a pokračování nevhodných dotací.

Ve vztahu k naplnění cíle Strategie v podobě implementace Směrnice o ptácích a Směrnice o stanovištích EHF uzavřelo, že došlo k transpozici směrnic do národního práva a kontinentální síť Natura 2000 byla převážně vyhlášena, avšak propojenost sítě je dosud nedostatečná. Naopak nedostatečným je sledování správa lokalit v podobě ochranných opatření, druhové ochrany, prevence poškozování, obnovy a financování, což znamená, že většina evropsky významných lokalit je jen chráněnými oblastmi „na papíře“. Současně se stav mnoha druhů z hlediska ochrany dále zhoršuje.²³³ Jak bylo vyloženo výše, toto není případ velkých šelem, jejichž stav má spíše vzestupné tendence. Otázkou však zůstává, zda se stav populace velkých šelemlepší natolik, aby byl v evropských zemích stabilní.

Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030

Nová strategie v oblasti biologické rozmanitosti si klade za cíl chránit nejméně 30 % půdy v EU, s tím že v tuto chvíli je chráněno asi 26 % půdy. Zvláštní pozornost by měla být věnována oblastem s vysokou hodnotou či potenciálem biologické rozmanitosti, které jsou významně ohroženy změnou klimatu a měly by být chráněny přísně. Přísně jsou dosud chráněna

²³² Ibid.

²³³ European Habitats Forum. *The implementation of the EU 2020 Biodiversity Strategy and recommendations for the post 2020 Biodiversity Strategy* [online]. 2020 [cit. 08.12.2020]. Dostupné z: https://www.iucn.org/sites/dev/files/content/documents/eu_2020_biodiversity_strategy_and_recommendations_for_post_2020.pdf.

3 % půdy EU s tím, že cílem je poskytnout přísnou ochranu 10 % půdy EU. Mezi další klíčové závazky patří zapojení ekologických koridorů jako součást transevropské přírodní sítě a účinná správa všech chráněných území.²³⁴

3.3.3. Pokyny pro programy péče o velké šelmy

Pokyny pro programy péče o velké šelmy (*Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores*) byly připraveny v roce 2008 pro Evropskou komisi expertní skupinou Iniciativa pro velké šelmy v Evropě (LCIE). Tento dokument podává doporučení pro vhodné praktiky při správě populací velkých šelem. Pokyny jsou rozděleny do sedmi stěžejních témat, kterými jsou lov velkých šelem, lesnictví, relokační šelem, kříženci psa a vlka, vypouštění šelem chovaných v zajetí do volné přírody, systémy kompenzace a monitorování velkých šelem.

Ku příkladu ve vztahu k lovu šelem podává dokument výklad k možným výhodám a nevýhodám spojených s legálním lovem velkých šelem a určuje podmínky, které musí být splněny, aby lov šelem byl slučitelný s ochranou velkých šelem. Obdobně se Pokyny pro programy péče zabývají přemísťováním velkých šelem jako prostředkem pro jejich ochranu. Relokace je sledována vhodným prostředkem pro případy pomoci kriticky malým populacím pro podporu jejich genetické rozmanitosti či pro účely plánované reintrodukce. Naopak nepřijatelným je sledování přemísťování velkých šelem jako běžná praxe určená k vypořádávání se s problematickými jedinci.²³⁵

Pokyny pro programy péče o velké šelmy tak představují první dokument zaměřený výlučně na velké šelmy, který poskytuje členským státům vodítko pro řešení základních problémů spojených se správou populací velkých šelem.

3.3.4. Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě

Dokument Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě (*Key actions for Large Carnivore populations in Europe*) byl zpracován v roce 2015 pro Evropskou komisi a obsahuje

²³⁴ Sdělení Evropské komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 Navrácení přírody do našeho života č. COM/2020/380 ze dne 20.05.2020. Dostupné také z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0013.02/DOC_1&format=PDF.

²³⁵ LINNELL, J., SALVATORI, V., BOITANI, L. *Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores*. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission. Contract 070501/2005/424162/MAR/B2 [online]. Rome: Institute of Applied Ecology, 01.07.2008. [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/guidelines_for_population_level_management.pdf.

klíčová doporučení pro ochranu a udržitelnou správu populací velkých šelem v Evropské unii. Tento dokument navazuje na Pokyny pro programy péče o velké šelmy z roku 2008 a různé akční programy přijaté v režimu Bernské úmluvy. Klíčové akce pro populace velkých šelem představuje souhrnný plán péče pro čtyři velké šelmy, kterými jsou medvěd hnědý, vlk obecný, rys ostrovid a rosomák. Klíčové akce obsažené v tomto dokumentu slouží jako návod pro národní orgány odpovědné za implementaci Směrnice o stanovištích a další zainteresované osoby.

Dokument Klíčové akce pro populace velkých šelem obsahuje 11 klíčových akcí společných pro všechny druhy velkých šelem a dále akce určené pro jednotlivé druhy a akce určené pro konkrétní populace jednotlivých druhů. Mezi akce společné pro všechny druhy patří například prevence před fragmentací stanovišť a snížení jejich narušení výstavbou infrastruktury, snížení plenění hospodářských zvířat velkými šelmami, standardizace procesů monitoringu nebo zvýšení genetické diverzity u malých populací medvěda a rysa.

V případě medvěda hnědého patří mezi doporučené klíčové akce (i) ochrana stanovišť medvěda a posílení propojení jednotlivých populací, (ii) určení inherentní a užitkové hodnoty medvěda, (iii) správa medvědíh populací v souladu se zjištěními na základě prováděného monitoringu, (iv) přijetí opatření k prevenci škody působené medvědy, (v) přijetí akčního plánu pro každou přeshraniční populaci medvěda nebo (vi) prevence před přístupem medvědům k odpadu a lidské potravě. Následně jsou určeny akce pro jednotlivé evropské populace medvědů. Pro karpatskou populaci je doporučeno (i) propagovat přirozené stravovací návyky medvědů a přijmout návody pro umělé dokrmování medvědů, (ii) přijmout opatření ke snížení počtu toulavých psů a přijmout právní předpis ve vztahu ke psům hlídajícím hospodářská zvířata a (iii) integrovat Ukrajinu do aktivit spojených s plánováním péče a správy medvědů v oblasti Karpat.²³⁶

Tyto akce můžeme porovnat s Akčním plánem pro ochranu medvěda hnědého v Evropě, který byl přijat v roce 2000 v režimu Bernské úmluvy.²³⁷ Akční plán pro ochranu medvěda hnědého z roku 2000 si stanoví za cíl především rozšíření stanovišť, posílení malých populací a snížení konfliktu mezi lidmi a medvědy. Ve vztahu k ochraně stanovišť myslí Akční plán pro medvěda shodně s Klíčovými akcemi pro velké šelmy z roku 2015 na fragmentaci populací a

²³⁶ BOITANI, L. a kol. *Key actions for Large Carnivore populations in Europe*. Report to DG Environment, European Commission, Bruxelles. Contract no. 07.0307/2013/654446/SER/B3 [online]. Rome: Institute of Applied Ecology, 2015 [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf.

²³⁷ Viz kapitola č. 2.1.3 této diplomové práce.

potřebu jejich propojení. Akční plán z roku 2000 shodně ukládá přijetí opatření k umělému dokrmování medvědů a znemožnění přístupu medvědů k lidskému odpadu. Zatímco Klíčové akce z roku 2019 se zaměřují spíše na prevenci konfliktu medvěda s lidmi, Akční plán z roku 2000 se zaměřuje více na následnou kompenzaci škod způsobených medvědem.

Přestože Klíčové akce pro velké šelmy byly přijaty o 15 let později než akční plány pro velké šelmy v režimu Bernské úmluvy, zdá se, že priority zůstaly téměř nezměněny. Mezi stěžejní témata stále patří ochrana stanovišť, posílení fragmentovaných populací a prevence konfliktu medvědů s lidmi. Dokument Klíčové kroky pro populace velkých šelem však stanoví akce podrobněji s tím, že specifikuje konkrétní aktivity a jejich předpokládané výsledky. Toto představuje podrobnější návod pro členské státy při sestavování plánů péče o velké šelmy. Současně se zdá vhodnější přístup Klíčových akcí pro velké šelmy, které se zaměřují na akce pro jednotlivé přeshraniční populace velkých šelem namísto akcí pro jednotlivé státy, jak činí Akční plán pro medvěda hnědého z roku 2000.

3.4. Shrnutí

Výše uvedený výklad potvrzuje, že Evropská unie hraje v ochraně velkých šelem velký význam. Evropská unie důsledně implementuje závazky mezinárodního práva, které by mnohé státy samy přehlížely.

Stěžejní právní úprava ochrany biologické rozmanitosti a velkých šelem je obsažena ve Směrnici o stanovištích, která chrání vybrané rostlinné a živočišné druhy a jejich stanoviště. Kombinace územní a druhé ochrany se zdá nejučinnějším prostředkem ochrany ohrožených druhů. Jak bylo uvedeno výše, i soustava Natura 2000 trpí některými nedostatky, na které by se měla zaměřit nejen Evropská unie, ale také členské státy. Právě v jejich diskreci je důsledný monitoring vybraných druhů a jejich stanovišť, na základě kterého by měly být vybírány a zakládány evropsky významné lokality, které budou poskytovat potřebnou a účinnou ochranu předmětům zájmu Směrnice o stanovištích.

Zcela jednotnou implementaci Úmluvy CITES poté zajišťuje přímo aplikovatelné Nařízení CITES, které reguluje mezinárodní obchod s vybranými ohroženými druhy. Ze záznamů o legálním i nelegálním obchodu s velkými šelmami je zřejmé, že většina exemplářů pochází ze států mimo Evropskou unii, což vypovídá o vyšším stupni ochrany velkých šelem na území Evropské unie. Přesto zůstávají některé druhy, zejména medvěd hnědý, častými oběťmi nelegálního obchodu, kterého se účastní i členské státy.

Nemalý význam v ochraně životního prostředí je přičítán i koncepčním nástrojům jako je například Strategie ochrany biologické rozmanitosti. Tento nástroj umožňuje reagovat na nedostatky v aplikaci či implementaci příslušných právních předpisů, které byly zjištěny v průběhu předcházejícího období, a stanovit cíle a konkrétní kroky k jejich zlepšení. Stejně je tomu s koncepčními dokumenty zaměřujícími se na ochranu velkých šelem. Jedná se zejména o Pokyny pro programy péče o velké šelmy a Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě, které jsou způsobilé hodnotit stav populací velkých šelem, které mnohdy přesahují hranice jediného státu. Současně slouží ke sjednocení postupů v managementu velkých šelem v jednotlivých členských státech. Právě jednotný postup v péči o evropské populace velkých šelem je stěžejní pro jejich ochranu.

Organizační i finanční prostředky Evropské unie umožňují provedení mnohých programů, které zprostředkovávají pokroky a inovaci v ochraně životního prostředí. S ohledem na rozsah této práce, však podrobnější výklad o těchto programech již nemohl být do diplomové práce zahrnut.

4. Právní ochrana velkých šelem v národním právu Evropy

Vyvrcholením této diplomové práce se rozbor právní ochrany velkých šelem v národních právních řádech vybraných evropských států. Následující kapitoly podávají výklad o právní ochraně velkých šelem v širším slova smyslu v České republice, Slovenské republice a Německu. Tyto státy byly vybrány zejména pro jejich blízkost České republice a propojení populací velkých šelem přes hranice těchto států. Současně je autorka této práce znalá pouze německého, a nikoliv například polského jazyka.

Nejširší výklad je podán o ochraně velkých šelem v České republice. Postupně budou analyzovány jednotlivé oblasti právní ochrany vybraných šelem, které si dovoluji roztřídit následně:

- (i) ochrana velkých šelem jako zvlášť chráněných živočišných druhů;
- (ii) ochrana stanovišť velkých šelem;
- (iii) právní úprava nepřímo se dotýkající velkých šelem, zejména z oblasti stavebního práva a právní úpravy týkající se průchodnosti krajiny.

V případě Slovenska a Německa se výklad zaměřuje úžeji na ochranu velkých šelem, tedy na zvláštní druhovou ochranu, trestní a správní odpovědnost za neoprávněné nakládání s velkými šelmami a kompenzaci škod způsobených velkými šelmami. Vzhledem k tomu, že v důsledku členství těchto států v Evropské unii jsou právní předpisy v oblasti ochrany velkých šelem do velké míry harmonizovány, bude se následující výklad zaměřovat zejména na rozdíly v právní úpravě či její aplikaci jednotlivými státy.

4.1. Ochrana velkých šelem v právním řádu České republiky

Česká republika je signatářem většiny výše vyložených mezinárodních úmluv, zejména Bernské úmluvy, Úmluvy o biologické rozmanitosti a Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat. Česká republika je současně členem Evropské unie. Většina právních předpisů v oblasti ochrany přírody i koncepčních nástrojů je výsledkem implementace závazků plynoucích z uvedených mezinárodních smluv a členství v EU.

Mezi přetrvávající problémy spojené s ochranou velkých šelem, které jsou opakovaně řešeny v rámci Evropské unie i na fórech jmenovaných mezinárodních úmluv patří především ztráta stanovišť a životního prostředí, fragmentace populací, nelegální lov a konflikt s člověkem v podobě škod působených velkými šelmami na hospodářských zvířatech a jiném majetku. Tato kapitola se tedy zaměřuje především na druhovou ochranu velkých šelem v rámci zákona o ochraně přírody a krajiny, zákona č. 115/2000 Sb., o

poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy²³⁸ a zákona č.100/2004 Sb. o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy).

Je však nezbytné brát v úvahu, že nepřímo je velkým šelmám poskytována ochrana množstvím jiných zákonných i podzákonných předpisů a koncepčních nástrojů. Jedná se například o předpisy týkající se lesnictví, zemědělství, myslivosti, posuzování vlivů na životní prostředí a jakýchkoliv jiných složek životního prostředí. Stejně tak jako nelze ochranu jediného živočišného druhu řešit zcela izolovaně, nelze izolovaně hledět ani na jednotlivé složky životního prostředí a problémy s nimi spojené.

Pro ochranu velkých šelem má význam i řada koncepčních nástrojů či veřejně financovaných projektů, které však vzhledem k rozsahu této práce již nebyly zařazeny do výkladu. Jedná se například o Státní program ochrany přírody a krajiny, Státní politiku životního prostředí, Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky.

4.1.1. Druhov^á ochrana velkých šelem

Zákon o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je komplexním právním předpisem, který kromě obecné ochrany přírody a krajiny a biologické rozmanitosti fauny a flóry obsahuje především právní úpravu zvláštní ochrany vybraných druhů fauny a flóry a speciální územní ochrany včetně soustavy Natura 2000.²³⁹

Obecná druhová ochrana

Základní režim ochrany rostlin a živočichů se týká všech druhů včetně velkých šelem. Podstatou obecné ochrany v § 5 zákona o ochraně přírody a krajiny je ochrana druhů před ničením, poškozováním, sběrem či odchycem, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí. Ochrana je tedy poskytována ve vztahu k zachování existence druhu, populace či ekosystému a uplatní se jen v případě opravdu zásadních zásahů. K jiným zásahům, které nevedou k takto fatálním následkům, není třeba žádného povolení. Tato ochrana se však sčítá s dalšími dílčími ochranami dle jiných právních předpisů.

²³⁸ Dále také jako „zákon o poskytování náhrad škod způsobených živočichy“.

²³⁹ Dále také jako „zákon o obchodování s ohroženými druhy“.

V případě, že se na určitý druh vztahuje přísnější ochrana dle zákona o ochraně přírody a krajiny, obecná ochrana se nepoužije. Pokud však nelze z nějakého důvodu přísnější ochranu uplatnit, je možné aplikovat ochranu obecnou.²⁴⁰

Reálně však tento nástroj obecné ochrany druhů není v podstatě využíván. Je tomu zřejmě proto, že jeho použití je odborně náročné a vyžaduje znalosti o stavu a fungování populací daného druhu a současně je nezbytné kauzálně dovozovat vliv předmětné ohrožující činnosti. Podobně je tomu i v případě povinnosti podle § 5 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny, která fyzickým i právnickým osobám mimo jiné ukládá při provádění zemědělských, lesnických a stavebních prací postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému zraňování nebo úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky.²⁴¹ Pro potřebné vyhodnocení stavu druhů, jejich populací a významnosti jednotlivých vlivů, které na ně působí, jsou nezbytná data z jejich monitorování případně dalších zdrojů. Současný způsob monitoringu a z něj získané znalosti nejsou pro učinění těchto závěrů dostatečné.²⁴²

Zvláštní druhová ochrana

Zvláštní ochrana živočišných druhů je obsažena v části páté zákona o ochraně přírody a krajiny. Podle § 48 zákona o ochraně přírody a krajiny může být živočich, který je ohrožený, vzácný nebo vědecky či kulturně velmi významný, vyhlášen za zvlášť chráněného. Tyto živočichové jsou následně dle stupně jejich ohrožení rozděleny na a) kriticky ohrožené, b) silně ohrožené a c) ohrožené. Chráněni jsou nejen živí, ale také mrtví jedinci zvlášť chráněného druhu, jeho části či výrobky z něho.²⁴³

Chráněni jsou jedinci ve všech svých vývojových stádiích a rovněž jimi užívaná umělá i přirozená sídla a jejich biotop.²⁴⁴ Biotopem rozumíme stanoviště ve smyslu Směrnice o

²⁴⁰ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3. s. 62-74.

²⁴¹ Blíže srov. § 5 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁴² Ministerstvo životního prostředí. *Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky pro období 2020–2025* [online]. 2020 [cit. 12.12.2020]. Dostupné z: http://amsp.cz/wp-content/uploads/2020/04/St%C3%A1tn%C3%AD-program-ochrany-p%C5%99%C3%ADrody-a-krajiny-%C4%8CR-pro-obdob%C3%AD-2020-2025_ALBSBLCCVMN4.pdf.

²⁴³ Blíže srov. § 48 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁴⁴ Viz § 50 zákona na ochranu přírody a krajiny.

stanovištích.²⁴⁵ Přírozenými sídly jsou například hnízda či nory a umělými síly jsou například části staveb nebo movité věci ponechané v přírodě.²⁴⁶

Ve vztahu ke zvlášť chráněným druhům je zakázáno je zejména chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat, usmrcovat, prodávat či vyměňovat.²⁴⁷ Tyto zákazy jsou shodné se zákazy obsaženými v čl. 12 Směrnice o stanovištích. Vyjma silně a kriticky ohrožených druhů lze z uvedených zákazů a jiné ochrany dle zákona o ochraně přírody a krajiny udělit podle § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny výjimku v podobě stanoviska orgánu ochrany přírody pro případy, kdy je zásah prokazatelně nezbytný v důsledku běžného obhospodařování nemovitostí nebo jiného majetku nebo z důvodů hygienických, ochrany veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti anebo leteckého provozu, příp. bez předchozího stanoviska v případě naléhavého zásahu z hlediska veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti leteckého provozu.²⁴⁸

Seznam a stupeň ohrožení zvlášť chráněných druhů je stanoven ve vyhlášce ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Mezi kriticky ohrožené druhy uvedené v Příloze č. 3 předmětné vyhlášky je zařazen vlk a medvěd hnědý. Rys ostrovid je klasifikován jako silně ohrožený druh.²⁴⁹ Druhy chráněné unijním právem jsou zpravidla zařazovány do kategorií silně a kriticky ohrožených druhů.

Ve vztahu k velkým šelmám tedy nelze obejít ochranu poskytovanou zákonem o ochraně přírody a krajiny pomocí § 50 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny. Stejně by tomu mělo být u všech druhů chráněných unijním právem. Udělení výjimky by bylo v rozporu se závazky České republiky, které vyplývají ze Směrnice o stanovištích. Výjimku pro všechny zvlášť chráněné druhy lze udělit podle § 56 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny, který za splnění určitých podmínek připouští povolení výjimky ze zákazů.²⁵⁰ Tyto podmínky se shodují s ustanovením čl. 16 Směrnice o stanovištích.²⁵¹

²⁴⁵ Viz např. AOPK ČR. NATURA 2000. *Přírodní stanoviště* [online]. 13.11.2007 [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: <http://www.nature.cz/Natura2000-design3/sub-text.php?id=2594>

²⁴⁶ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3. s. 409-413.

²⁴⁷ Viz § 50 zákona na ochranu přírody a krajiny.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Viz Příloha č. 3 vyhlášky ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

²⁵⁰ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3. s. 409-413.

²⁵¹ Výjimky uplatněné Českou republikou jsou uvedeny v kapitole č. 3.2.1 této diplomové práce.

K udělení výjimky podle § 56 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny jsou příslušné krajské úřady²⁵² a pro oblast zvláště chráněných území je příslušná AOPK.²⁵³ Mezi kraje s vyšším výskytem velkých šelem patří zejména Jihočeský kraj, Olomoucký kraj a Moravskoslezský kraj, na které byl vznesen dotaz ohledně počtu udělených výjimek ve vztahu k velkým šelmám od roku 2015 do roku 2020. V Jihočeském kraji nebyla v daném období ve vztahu k velkým šelmám udělena žádná výjimka podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny.²⁵⁴

V Moravskoslezském kraji byly příslušným krajským úřadem uděleny v předmětném období dvě výjimky. V prvním případě bylo rozhodnutím ze dne 11.07.2019 udělena výjimka dle § 56 odst. 1, odst. 2 písm. b) a c) zákona o ochraně přírody a krajiny ze zákazu škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů živočichů, konkrétně ze zákazů rušení (včetně plašení), odchyty (použitím narkotizační střely, odchytom do klece), držení, manipulace, převozu, telemetrii a případného usmrcení - medvěda hnědého, který se pohyboval na území Moravskoslezského kraje a byl označen telemetrickým zařízením, a to z důvodu zájmu na zajištění prevence závažných škod na úrodě, dobytku a ostatních typech majetku a v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti. Jde tedy o výše uvedenou výjimku z čl. 16 Směrnice o stanovištích, kterou uplatila Česká republika. Druhá výjimka byla udělena ve vztahu k medvědu hnědému a rysu ostrovidu, a to v souvislosti s jejich monitoringem.²⁵⁵

V Olomouckém kraji byly v předmětném období uděleny dvě výjimky podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny, a to ve vztahu k rysu ostrovidu. Výjimka udělená rozhodnutím ze dne 15.10.2019 se udělila ve vztahu k pěti jedincům za účelem provádění monitoringu tohoto druhu metodou telemetrie. Výjimka udělená dne 19.10.2020 umožnila držení dermoplastického preparátu uhynulého rysa ostrovida pro účely výzkumu a vzdělávání.²⁵⁶

Agentura ochrany přírody a krajiny udělila v letech 2015 až 2020 celkem 8 výjimek podle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny. Většina výjimek byla povolena za účelem ochrany volně žijících živočichů a výzkumu a vzdělávání v souvislosti s monitoringem velkých

²⁵² Viz § 77a odst. 5 písm. h) zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁵³ Viz § 78 odst. 3 písm. h) zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁵⁴ Viz Odpověď na žádost o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb. vydaná dne 16.12.2020 Krajským úřadem Jihočeského kraje, Odbor kancelář hejtmána, Úsek vedoucího odboru pod č.j. KUJCK 151718/2020.

²⁵⁵ Viz Poskytnutí informace dle zákona š. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, vydané dne 17.12.2020 Krajským úřadem Moravskoslezský kraj, Odbor životního prostředí a zemědělství, pod č.j. MSK 157278/2020.

²⁵⁶ Viz Odpověď na žádost o informace podle zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, vydaná dne 15.12.2020 Krajským úřadem Olomouckého kraje pod č.j. KUOK 133582/2020.

šelem. Na území CHKO Beskydy a Karpaty byla dne 01.11.2018 udělena výjimka k problematickému jedinci medvěda hnědého, ke kterému byla výjimka udělena i Moravskoslezským krajem. Dne 02.08.2019 byla pro území CHKO Beskydy povolena další výjimka pro nejvýše 6 jedinců medvěda hnědého s nestandardním chováním podle § 56 odst. 2, písm. b), c) zákona o ochraně přírody a krajiny.²⁵⁷

Porušení zakázaných činností v § 50 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny je přestupkem podle § 87 nebo § 88 zákona o ochraně přírody a krajiny. Za usmrcení zvláště chráněného živočicha kriticky nebo silně ohroženého druhu nebo způsobení jeho úhynu zásahem do jeho životního prostředí lze fyzické, právnické i fyzické podnikající osobě uložit pokutu do výše 100.000 Kč.

K ochraně některých zvlášť chráněných druhů jsou orgány ochrany přírody zajišťovány rovněž záchranné programy v podobě záchranných chovů, introdukce, reintrodukce, záchranných přenosů či jiných metod k posílení populací těchto druhů.²⁵⁸ Ministerstvo životního prostředí nerealizuje ani nepřipravuje žádný záchranný program ve vztahu k velkým šelmám.

Ve vztahu k zvlášť chráněným druhům, u kterých dochází ke konfliktům, působení ekonomických škod či jiným střetům s lidskými zájmy, jsou k zajištění udržitelnosti jejich výskytu na území České republiky připravovány programy péče. Jde o koncepční dokumenty, které se zabývají zejména monitorováním druhu, ochranou stanovišť a výchovou a informováním veřejnosti. Přijetím programů péče jsou současně plněny závazky či doporučení plynoucí z mezinárodních úmluv, které opakovaně apelují na smluvní státy, aby přijaly plány ke správě populací určitých druhů.²⁵⁹ V současné době jsou Ministerstvem životního prostředí připravovány programy péče pro medvěda hnědého a rysa ostrovida.²⁶⁰

Program péče o vlka obecného byl přijat Ministerstvem životního prostředí v roce 2020 v rámci projektu Objektivní akceptace vlka v člověkem pozměněné přeshraniční krajině (OWAD) financovaného Evropským fondem pro regionální rozvoj.²⁶¹ Jde o koncepční a metodický podklad, který stanoví postupy pro prevenci a řešení konfliktů vlka s člověkem za

²⁵⁷ Viz Sdělení informací dle zákona č. 106/1999 Sb. vydané dne 23.12.2020 Agenturou ochrany přírody a krajiny České republiky.

²⁵⁸ Viz § 52 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁵⁹ Např. Bernská úmluva.

²⁶⁰ Ministerstvo životního prostředí. *Programy péče* [online]. [cit. 11.12.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/programy_pece.

²⁶¹ Viz Česká zemědělská univerzita v Praze. OWAD The Wolf Project. *O projektu* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://owad.fzp.czu.cz/es/r-13250-o-projektu>.

současného zajištění požadavků na odpovídající ochranu tohoto druhu. Program péče si za cíl stanoví především příznivý stav druhu, vytvoření systému pro poskytování finančních dotací na realizaci preventivních opatření k minimalizaci škod působených vlkem, vytvoření funkčního systému šetření a náhrad škod a novelizace zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy, vytvoření jednotného mentoringu vlka na území ČR nebo vytvoření systému předávání informací mezi skupinami, které se s vlkem setkávají a pracují. K plnění těchto cílů poté Program péče o vlka stanoví jednotlivé kroky a opatření a plán jejich realizace.²⁶²

Za účelem ochrany, ošetření a léčby zvláště chráněných nemocných či zraněných živočichů nebo jedinců jinak dočasně či trvale neschopných přežít ve volné přírodě, jsou zřizovány záchranné stanice.²⁶³ Některé z těchto stanic přijímají rovněž velké šelmy, zejména pak rysa ostrovida. Jednou z těchto záchranných stanic je například stanice Vimperk – Správa NP a CHKO Šumava, která přijímá rysa ostrovida i vlka.²⁶⁴

Zákon o obchodování s ohroženými druhy

Zákon o obchodování s ohroženými druhy upravuje ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, s cílem jejich zachování regulováním obchodu s nimi, a to v souladu s Úmluvou CITES a Nařízením CITES. Vzhledem k tomu, že Nařízení CITES je přímo použitelné, zákon o obchodování s ohroženými druhy stanoví především náležitosti žádosti o povolení k dovozu, vývozu, zpětnému vývozu a přemístování exemplářů. Zákon rovněž stanoví orgány příslušné k provádění Nařízení CITES.²⁶⁵

Zákon o obchodování s ohroženými druhy pracuje s pojmem druh přímo ohrožený vyhnutím nebo vyhubením. Jde o druhy uvedené v Příloze A Nařízení CITES.²⁶⁶ Jak bylo uvedeno výše, evropské populace vlka, rysa ostrovida a medvěda hnědého jsou zařazeny v Příloze B Nařízení CITES.

²⁶² Blíže srov. Ministerstvo životního prostředí. *Program péče o vlka obecného* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/ke-stazeni/>

²⁶³ Viz § 52 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁶⁴ Ministerstvo životního prostředí. *Databáze záchranných stanic pro handicapované živočichy* [online]. [cit. 11.12.2020]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/%24%24OpenDominoDocument.xsp?documentId=7AD12B537AEB7CD9C1257BE800364681&action=openDocument>

²⁶⁵ DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7. s. 408.

²⁶⁶ Viz § 2 písm. c) zákona o obchodování s ohroženými druhy.

Pro dovoz exempláře velké šelmy je nezbytné vývozní povolení výkonného orgánu vyvážející země a povolení k dovozu vydané Ministerstvem životního prostředí.²⁶⁷

Zákon o obchodování s ohroženými druhy rovněž upravuje přestupky ve vztahu k obchodování s ohroženými druhy. Například za dovoz, vývoz, zpětný vývoz exempláře či pokus o ně lze uložit pokutu až do výše 1.500.000 Kč.²⁶⁸

Trestní zákoník

Porušení zákazů stanovených zákonem o ochraně přírody a krajiny a zákonem o obchodování s ohroženými druhy může být rovněž kvalifikováno jako trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami podle § 299 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.²⁶⁹ Skutkovou podstatu § 299 odst. 2 trestního zákoníku naplní ten, kdo neoprávněně nakládá byť jen s jedním exemplářem silně nebo kriticky ohroženého druhu živočicha nebo druhu přímo ohroženého vyhubením nebo vyhynutím.²⁷⁰ Kriminalizací uvedených skutkových podstat plní Česká republika rovněž své závazky plynoucí z Úmluvy CITES a Nařízení CITES.

Objektem uvedeného trestného činu je tedy jedinec či exemplář zvláště chráněného druhu. V případě skutkové podstaty obsažené v § 299 odst. 2 trestního zákoníku jde konkrétně o jedince silně nebo kriticky ohrožených druhů ve smyslu § 48 zákona o ochraně přírody a krajiny nebo exempláře druhů přímo ohrožených vyhubením nebo vyhynutím ve smyslu zákona o obchodování s ohroženými druhy. Do této kategorie spadají tedy i velké šelmy.

Například v roce 2019 byl nejmenovaný obviněný odsouzen podle § 299 odst. 2 trestního zákoníku k peněžitému trestu v celkové výši 40.000 Kč za dovoz dvou neživých exemplářů vlka obecného ze Slovenské republiky za účelem jejich prodeje a následného nabízení těchto exemplářů k prodeji. V tomto případě šlo tedy o dva exempláře kriticky ohroženého druhu. Přestože nešlo o usmrcení těchto jedinců v rozporu s právním předpisem, ale především jejich dovoz, držení a nabízení, Nejvyšší soud zdůraznil, že „*Tato ochrana se neomezuje jen na hájení živých zvířat před usmrcováním, poškozováním, odnímáním z přírody, obchodováním apod., ale zároveň také na postih různých forem nakládání s neživými exempláři,*

²⁶⁷ Viz § 6 zákona o obchodování s ohroženými druhy a čl. 5 Nařízení CITES.

²⁶⁸ Viz § 34d zákona o obchodování s ohroženými druhy.

²⁶⁹ Ust. § 299 odst. 1 trestního zákoníku stanoví: „*Kdo v rozporu s jiným právním předpisem usmrtí, zničí, poškodí, odejme z přírody, zpracovává, doveze, vyveze, proveze, přechovává, nabízí, zprostředkuje, sobě nebo jinému opatří jedince zvláště chráněného druhu živočicha nebo rostliny nebo exemplář chráněného druhu a spáchá takový čin na více než dvaceti pěti kusech živočichů, rostlin nebo exemplářů, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.*“

²⁷⁰ Blíže srov. § 299 odst. 2 trestního zákoníku.

neboť i tato jednání představují určité „předpolí“ poptávky, která je následně uspokojována usmrcováním či jiným odnímáním volně žijících zvířat z přírody.“²⁷¹ Přesto vyvstává otázka, zda je pokuta ve výši 40.000 Kč odpovídajícím trestem zvláště za situace, kdy za toto jednání lze v řízení o přestupku uložit pokutu až do výše 1.500.000 Kč.

Ust. § 300 trestního zákoníku dále obsahuje skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti. Za tento trestný čin lze uložit trest odnětí svobody až na jeden rok.²⁷² Mezi další trestné činy, které mohou souviset s velkými šelmami, patří trestný čin pytláctví²⁷³ nebo poškození chráněných částí přírody.²⁷⁴

Zákon o poskytování náhrad škod způsobených živočichy

Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, upravuje poskytování náhrad škod způsobených bobrem evropským, vydrou říční, losem evropským, medvědem hnědým, rysem ostrovidem, vlkem a kormoránem velkým v letech 2018 až 2020 na rybách.²⁷⁵ Ve vztahu k vybraným živočichům se nahrazuje škoda mimo jiné na životě a zdraví fyzických osob, vymezených domestikovaných zvířatech²⁷⁶ a psech sloužících k jejich hlídání, včelstvech či nesklizených polních plodinách.²⁷⁷

Mezi podmínky pro přiznání náhrady škody způsobené některým z vybraných živočichů patří skutečnost, že škoda byla způsobena vybraným živočichem na území České republiky v době, kdy byl vybraný živočich zvláště chráněný ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny. Ve vztahu ke škodě na domestikovaných zvířatech je současně nezbytné, aby byla zvířata v době vzniku škody v uzavřeném objektu, nebo v případě skotu a některých dalších domestikovaných zvířat zajištěna elektrickým ohradníkem či hlídána fyzickou osobou nebo pasteveckým psem.²⁷⁸ Škoda musí být dále poškozeným ohlášena příslušnému orgánu ochrany přírody do 48 hodin od jejího zjištění.²⁷⁹

²⁷¹ Blíže Viz Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 4 Tdo 1362/2019 ze dne 21.11.2019.

²⁷² Blíže srov. § 300 trestního zákoníku.

²⁷³ Blíže srov. § 304 trestního zákoníku.

²⁷⁴ Blíže srov. § 301 trestního zákoníku.

²⁷⁵ Blíže Viz § 1 a § 3 zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy.

²⁷⁶ Podle § 2 písm. a) 3 zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy mezi vymezená domestikovaná zvířata patří skot, prasata, ovce, kozy, hrabavá a vodní drůbež, koně, osli a jejich kříženci, králíci a kožešinová zvířata.

²⁷⁷ Viz § 4 zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy.

²⁷⁸ Blíže k podmínkám přiznání náhrady škody Viz § 5, 6 zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy.

²⁷⁹ K postupu uplatnění nároku na náhradu škody srov. § 8 a násl. zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy.

Způsob určení výše náhrady škody způsobené vybranými živočichy na domestikovaných zvířatech a dalších předmětech ochrany stanoví Ministerstvo prostředí vyhláškou č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy. Výše náhrady škody představuje cenu obvyklou, tedy cenu, která by byla dosažena při prodeji obdobného předmětu ochrany.²⁸⁰ Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo zemědělství doporučilo za účelem sjednocení postupu při stanovení výše náhrady škod na hospodářských zvířat použití ceníku sestaveného Svazem chovatelů ovcí a koz, z.s. V tomto ceníku je například výše náhrady za dojnou ovci stanovena ve výši 19.680 Kč za kus.²⁸¹

Případy škody na hospodářských zvířatech jsou nejčastěji spojovány s vlky. Z chráněných domestikovaných zvířat jsou potom vlkem škody nejčastěji páchany na ovcích. Podle údajů o nahlášených škodách jednotlivými kraji došlo v roce 2018 k usmrcení celkem 267 ovcí a v roce 2019 celkem 377 ovcí vlkem obecným. Za rok 2020 došlo ke dni 30.11.2020 k usmrcení celkem 531 ovcí vlkem. Je tedy zřejmé, že počet škod páchaných vlkem na ovcích má vzestupný trend, což je i vzhledem k postupnému návratu tohoto druhu do české přírody očekávatelné. Celkem byla v roce 2018 za škody napáchané vlkem na domestikovaných zvířat vyplacena částka ve výši 1.554.000 Kč. V roce 2019 vyplacená částka činila celkem 5.612.000 Kč a v roce 2020 celkem 6.036.000 Kč.²⁸²

Za účelem účinnější ochrany hospodářských zvířat před velkými šelmami vytvořila Evropská unie, Operační program Životní prostředí dotační program, který podporuje realizaci opatření na zajištění prevence a zmírnění přímých škod způsobených velkými šelmami a jestřábem na zemědělských kulturách a hospodářských zvířatech. Mezi podporovaná opatření patří například pořízení elektrického ohradníku, fotopastí či vycvičeného pasteveckého psa.²⁸³

Pastevecká praxe údajně ukazuje, že jedinou účinnou ochranou hospodářských zvířat před šelmami jsou pastevečtí psi. Ze zkušenosti pastevců v horském území Beskyd s výskytem

²⁸⁰ Blíže srov. § 1 vyhlášky č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy.

²⁸¹ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Výše náhrady škody* [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/skodni-udalost-vyse-nahrad-skod/>

²⁸² Agentura ochrany přírody a krajina ČR. *Přehled škodných událostí 2018* [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/skodni-udalost-prehled-skodnich-udalosti-2018/>

²⁸³ Evropská unie. Evropské strukturální a investiční fondy. Operační program Životní prostředí. *Chovatelé mohou získat dotaci na ochranu stád před velkými šelmami* [online]. 01.11.2017 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.opzp.cz/chovatele-mohou-ziskat-dotaci-na-ochranu-stad-pred-velkymi-selmami/>.

vlka, rysa i medvěda, nedošlo pod dohledem pasteveckého psa za 5 let k žádné ztrátě na chovaném stádě ovcí.²⁸⁴

Jako možný nedostatek právní úpravy náhrady škod působených vybranými zvláště chráněnými živočichy, je rozsah předmětu náhrady škody ve smyslu § 4 zákona o poskytování náhrad škod způsobených živočichy. Ze zvířat jsou chráněni pouze pastevečtí psi, ryby, včelstva a vymezená domestikovaná zvířata. Chráněna tedy nejsou všechna zvířata chovaná člověkem. V roce 2019 mělo například dojít k útoku vlčí smečky na stádo chovných daňků na Trutnovsku. Vlci měli údajně usmrtit více než polovinu jedinců ze stáda o 19 jedincích.²⁸⁵ Daněk evropský není zákonem o poskytování náhrad škod způsobených živočichy chráněn, a škoda proto nebude vlastníkům dančího stáda nahrazena.

4.1.2. Územní ochrana a velké šelmy

Zvlášť chráněná území

V drtivé většině případů, se velké šelmy v České republice zdržují ve zvlášť chráněných územích, která jsou schopná jim poskytnout vhodná stanoviště. Právní úprava zvlášť chráněných území je obsažena v třetí části zákona o ochraně přírody a krajiny.

Přírodovědecky nebo esteticky velmi významná nebo jedinečná území lze vyhlásit za zvláště chráněná a stanovit podmínky jejich ochrany. Zákon o ochraně přírody a krajiny rozlišuje šest kategorií zvlášť chráněných území, které chrání různé druhy území. Tradičně lze rozlišovat velkoplošná zvláště chráněná území, kterými jsou národní parky a chráněné krajinné oblasti, a maloplošná zvláště chráněná území, mezi které patří národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky a přírodní památky.²⁸⁶ Pro účely této práce mají význam především velkoplošná zvláště chráněná území, tedy národní parky²⁸⁷ a chráněné

²⁸⁴ VÁVROVÁ, Petra. Petra Vávrová: Pastevecký pes při ochraně stád hospodářských zvířat před šelmami – zkušenosti z praxe. *Ekolist.cz* [online]. Praha: BEZK. 08.02.2019 [cit. 14.12.2020]. ISSN 1802-9019. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/petra-vavrova-pastevecky-pes-pri-ochrane-stad-hospodarskych-zvirat-pred-selmami-zkusenosti-z-praxe>.

²⁸⁵ RAMBOUSKOVÁ, Michaela. Vlci roztrhali chovatelům daňků polovinu stáda, na odškodnění majitelé nemají nárok. In: *Seznam zprávy* [online]. 06.06.2019 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vlci-roztrhali-chovatelum-danku-polovinu-stada-na-odskodneni-majitele-nemaji-narok-73667>.

²⁸⁶ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3. s. 149-151.

²⁸⁷ Blíže k právní úpravě národních parků a jejich ochrany viz § 15 a násl. zákona o ochraně přírody a krajiny.

krajinné oblasti.²⁸⁸ Vzhledem k rozsahu této problematiky je však podán výklad pouze k problematice ochrany velkých šelem v těchto oblastech.

Podle § 15 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny je dlouhodobým cílem ochrany národních parků především zachování a obnova přirozených ekosystémů na převážné ploše území národních parků a zachování a zlepšování stavu ekosystémů, jejichž existence je podmíněna činností člověka, významných z hlediska biologické rozmanitosti na zbývajícím území národních parků.²⁸⁹

Postup a způsob naplňování cílů ochrany národních parků stanoví zásady péče o národní parky. Jde o koncepční odborné dokumenty ochrany přírody, které připravuje a vydává se schválením Ministerstva životního prostředí příslušná správa národního parku. Plány péče rovněž stanoví rámcové zásady péče pro zachování či zlepšení stavu předmětů ochrany národních parků. Tento dokument současně slouží jako podklad k plánům mysliveckého hospodaření podle zákona č. 449/2001 Sb., o myslivosti, a plánování v oblasti vod v režimu zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, a dále pro rozhodování orgánů ochrany přírody.²⁹⁰

V současné době jsou například připravovány Zásady péče o Národní park Šumava²⁹¹ na období 2021 až 2040. V Národním parku Šumava se mimo jiné vyskytují rys ostrovid a vlk obecný. Ve vztahu k rysovi Zásady péče NP Šumava zejména stanoví, že mezi negativní vlivy na populaci rysa patří především ilegální lov, vyrušování v citlivých lokalitách a střety na komunikacích. Rys ostrovid se v národním parku vyskytuje stabilně a mimo jiné se podílí na redukci stavu jelení zvěře, a to zhruba z 3 %. Jako střednědobý cíl Zásady péče NP Šumava stanoví propojení stávající česko-bavorsko-rakouské populace rysa s Karpatskou a případně také Alpskou populací. Mezi hlavní principy péče ve vztahu k rysovi se stanoví například (i) zajištění, respektive nesnižování dostatku vhodné kořisti, kterou tvoří především srnec obecný, (ii) zachování dostatečně velkého území s minimálními rušivými vlivy a ochrana citlivých lokalit před rušením a (iii) eliminace zástavby a veřejného využití nelesních stanovišť, které jsou přirozenou součástí rysích domovských okrsků.

Stav vlka obecného v Národním parku Šumava je dle návrhu Zásad péče NP Šumava dosud nepříznivý. Střednědobým cílem je proto vytvoření podmínek pro rozvoj a udržení trvalé přítomnosti vlků na území Šumavy, kde budou fungovat jako přirození predátoři spárkaté zvěře.

²⁸⁸ Blíže k právní úpravě chráněných krajinných oblastí a jejich ochrany Viz § 25 a násl. zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁸⁹ Viz § 15 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁹⁰ Viz § 38 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁹¹ Dále také jako Zásady NP Šumava.

Za tímto účelem bude podporováno spontánní znovuosídlení oblasti vlkem vyjma vypouštění jedinců ze zajetí a dovezených z okolních zemí. Mezi hlavní principy péče o vlka tedy patří (i) vytvoření stabilních podmínek pro trvalou přítomnost vlka, (ii) provádění osvěty a vzdělávání veřejnosti, myslivců a farmářů a (iii) provádění monitoringu.²⁹²

Ve vztahu k chráněným krajinným oblastem a maloplošným oblastem zvláštní ochrany jsou připravovány tzv. plány péče, které mají stejnou formu a funkci jako zásady péče o národní parky.²⁹³ Plány péče zpracovává Agentura ochrany přírody a krajiny a následně schvaluje Ministerstvo životního prostředí.²⁹⁴

Pro chráněnou krajinnou oblast Beskydy, kde se mimo jiné vyskytují všechny tři druhy velkých šelem, je platný plán péče na období 2019–2028. Mezi dlouhodobé cíle stanovené programem péče patří příznivý stav stanovišť a druhů, které jsou předmětem ochrany evropsky významných lokalit. Ve vztahu k velkým šelmám se ukládá při posuzování záměrů zohledňovat pro ně navržené klidové oblasti, chránit migrační koridory, informovat veřejnost či omezovat pytláctví. Mezi opatření ve vztahu k medvědu hnědému dále patří (i) podpora opatření ke zlepšení biotopu medvěda, a to náhrada smrkových monokultur smíšenými porosty či ochrana starých ovocných sadů, (ii) zabezpečení lokalit s brložením medvědů nebo (iii) omezení sběru lesních plodin v lokalitách s pravidelným výskytem medvěda.²⁹⁵

Soustava Natura 2000

Část čtvrtá zákona o ochraně přírody a krajiny obsahuje právní úpravu soustavy Natura 2000²⁹⁶, která zejména v souladu se Směrnicí o stanovištích upravuje proces jejího vytvoření, způsob ochrany evropsky významných lokalit a sledování stavu evropsky významných lokalit a evropsky významných druhů. Soustava Natura 2000 existuje vedle zvláště chráněných území a doplňuje je.²⁹⁷

Česká republika vydala Prioritní akční rámec pro soustavu Natura 2000 v České republice ve víceletém finančním rámci na období 2021-2027, který obsahuje komplexní

²⁹² Správa Národního parku Šuma. Ministerstvo životního prostředí. *Návrh Zásad péče o Národní park Šumava* [online]. 2020 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.npsumava.cz/wp-content/uploads/2020/09/20200922_zasady_pece_o_nps.pdf.

²⁹³ Blíže srov. § 38 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁹⁴ Viz § 78 odst. 8 zákona o ochraně přírody a krajiny.

²⁹⁵ Agentura ochrany přírody a krajina ČR. *Plán péče o CHKO Beskydy na období 2019-2028* [online]. 2019 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/res/archive/419/068951.pdf?seek=1557905653>.

²⁹⁶ Stěžejní výklad k síti NATURA 2000 je podán v kapitole č. 3.2.1 této diplomové práce.

²⁹⁷ VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3. s. 149-151.

přehled opatření nezbytných pro implementaci soustavy Natura 2000 a stanoví financování těchto opatření.²⁹⁸

4.1.3. Fragmentace a propojenost krajiny

Jedním z významných zdrojů ohrožení všech druhů velkých šelem, na který bylo opakovaně nejen ve vztahu k síti Natura 2000 upozorňováno, je fragmentace stanovišť. Obecně k fragmentaci krajiny dochází především z důvodu výstavby. Průchodnost krajiny a migraci živočichů pak významně omezují či znemožňují především pozemní komunikace.

Krajinou ve smyslu zákona o ochraně přírody a krajiny rozumíme „část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“²⁹⁹ V krajině se v podstatě kříží dvě sítě, a to přírodní tvořená zejména ekosystémy a stanovišti umožňujícími trvalou existenci živočišných druhů a antropogenní, kterou představují sídelní útvary a další výstavby, které jsou propojené dopravní infrastrukturou.³⁰⁰

Výstavbou pozemních komunikací v krajině nedochází jen k záboru území, ale také rozdělení dříve souvislé krajiny na části, které již spolu nejsou propojeny. Dochází tedy k tzv. fragmentaci krajiny. Míra, kterou je propustnost krajiny snížena, závisí na typu umístěné bariéry a druhu živočicha, který ji má překonat.³⁰¹

Ve vztahu k velkým savcům lze rozlišovat několik základních typů bariér, kterými jsou silnice a dálnice, železnice, voní toky a vodní plochy, ploty a ohradník, osídlení a bezlesí. Silnice a dálnice lze dále kategorizovat z hlediska průchodnosti pro velké savce. Nepřekonatelnými bariérami jsou dálnice a rychlostní komunikace s mechanickými zábranami jako jsou například protihlukové stěny či strmé svahy.³⁰²

Základem právní úpravy související s průchodností krajiny je zákon o ochraně přírody a krajiny. Za jeden z nástrojů ochrany průchodnosti krajiny lze považovat územní systém ekologické stability (ÚSES), který zákon o ochraně přírody a krajiny definuje jako „vzájemně

²⁹⁸ Blíže Viz Ministerstvo životního prostředí. *Prioritní akční rámec pro soustavu NATURA 2000 v České republice ve víceletém finančním rámci na období 2021-2027* [online]. 2020 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/akcni_ramec_Natura_2000.

²⁹⁹ Viz § 3 odst. 1 písm. m) zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁰⁰ Blíže v metodické příručce ANDĚL, P., BELKOVÁ, H., GOŘČICOVÁ, I., HLAVÁČ, V., LIBOSVÁR, T., ROZÍNEK, R., ŠIKULA, T., VOJAR, J. Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy. Liberec: Evernia, 2011. 154 s. ISBN 978-903787-4-2. s. 17-18.

³⁰¹ Viz CHALOUPKOVÁ, ALENA. Problematika fragmentace krajiny pozemními komunikacemi z pohledu práva. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Praha: Univerzita karlova, Právnická fakulta. 2019, 3, 21-33. ISSN 0323-0619032019.

³⁰² Blíže srov. ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce. Liberec: Evernia, 2010. 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9. s. 49-53.

*propojený soubor přirozených i pozměněných, avšak přírodě blízkých ekosystémů, které udržují přírodní rovnováhu.*³⁰³ ÚSES má především „zajišťovat uchování a reprodukci přírodního bohatství, příznivé působení na okolní méně stabilní části krajiny a vytvoření základů pro mnohostranné využívání krajiny.“³⁰⁴ ÚSES je spíše než samostatná ekologická síť, jejím základem a ekologickou sítí vytváří až ve spojení s významnými krajinnými prvky,³⁰⁵ částmi chráněných území a přírodními parky.³⁰⁶ Výhody ÚSES pro ochranu průchodnosti krajiny lze spatřovat například v jeho celorepublikové působnosti, provázanosti s územním plánováním, jelikož je součástí podkladových materiálů pro územní plánování, a provázanosti s realizací konkrétních opatření v krajině.³⁰⁷ Primárním cílem ÚSES však není zajišťování průchodnosti krajiny pro živočichy.

Vedle ÚSES existují další nástroje v podobě metodických postupů, které směřují k vytvoření ekologicko-technických podkladů pro různé fáze plánování, realizaci a provoz dopravní infrastruktury. Jde o tzv. migrační studie, které hodnotí vlivy záměru na fragmentaci území a na migraci živočichů v krajině a navrhují ochranná či kompenzační řešení. Tyto studie slouží jako podklady pro procesy SEA (tzv. strategická migrační studie), EIA (tzv. rámcová migrační studie) i územní řízení (tzv. detailní migrační studie). Pro velké savce pak byly do nedávna připravovány další podklady, které stanovily tzv. migračně významná území, dálkové migrační koridory a migrační trasy.³⁰⁸ Z důvodu doporučujícího charakteru těchto podkladů bylo však od jejich užívání ustoupeno.³⁰⁹ V současné době je povinnost zpracování migračních studií při projektování silnic a dálnic zavedena technickými podmínkami Ministerstva dopravy

³⁰³ Viz § 4 odst. 1 zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ Podle § 3 odst. 1 písm. b) zákona o ochraně přírody a krajiny je významným krajinným prvkem „*ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotná část krajiny utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašelinště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy.*“

³⁰⁶ Blíže srov. CHALOUPKOVÁ, ALENA. Problematika fragmentace krajiny pozemními komunikacemi z pohledu práva. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Praha: Univerzita karlova, Právnická fakulta. 2019, 3, 21-33. ISSN 0323-0619032019.

³⁰⁷ Blíže srov. ANDĚL, P., BELKOVÁ, H., GOŘČICOVÁ, I., HLAVÁČ, V., LIBOSVÁR, T., ROZÍNEK, R., ŠIKULA, T., VOJAR, J. Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy. Liberec: Evernia, 2011. 154 s. ISBN 978-903787-4-2. s. 33-34.

³⁰⁸ Blíže srov. ANDĚL, P., BELKOVÁ, H., GOŘČICOVÁ, I., HLAVÁČ, V., LIBOSVÁR, T., ROZÍNEK, R., ŠIKULA, T., VOJAR, J. Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy. Liberec: Evernia, 2011. 154 s. ISBN 978-903787-4-2. s. 35-36, 119-128.

³⁰⁹ Viz CHALOUPKOVÁ, ALENA. Problematika fragmentace krajiny pozemními komunikacemi z pohledu práva. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Praha: Univerzita karlova, Právnická fakulta. 2019, 3, 21-33. ISSN 0323-0619032019.

TP 180 „Migrační objekty pro zajištění průchodnosti dálnic a silnic pro volně žijící živočichy“.³¹⁰

Aktuálním právním nástrojem k ochraně průchodnosti krajiny pro velké savce, který byl připraven v rámci projektu Agentury ochrany přírody a krajiny ČR Komplexní přístup k ochraně fauny terestrických ekosystémů před fragmentací krajiny v ČR, je koncept ochrany lokalit výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem. Z velkých savců jsou těmito živočichy s národním významem rys ostrovid, vlk obecný, medvěd hnědý a los evropský. Na základě dat získaných z jejich monitoringu byla vytvořena mapová vrstva biotopu těchto savců, která byla následně zařazena mezi závazné územně analytické podklady dle zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu a vyhlášky č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. Současně jsou v lokalitách s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem vymezeny limity využívání jednotlivých oblastí dle potřeb daného druhu a typu prostředí.³¹¹

Součástí biotopů velkých savců jsou nejen území jejich trvalého výskytu, tzv. jádrová území, ale také migrační koridory mezi těmito oblastmi. V lokalitách výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem jsou pro biotopy velkých savců vyznačena také kritická místa. K jádrovým oblastem, migračním koridorům a kritickým místům jsou přiřazovány regulativy určující např. přípustnost zástavby či dopravní infrastruktury.³¹²

Vzhledem k tomu, že jde o velice nový prostředek ochrany stanovišť a krajiny před jejich fragmentací, nelze zatím řádně posoudit jeho účinnost. Avšak jako závazný územně analytický podklad mohou lokality výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem sloužit k územnímu plánování, které bude respektovat nejen oblasti s výskytem chráněných druhů, ale také migrační koridory, které jsou rovněž stěžejní pro přežití jednotlivých populací.

4.1.4. Shrnutí

Právní úprava ochrany velkých šelem v České republice naplňuje závazky mezinárodního i unijního práva. Stěžejním předpisem, který rovněž implementuje Směrnici o

³¹⁰ Viz Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Komplexní metodická příručka ochrany konektivity krajiny pro terestrickou faunu* [online]. [cit. 20.12.2020]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/ehp-fondy/ehp-40-fragmentace-krajiny/>.

³¹¹ Blíže srov. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Komplexní metodická příručka ochrany konektivity krajiny pro terestrickou faunu* [online]. [cit. 20.12.2020]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/ehp-fondy/ehp-40-fragmentace-krajiny/>.

³¹² Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. HAVÁČ, V. Fragmentace krajiny a její důsledky. 10.02.2017.

stanovištích, je zákon o ochraně přírody a krajiny. Ochranu velkých šelem lze v tomto zákoně považovat za přísnou, jelikož je zakázáno jedince těchto druhů chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat, usmrcovat i prodávat či vyměňovat. Z velice nízkého počtu výjimek udělovaných z toho to zákazu je zřejmé, že tato ochrana není ani obcházena. Zákon o ochraně přírody a krajiny obsahuje i ochranu biotopů velkých šelem v širším slova smyslu, a to i prostřednictvím zvlášť chráněných území.

Pro ochranu stanovišť je důležitý přístup, který se nezaměřuje jen na izolovaná stanoviště populací určitých druhů, ale komplexně posuzuje i nezbytnou migraci těchto živočichů. To se pokouší zohledňovat jak Směrnice o stanovištích, ale také územní systém ekologické stability podle zákona o ochraně přírody a krajiny a nově zavedený systém lokalit výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem. Komplexní přístup ochrany stanovišť se tak účinněji promítá do územního plánování i procesů SEA a EIA.

Z koncepčního dokumentu Program péče o vlka, ale také akčních plánů přijatých na mezinárodní úrovni, je zřejmá odlišnost velkých šelem od jiných druhů spočívající mimo jiné v konfliktu s člověkem. Aby se na území České republiky usídlili trvalé populace velkých šelem je nezbytné, aby jejich přítomnost v české přírodě byla tolerována veřejností, a především pastevci a vlastníky hospodářských zvířat či jiného majetku, který může být šelmami poškozován. Považuji tedy za správný přístup zaměřený na důsledný monitoring šelem, který povede k informovanosti o vyskytujících se jedincích, podporu preventivních opatření minimalizujících škodu na majetku a zajištění efektivní kompenzace případných škod. Fungování zejména preventivních opatření by mělo vést rovněž ke snížení ilegálního usmrcování velkých šelem, zejména potom vlků, kteří páchají škody na hospodářských zvířatech.

Zásadní problém nejen v České republice zůstává nelegální lov či pytláctví velkých šelem, a to zejména rýsa ostrovida. Bližší pozornost by měla být rysovi věnována v rámci připravovaného programu péče a v probíhajícím projektu 3Lynx. Projekt 3Lynx je financován Evropským fondem pro regionální rozvoj a zaměřuje se na česko-bavorsko-rakouské populace rysů. Cílem je především sjednocení monitoringu šelem, vytvoření mezinárodní strategie pro ochranu populace a podpora vyšetřování ilegálního lovu rýsa. V současné době však ilegální lov zůstává velkým problémem. Vedle provádění preventivních opatření a dohledu ze strany veřejných orgánů by mělo být zvaženo, zda jsou současné sankce stanovené zákonem o ochraně přírody a krajiny, zákonem o obchodování s ohroženými druhy a trestním zákoníkem dostatečné. Stěžejní je pak i postup správních a soudních orgánů, který by měl vést ke stanovení

spravedlivého a dostatečně přísného trestu. Při uložení peněžitého trestu či pokuty, které ani zdaleka nedosahují výše obvyklého zisku pocházejícího například z pytláctví, nelze očekávat nápravu pachatele ani naplnění preventivní funkce sankce vůči třetím osobám.

4.2. Právní ochrana velkých šelem v právním řádu Slovenska

Ochrana velkých šelem v právním řádu Slovenské republiky má pro Českou republiku význam zejména s ohledem na to, že některé české populace velkých šelem jsou závislé na populacích slovenských, a že ochrana velkých šelem, především vlků, je ve srovnání s jinými unijními státy ve slovenském právním řádu slabší.

Stěžejní právní úprava ochrany velkých šelem je obsažena v zákoně č. 543/2002 Z.z. o ochraně přírody a krajiny.³¹³ Mezi další právní předpisy významné pro ochranu velkých šelem patří vyhláška *Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky* č. 24/2003 Z.z., kterou se provádí slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny³¹⁴, zákon č. 17/1992 Zb., *o životnom prostredí*, nebo zákon č. 274/2009 Z.z., *o polovníctve*.³¹⁵

4.2.1. Zvláštní druhová ochrana

Slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny je systematicky seřazen podobně jako český zákon o ochraně přírody a krajiny. Mimo další upravuje obecnou ochranu přírody a krajiny, územní ochranu, druhovou ochranu rostlin, živočichů a nerostů a ochranu dřevin.

Právní status velkých šelem a dalších chráněných druhů je určen na základě zmocnění obsaženého v § 33 odst. 1 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny, který stanoví, že druhy evropského nebo národního významu může ministerstvo životního prostředí označit za chráněné rostliny a chráněné živočichy. Slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny tedy nepoužívá označení „*zvlášť chráněných druh*“, ale „*chráněných druh*“.

Právním předpisem, který stanoví seznam chráněných druhů, je vyhláška č. 24/2003 Z.z. Příloha č. 6 vyhlášky č. 24/2003 Z.z. mezi evropsky významné druhy řadí rysa ostrovida, medvěda hnědého i vlka. V případě vlka jsou však z ochrany vyloučeny mimo jiné populace slovenské, polské, bulharské, estonské či lotyšské. Slovensko uplatnilo výjimku ze zařazení vlka obecného do Přílohy č. 4 Směrnice o stanovištích, která pro vybrané druhy vyžaduje přísnou ochranu. Na území Slovenska je tak vlk zařazen do Přílohy č. 5 Směrnice o stanovištích,

³¹³ Dále také „slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny“.

³¹⁴ Dále také „vyhláška č. 24/2003 Z.z.“

³¹⁵ Dále také „slovenský zákon o myslivosti“.

kteřá umožňuje odebírání živočichů z volné přírody.³¹⁶ Článek 14 Směrnice o stanovištích umožňuje členským státům v případě, že to pokládají za nezbytné podle článku 11 Směrnice o stanovištích³¹⁷, přijmout opatření, které zajistí, že odebrání druhů uvedených v Příloze č. 5 Směrnice o stanovištích, jakož i jejich využívání, bude slučitelné se zachováním jejich příznivého stavu z hlediska ochrany. Podmínkami pro odběr a využívání druhů uvedených v Příloze 5 je tedy (i) nezbytnost daného opatření a (ii) zachování příznivého stavu druhu z hlediska ochrany.

Ve vztahu k předmětu ochrany je třeba upozornit rovněž na § 33 odst. 4 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny, který druhovou ochranu vztahuje i na živočichy, jejichž alespoň jeden rodič je chráněným živočichem, vyjma lovné zvěře.³¹⁸ Toto ustanovení tedy umožňuje ochranu i kříženců chráněných živočichů. Všechny tři druhy velkých šelem jsou však zařazeny mezi lovnou zvěř uvedenou v příloze č. 1 slovenského zákona o myslivosti. Zákon o ochraně přírody a krajiny tedy neposkytuje ochranu například křížencům vlka a psa.

Obecné zákazy stanovené § 35 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny v souladu s čl. 12 Směrnice o stanovištích chrání vybrané živočichy zejména před jejich (i) úmyslným chytáním, (ii) zraňováním a lovením v jejich přirozeném areálu, (iii) rušení v přirozeném areálu, (iv) mezidruhovým křížením a (v) držením, chovem v lidské péči, přepravováním, prodejem, výměnou či nabízením k prodeji či výměně.³¹⁹

Zde si lze povšimnout možného rozporu § 35 odst. 1 písm. a), b) slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny, který ochranu omezuje na přirozený areál chráněného živočicha, se Směrnicí o stanovištích. Dle výše uvedeného rozsudku Evropského soudního dvora *Alianța pentru combaterea abuzurilor* v *TM a další*³²⁰, platí ochrana vybraných druhů podle Směrnice o stanovištích i pokud živočich opustí své přirozené stanoviště.

Vyhláška č. 24/2003 Z.z. v souladu s § 33 odst. 5 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny stanoví v některých případech i rozsah ochrany poskytované danému druhu slovenským zákonem o ochraně přírody a krajiny. Celoroční ochrana je poskytována pouze medvědu hnědému a rysu ostrovidu. Zatímco pro ochranu vlka stanoví vyhláška č. 24/2003 Z.z. další omezení. Tento postup odpovídá čl. 14 odst. 2 Směrnice o stanovištích, který předpokládá,

³¹⁶ SINKEVIČUS. EUROPEAN COMMISSION. *Parliamentary questions* [online]. 03.12.2020 [cit. 08.01.2012]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2020-005990-ASW_EN.html.

³¹⁷ Podle čl. 11 Směrnice o stanovištích „členské státy sledují stav přírodních stanovišť a druhů zmíněných v článku 2 z hlediska jejich ochrany se zvláštním zřetelem na prioritní typy přírodních stanovišť a prioritní druhy.“

³¹⁸ Viz § 33 odst. 4 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

³¹⁹ Blíže k zákazům a ochraně druhů srov. § 35 a § 36 zákona o ochraně přírody a krajiny.

³²⁰ Blíže srov. kapitola 3.2.1 této diplomové práce.

že opatření ve vztahu k druhům zařazených v Příloze č. 5 Směrnice o stanovištích bude mimo jiné zahrnovat regulace období/nebo metod odebrání jedinců či vytvoření systému povolení k odebrání jedinců nebo systému kvót.³²¹

Příloha č. 9 vyhlášky č. 24/2003 Z.z. stanoví seznam vybraných druhů živočichů a stanoví podmínky jejich ochrany. V případě vlka obecného je celoroční ochrana stanovena jen ve vybraných oblastech.³²² Jedná se mimo jiné o příhraniční oblasti s Českou republikou, tj. CHKO Kysuce, Polskem a Maďarskem. Vlk je dále od roku 2015 celoročně chráněn ve všech evropsky významných lokalitách soustavy Natura 2000.³²³ Pro zbylé území Slovenské republiky je přípustné lovit, usmrcovat, ničit stanoviště včetně brlohů s mláďaty v období od 01.11 do 15.01 každého kalendářního roku. Pro oblasti, kde je lov připuštěn, musí ministerstvo zemědělství stanovit kvótu lovu.³²⁴

Pro sezónu od 01.11.2019 do 15.01.2020 byla kvóta pro lov vlka stanovena ve výši 35 jedinců.³²⁵ Tato kvóta byla dne 12.12.2019 naplněna a lov vlka byl zastaven.³²⁶ Pro současnou sezónu od 01.11.2020 do 15.01.2021 byla kvóta stanovena ve výši 50 jedinců.³²⁷

Ze strany veřejnosti a nejrůznějších nevládních organizací byly k Evropské komisi vznášeny námitky proti Slovenské republice v souvislosti s lovem vlků. V roce 2013 zahájila Komise se Slovenskou republikou řízení o porušení Směrnice o stanovištích. Toto řízení bylo ukončeno v roce 2016. Na základě výsledku tohoto řízení Slovensko přijalo plán managementu vlka, kvóty pro lov vlka byly sníženy a celoroční ochrana vlka byla rozšířena na území v blízkosti Polska, Maďarska a České republiky a všechny lokality Natura 2000. Tato opatření by měla přispět k udržení příznivého stavu vlka z hlediska ochrany. Dle poslední zprávy předložené Slovenském podle čl. 17 Směrnice o stanovištích je stav druhu příznivý s populací

³²¹ Blíže Viz čl. 14 odst. 2 Směrnice o stanovištích.

³²² Oblasti celoroční ochrany vlka Viz Příloha č. 9 vyhlášky č. 24/2003 Z.z.

³²³ Blíže srov. Hnutí Duha Olomouc. *Lov šelem na Slovensku* [online]. [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.selmy.cz/ohrozeni/lov-selem-na-slovensku/>.

³²⁴ Viz Příloha č. 9 vyhlášky č. 24/2003 Z.z.

³²⁵ Blíže srov. Ministerstvo podohospodárstva a rozvoja vidieka SR. *Kvóta lovu vlka dravého v poľovníckej sezóne 2019/2020* [online]. 23.10.2019 [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/kvota-lovu-vlka-draveho-v-polovnickej-sezone-2019-2020/799-37-799-14811/>.

³²⁶ Viz Ministerstvo podohospodárstva a rozvoja vidieka SR. *Zastavenie lovu vlka dravého v poľovníckej sezóne 2019/2020* [online]. 12.12.2019 [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/index.php?navID=799&navID2=799&sID=37&id=14944>.

³²⁷ Z toho 9 jedinců v Banské Bystrici, 15 jedinců v Žilíně, 20 jedinců v Prešově a 6 jedinců v Košici. Viz Ministerstvo podohospodárstva a rozvoja vidieka SR. *Kvóta lovu vlka dravého v poľovníckej sezóne 2020/2021* [online]. 30.10.2020 [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/kvota-lovu-vlka-draveho-v-polovnickej-sezone-2020-2021/799-37-799-16019/>.

o 300 až 600 jedincích.³²⁸ Dle Komise je tedy současná slovenská právní ochrana vlka v souladu se Směrnicí o stanovištích.

Výjimky z ochrany chráněných druhů lze udělit v souladu s § 40 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny, který transponuje čl. 16 Směrnice o stanovištích. K udělení výjimek je příslušné Ministerstvo životního prostředí Slovenské republiky (*Ministerstvo životného prostredia*).³²⁹ Dlouhodobým problémem v ochraně medvěda hnědého na Slovensku bylo sledování časté udělování výjimek k odstřelování jedinců tohoto druhu. Do roku 2012 se rozlišoval tzv. regulační a ochranný lov medvěda s tím, že roční kvóta pro odstřel činila 10 % z odhadované velikosti populace. Regulačním lovem mohl být usmrcen jakýkoliv náhodný jedinec, zatímco ochranným lovem měl být usmrcen konkrétní medvěd ohrožující zdraví, život či majetek člověka. Například v roce 2012 bylo na základě povolení usmrceno 31 jedinců medvěda hnědého. Tento způsob regulace medvědí populace byl po roce 2012 opuštěn a již se nerozlišuje mezi regulačním a ochranným odstřelem.³³⁰

Počet udělovaných výjimek ve vztahu k medvědu hnědému výrazně klesl a pro povolování odstřelu se vyhradil i ministr životního prostředí. V roce 2019 údajně nebylo vydáno žádné rozhodnutí, které by umožňovalo lov medvěda.³³¹

Udělování výjimek z ochrany vlka obecně upravuje § 57 slovenského zákona o myslivosti. Mezi podmínky udělení výjimky patří například ochrana veřejného zdraví a bezpečnosti, ochrana rostlin a živočichů či prevence závažných škod na úrodě, hospodářských zvířatech, lesech, chovu ryb a vodním hospodářství.³³²

Odpovědnost za neoprávněné nakládání s chráněnými druhy

Porušení zákazů stanovených v § 35 odst. 1, odst. 2 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny je přestupkem podle § 92 odst. 1 písm. zd) téhož zákona. Za tento přestupek lze udělit pokutu ve výši až 9.958,17 €³³³ a propadnutí věci.³³⁴ Sazba pokuty je tedy mnohonásobně nižší než v případě českého zákona o ochraně přírody a krajiny.

³²⁸ European Commission. *ENV/D.3/NN/AB* [online]. 21.11.2020 [cit. 08.01.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/pet_wolfs_in_slovakia_en.pdf.

³²⁹ Viz § 65 odst. 1 písm. h) slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

³³⁰ Vlk lesoochrannárske zoskupenie. *Analýza lovu medvedov v rokoch 2003 - 2012* [online]. [cit. 08.01.2021]. Dostupné z: <https://www.wolf.sk/en/medvede-0>.

³³¹ Slovenská agentura životného prostredia. MŽP SR: Na odstrel medveda bolo podaných 26 žiadostí [online]. 09.10.2019 [cit. 08.01.2020]. Dostupné z: <https://www.enviroportal.sk/clanok/mzp-sr-na-odstrel-medveda-bolo-podanych-26-ziadosti>.

³³² Blíže Viz § 57 slovenského zákona o myslivosti.

³³³ V přepočtu cca 260.595, 22 Kč.

³³⁴ Viz § 92 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

Zejména pro účely posouzení závažnosti jednání spočívajícího v nedovoleném nakládání s chráněnými druhy, pro vyčíslení vzniklé újmy, prospěchu, hodnoty věci a rozsahu činu zavádí slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny institut tzv. společenské hodnoty druhů, dřevin a biotopů. Každému druhu, dřevině a biotopu je přiřazena peněžitá částka, která vyjadřuje zejména jejich biologickou, ekologickou a kulturní hodnotu, a to s přihlédnutím k jejich vzácnosti, ohrožení a plnění mimoprodukčních funkcí.³³⁵

Společenskou hodnotu pro jednotlivé druhy, dřeviny a biotopy stanoví vyhláška č. 24/2003 Z.z. Jelikož vlk nepatří mezi chráněné druhy, společenská hodnota je stanovena pouze pro medvěda hnědého a rysa ostrovida. Hodnota medvěda hnědého činí 3.690 € a hodnota rysa ostrovida rovněž 3.690 €. Jde o jedny z nejvyšších společenských hodnot stanovených vyhláškou.³³⁶ Společenskou hodnotu lze navýšit až o 300 % v závislosti na stupni ohrožení druhu nebo stupni ochrany území, ve kterém se vykytují.³³⁷

Neoprávněné nakládání s chráněnými druhy může rovněž dosáhnout závažnosti trestného činu. Ust. § 305 zákona č. 305/2005 Z.z., *trestný zákon*,³³⁸ upravuje trestný čin porušení ochrany rostlin a živočichů. Za usmrcení, lov, přemístění chráněného živočicha ve větším rozsahu nebo poškození, nebo zničení jeho biotopu a stanoviště ve větším rozsahu v rozporu s právními předpisy na ochranu přírody a krajiny lze uložit trest odnětí svobody v trvání dvou let. Stejný trest lze uložit za ohrožení chráněného živočišného druhu. Skutkovou podstatu trestného činu porušení ochrany rostlin a živočichů lze spáchat úmyslným i nedbalostním jednáním.³³⁹

4.2.2. Kompenzace škod způsobených šelmami

Odpovědnost slovenského státu za škodu způsobenou na území Slovenské republiky vybranými živočichy upravuje slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny. Stát mimo jiné poskytuje náhrady za škodu na zdraví a životě fyzických osob, vybraných domestikovaných zvířatech, pasteveckých psech nebo včelstvech a včelských zařízeních.³⁴⁰

Ust. § 39 odst. 1 vyhlášky č. 24/2003 Z.z. stanoví druhy živočichů, za jimiž způsobenou škodu na území Slovenska za podmínek stanovených slovenským zákonem o ochraně přírody a krajiny odpovídá slovenský stát. Vybranými druhy jsou mimo jiné vlk obecný, medvěd hnědý

³³⁵ Blíže srov. § 95 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

³³⁶ Viz příloha č. 6 vyhlášky č. 24/2003 Z.z.

³³⁷ Blíže Viz § 35 vyhlášky č. 24/2003 Z.z.

³³⁸ Dále také jako „slovenský trestní zákon.“

³³⁹ Blíže srov. § 305 slovenského trestního zákona.

³⁴⁰ Blíže k předmětu náhrady škody Viz § 97 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

a rys ostrovid. V případě rysa ostrovida je však hrazena pouze škoda způsobená na vybraných domestikovaných zvířatech.³⁴¹

Škodu na majetku je poškozená osoba povinna oznámit do 48 hodin poté, co se o škodě dozvěděla.³⁴² Mezi další podmínky pro přiznání nároku na náhradu škody na hospodářských zvířatech patří především přijetí přiměřených preventivních opatření pro ochranu před daným živočichem.³⁴³ Podrobně se preventivními opatřeními zabývá program péče o vlka obecného na Slovensku (*Program starostlivosti o vlka dravého (Canis lupus) na Slovensku*).³⁴⁴

4.2.3. Shrnutí

Přestože právní forma ochrany velkých šelem na Slovensku a v České republice si je podobná, právní režim ochrany a právní status jednotlivých šelem se v mnohém liší. Přestože v posledních letech došlo jen k málo změnám v legislativě, faktický výkon a aplikace právní ochrany velkých šelem se změnil a lze se domnívat, že nyní je ochrana velkých šelem přísnější, než tomu bylo například před 10 lety.

V případě Slovenské republiky nemají velké šelmy stejný právní režim, kdy je nezbytné zvlášť studovat právní ochranu vlka. Vlk není chráněným živočichem ve smyslu slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny a jeho právní ochrana je obsažena především ve slovenském zákoně o myslivosti a vyhlášce č. 24/2003 Z.z. Každoročně je ve stanovené období připuštěn jeho lov, kdy ministerstvo zemědělství stanoví kvótu, tedy maximální počet jedinců, kteří mohou být v daném období, případně i oblasti, uloveni. Na Slovensko byl vyvíjen velký tlak k snížení těchto kvót či zavedení plošné celoroční ochrany tohoto druhu. Zejména poté, co byl lov vlka na Slovensku řešen Evropskou komisí jako podezření z porušení Směrnice o stanovištích, došlo k jistému rozšíření ochrany vlka. Zejména byla zavedena celoroční ochrana vlka v pohraničních oblastech a všech evropsky významných lokalitách. Toto by mohlo mít v příštích letech vliv na Beskydskou populaci vlků, která v důsledku lovu vlka na Slovensku dlouhodobě stagnovala.³⁴⁵

³⁴¹ Viz § 39 vyhlášky č. 24/2003 Z.z. ve spojení s § 97 odst. 1 písm. b) slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁴² Viz § 100 odst. 1 slovenského zákona na ochranu přírody a krajiny.

³⁴³ Viz § 98 odst. 1 slovenského zákona na ochranu přírody a krajiny.

³⁴⁴ Štátná ochrana prírody slovenskej republiky. *Program starostlivosti o vlka dravého (Canis lupus) na Slovensku* [online]. 2016 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprirodyakrajiny/druhova-ochrana-prirody/programy-starostlivosti/ps-vlka-draveho-slovensku.pdf>

³⁴⁵ Viz AOPK ČR. Hnutí Duha Olomouc. *Počty vlků v Beskydech dlouhodobě stagnují: nová studie dokládá vliv jejich lovu na Slovensku*. [online]. 31.03.2013 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.selmy.cz/tiskove-zpravy/pocty-vlku-v-beskydech-dlouhodobe-stagnuji-nova-studie-doklada-vliv-jejich-lovu-na-slovensku/>.

Větší ochrany, aniž by došlo k legislativní změně, se dostává i medvědu hnědému. V minulosti byly ročně udělovány desítky výjimek z ochrany stanovené § 35 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny, které umožňovaly usmrcování medvědů na území Slovenska. V posledních letech však počet udělených výjimek významně poklesl. Jelikož k udělování výjimek je pravomocné ministerstvo životního prostředí, má na rozsah udělování výjimek vliv i jeho personální složení. Současný ministr životního prostředí Ján Budaj údajně klade důraz na to, aby výjimky byly udělovány výlučně ve vztahu ke konkrétním jedincům, kteří ztratili plachost a mohou být pro člověka nebezpeční. Aby nedocházelo k nedůvodným žádostem o udělení výjimek ze strany myslivců, kteří mají na lovu medvědů zájem, mělo by dojít k vytvoření speciálního týmu v rámci Státní ochrany přírody (*Státnej ochrany prírody*), který by namísto myslivců prováděl odstřel problematických jedinců.³⁴⁶

Sankce za porušení ochrany velkých šelem jsou v režimu slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny i slovenského trestního zákona spíše mírnější než v analogických zákonech České republiky. K tomu, aby však bylo komplexněji porovnáno trestání neoprávněného nakládání s chráněnými živočichy na Slovensku a v České republice, je nezbytné provést důslednější analýzu judikatury, což vzhledem k rozsahu této práce již nelze do výkladu zařadit.

Slovenský právní řád upravuje náhradu škod způsobených velkými šelmami velice podobně jako český právní řád. Slovensko však úpravu předmětu, podmínek a rozsahu poskytovaných náhrad škod zařadil přímo do slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny a jen část podmínek je obsažena ve vyhlášce č. 24/2003 Z.z. Zatímco Česká republika zařadila celou právní úpravu kompenzace škod způsobených vybranými živočichy do samostatného zákona.

4.3. Právní ochrana velkých šelem v právním řádu Německa

Spolková republika Německo je členem Evropské unie a signatářem většiny mezinárodních úmluv, o niž byl v této diplomové práci podán výklad. Německý právní řád tak vychází ze stejných závazků jako právní řád České republiky. Na právní úpravu ochrany velkých šelem má stěžejní vliv Bernská úmluva a Směrnice o stanovištích. Ochrana přírody a krajiny patří mezi oblasti s dělenou (*konkurrierende*) zákonodárnou pravomocí. Spolkové země tedy mohou přijímat vlastní právní předpisy a opatření v tom rozsahu, ve kterém věc není upravena na spolkové úrovni. Základní právní ochrana fauny a flóry je obsažena ve Spolkovém

³⁴⁶ Blíže viz CEBROVÁ, Linda. Minister Budaj začal do živého. Má plán na odstrel nebezpečných medved'ov na Slovensku. In: *Startitup* [online]. 02.08.2020 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.startitup.sk/minister-budaj-zatal-do-ziveho-ma-plan-na-odstrel-nebezpecnych-medvedov-na-slovensku/>.

zákoně o ochraně přírody a krajiny (*Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege, Bundesnaturschutzgesetz*). Další právní úprava týkající se velkých šelem a příprava příslušných plánů péče je regulována na úrovni jednotlivých spolkových zemí.

Na území Německa významně stoupl zejména počet vlků, kteří se v největších počtech vyskytují na území Braniborska a Saska.³⁴⁷ Následující výklad se proto blíže zaměří zejména na ochranu vlků v německém právu.

4.3.1. Zvláštní druhová ochrana

Spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny obdobně jako český zákon o ochraně přírody a krajiny upravuje obecnou ochranu volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin a zvláštní ochranu vybraných živočišných a rostlinných druhů.

Spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny rozlišuje pouze zvláště chráněné (*besonderes geschützte*) druhy a přísně chráněné (*streng geschützte*) druhy, které jsou podmnožinou zvláště chráněných druhů. Přísně chráněnými druhy jsou především druhy zařazené v Příloze A a B Nařízení CITES a druhy zařazené v Příloze 4 Směrnice o stanovištích, tedy i velké šelmy.³⁴⁸

Ust. § 44 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny obsahuje výčet zakázaného jednání ve vztahu ke zvláště chráněným druhům, který implementuje čl. 12 Směrnice o stanovištích a odpovídá tak i českému zákonu o ochraně přírody a krajiny.³⁴⁹ Ust. § 45 odst. 7 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny následně stanoví podmínky, při jejichž splnění lze udělit výjimku z uvedených zákazů. Tyto se rovněž shodují s českou právní úpravou. Výjimku lze udělit pouze v případě, že neexistuje jiné alternativní řešení a udělením výjimky nedojde ke zhoršení stavu populace daného druhu ve smyslu Směrnice o stanovištích.³⁵⁰

V souladu s § 44 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny přijímají spolkové země plány péče (*Managementpläne*) o vlky platné pro jejich území. Například Saský plán péče o vlka se zabývá zejména stavem populace vlka na saském území, možnými konflikty

³⁴⁷ NABU. *Wölfe in Deutschland* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://www.nabu.de/tiere-und-pflanzen/saeugetiere/wolf/deutschland/index.html>.

³⁴⁸ Blíže Viz NĚMECKO. § 7 BNatSchG ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/_7.html.

³⁴⁹ Blíže Viz NĚMECKO. § 44 BNatSchG ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/_44.html.

³⁵⁰ Blíže Viz NĚMECKO. § 45 BNatSchG ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/_45.html.

s člověkem, škodami působenými na hospodářských zvířatech, lovem či nakládáním s nestandardními či zraněnými jedinci.³⁵¹

Ust. § 45 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny dále zmocňuje spolkové země k přijetí vlastních nařízeních upravujících výjimky podle § 45 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny. Na základě tohoto zmocnění přijaly některé spolkové země nařízení týkající se konkrétně vlka obecného (*Wolfsverordnung*).³⁵²

Takové nařízení přijalo například Braniborsko. Braniborské nařízení o připuštění výjimek z ochrany vlka upravuje především postupy ve vztahu k jedincům s nestandardním chováním, usmrcování vlků s problematickým či agresivním chováním, výjimky za účelem ochrany hospodářských zvířat, problematiku kříženců vlků a psů a usmrcování těžce zraněných jedinců. Opatření podle tohoto nařízení jsou oprávněny schvalovat jen osoby, které byly za tímto účelem pověřeny orgánem ochrany přírody a krajiny.³⁵³

Ustanovení § 45a Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny pak obsahuje ustanovení týkající se výslovně zacházení s vlkem. Ustanovení § 45a Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny vešlo v platnost a účinnost v roce 2020 a vzbudilo ze strany některých nevládních organizací odpor.³⁵⁴ Problematickým je shledáván především § 45a odst. 2 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny, který upřesňuje udělení výjimky ze zákazů podle § 44 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny za účelem odvrácení závažných škod na majetku. Ve vztahu k vlku je podle uvedeného ustanovení možné udělit výjimku za účelem ochrany hospodářských zvířat i v případě, kdy nebylo zjištěno, který konkrétní jedinec škodu způsobil, a umožnit odstřel celé smečky vyskytující se v dané lokalitě a době. Ustanovení § 45a Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny dále stanoví, že zákazy podle § 44 Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny se nevztahují na křížence vlka a psa.³⁵⁵

Spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny odlišně od české právní úpravy obsahuje také skutkové podstaty trestných činů. Například za usmrcení, zranění, pronásledování či

³⁵¹ Freistaat Sachsen. *Managementplan für den Wolf in Sachsen* [online]. 14.02.2014 [cit. 30.12.2020]. Dostupné z: <https://publikationen.sachsen.de/bdb/artikel/11597>.

³⁵² Viz KÖCK, Wolfgang. *Rechtliche Rahmenbedingungen des Wolfsmanagements* [online]. 27.02.2018 [cit. 30.12.2020]. Dostupné z: https://www.bbn-online.de/fileadmin/RG_Niedersachsen_Bremen_Hamburg/Dialogforum_Wolf-Ko_ck.pdf.

³⁵³ Blíže srov. NĚMECKO. *Verordnung über die Zulassung von Ausnahmen von den Schutzvorschriften für den Wolf* ze dne 26.01.2018. GVBl.II/18. Dostupné také z: <https://bravors.brandenburg.de/verordnungen/bbgwolfv>.

³⁵⁴ European Wilderness Society. *New laws in Germany and Switzerland compromise wildlife protection* [online]. 04/2020 [cit. 31.12.2020]. Dostupné z: <https://wilderness-society.org/new-laws-in-germany-and-switzerland-compromise-wildlife-protection/>.

³⁵⁵ Blíže srov. NĚMECKO. § 45a odst. 2 BNatSchG ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/_45a.html.

chycení zvířete v rozporu s § 44 spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny hrozí pachateli trest nepodmíněného odnětí svobody v trvání až 5 let.³⁵⁶ Na rozdíl od české právní úpravy je tedy kriminalizováno neoprávněné nakládání, byť s jedním, jedincem zvlášť chráněného druhu a není rozlišován stupeň jeho ohrožení. Ve vztahu k velkým šelmám, jejichž neoprávněné nakládání je i v českém trestním zákoníku kriminalizováno bez ohledu na počet jedinců, však toto nečiní žádný rozdíl. Spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny však stanoví o dva roky vyšší trestní sazbu než český trestní zákoník.

Spolkový trestní zákon (*Strafgesetzbuch*) obdobně postihuje usmrcování a chytání zvířat zvlášť chráněných druhů ve smyslu spolkového zákona na ochranu přírody a krajiny, avšak za podmínky, že k předmětnému jednání došlo na území zvlášť chráněné oblasti či národního parku.³⁵⁷ Trestem odnětí svobody v době trvání 6 měsíců až 10 let lze potrestat toho, kdo poškodí stav populace přísně chráněného druhu.³⁵⁸

4.3.2. Kompenzace škod způsobených velkými šelmami

Regulace poskytování náhrad za škodu způsobenou vybranými druhy živočichů je ponechána jednotlivým spolkovým zemím. Tyto volí i formu právní úpravy, která nemusí být výlučně zákonná.

Například spolková země Sasko upravuje náhradu škod způsobenou vlkem, medvědem hnědým a rysem ostrovidem v Saském zákoně o ochraně přírody a krajiny (*Sächsisches Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege*). Zákon stanoví, že náhrada škody způsobená velkými šelmami bude vyplacena v případě, že dotčená osoba přijala veškerá preventivní opatření pro odvrácení vzniku škody.³⁵⁹ Škoda musí být dále nahlášena do 24 hodin příslušnému orgánu ochrany přírody.

Saský zákon o ochraně přírody a krajiny nestanoví, která opatření k zajištění majetku před škodami, jsou považována za dostatečná. Bližší pokyny ve vztahu ke kompenzacím škod způsobených vlky stanoví Saský program péče o vlka.

V tomto ohledu se však lze jako vodítko použít například Saský program Prevence před škodami působenými vlkem (*Prävention vor Wolfschäden*), který zajišťuje finanční podporu

³⁵⁶ Blíže srov. NĚMECKO. § 71 odst. 1 BNatSchG ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/_71.html

³⁵⁷ Vlíže srov. NĚMECKO. § 329 odst. 3 bod 6. StGB ze dne 13.11.1998. BGBl. I S. 3322. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_329.html

³⁵⁸ Vlíže srov. NĚMECKO. § 330 odst. 1 bod 3. StGB ze dne 13.11.1998. BGBl. I S. 3322. Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_330.html

³⁵⁹ Blíže srov. NĚMECKO. § 40 Sächsisches Naturschutzgesetz ze dne 06.06.2013. SächsGVBl. S. 451. Dostupný také z: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/12836-Saechsisches-Naturschutzgesetz#p40>

preventivních opatření přijímaných farmáři. Mezi tato opatření patří například elektrické ohradníky o minimální výšce 90 cm nebo pastevečtí psi.³⁶⁰ Jelikož jde o program státní podpory ve smyslu čl. 107 SFEU, podléhá schválení Evropskou komisí.³⁶¹

V Sasku bylo v roce 2019 vyplaceno v náhradách za škodu způsobenou vlky zhruba 100.000 €. Avšak pro účely prevence bylo z veřejných prostředků poskytnuto více než 1.400.000 € určených na opatření předcházející škodám působených šelmami.³⁶²

V rámci celého německého území se počty útoků vlků na hospodářská zvířata každoročně s nárůstem vlčí populace zvyšují. V roce 2019 došlo k více než 800 zaznamenaným útokům vlka na hospodářská zvířata, kdy bylo zraněno či usmrceno cca 2.900 zvířat. Během jednoho útoku je průměrně zabito 3,6 zvířat, s tím, že 88,4 % zabitých zvířat tvoří ovce a kozy.³⁶³

4.3.3. Shrnutí

Přestože německá právní úprava ochrany velkých šelem vychází ze stejných pramenů mezinárodního a unijního práva jako ta česká, lze zde spatřovat některé více či méně výrazné rozdíly v jejich implementaci.

Spolkové země zejména blíže upravují udělování výjimek ze zákazů stanovených čl. 12 Směrnice o stanovištích a implementovaných do Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny, a to ve vztahu k vlkům. Tyto pravidla jsou upravena v závazném nařízení. Zatímco Česká republika reguluje některé postupy ve vztahu k vlkovi pouze prostřednictvím programu péče, který nemá závazný charakter, a výjimky z ochrany zvláště chráněných druhů jsou upraveny pouze obecně pro všechny tyto druhy. Německá právní úprava v tomto ohledu poskytuje větší právní jistotu ve vztahu k jednotnému postupu při udělování výjimek z ochrany vlka obecného.

Na druhou stranu však výše uvedené legislativní změny Spolkového zákona o ochraně přírody a krajiny do jisté míry narušili důvěru veřejnosti v přísnou ochranu vlků, jelikož explicitně umožnily udělení výjimky k odstřelu jedinců, jejichž problémovost či nebezpečnost nebyla řádně prokázána. Zda však dojde i ke změně správní praxe, ukáže až čas.

³⁶⁰ Viz Sächsisches Staatsministerium für Energie, Klimaschutz, Umwelt und Landwirtschaft. *Prävention vor Wolfsschäden (E)* [online]. [cit. 03.01.2021]. Dostupné z: <https://www.smul.sachsen.de/foerderung/praevention-vor-wolfsschaeden-e-4633.html>.

³⁶¹ Blíže srov. NĚMECKO. Část 2. bod A. odst. 3 písm. c) Förderrichtlinie Natürliches Erbe ze dne 15.12.2014. SächsABl. SDr. 2015 S. S 28. Dostupná také z: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/14198#gbstA>.

³⁶² Blíže Viz DBBW. *Präventions- und Ausgleichszahlungen* [online]. 2020 [cit. 03.01.2020]. Dostupné z: https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagement/herdenschutz/praeventions-_und_ausgleichszahlungen.

³⁶³ Více Viz DBBW. *Bundesweite Schadensstatistik* [online]. 2020 [cit. 03.01.2020]. Dostupné z: <https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagement/herdenschutz/schadensstatistik>.

Trestněprávní ochrana velkých šelem se zdá s ohledem na trestní sazby přísnější v německém právní řádu. Český trestní zákoník však upravuje více kvalifikovaných skutkových podstat, které stanoví i minimální trvání trestu odnětí svobody, a to v mnoha případech vyšší než spolkový trestní zákon. Český trestní zákoník například stanoví trest odnětí svobody v trvání dvou až osmi let za jednání, které vedlo k poškození stavu populace kriticky ohroženého druhu. Zatímco německý trestní zákon pro poškození přísně chráněného druhu stanoví trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců až deseti let.

Z právní úpravy kompenzace škod působených velkými šelmami je zřejmá jistá vstřícnost k nahrazování škod, kdy je správním orgánům ponechána větší diskrece při rozhodování o přiznání náhrady škody, zejména s ohledem na splnění podmínky přiměřeného opatření k zajištění majetku před škodami. Současně spolkové vlády významně finančně podporují tato preventivní opatření v podobě oplocení či pasteveckých psů. Lze předpokládat, že v případě úspěchu této strategie zaměřené na prevenci, se budou náklady na kompenzaci škod v budoucnu spíše snižovat. Tím by mohlo rovněž dojít k větší akceptaci velkých šelem veřejností.

Závěr

V úvodu této práce jsme si položili několik otázek, na které jsem v předcházejících kapitolách hledala odpověď. Zejména šlo o otázky (i) proč velkým šelmám poskytovat zvláštní právní ochranu, (ii) jakou ochranu poskytují velkým šelmám stěžejní mezinárodní úmluvy, (iii) jaké nástroje k ochraně šelem nabízí Evropská unie, (iv) jaké prostředky právní ochrany poskytují velkým šelmám vybrané národní právní řády, (v) jak účinné jsou jednotlivé prostředky právní ochrany zakotvené na unijní a národní úrovni, a (vi) k jakým změnám by mělo dojít v právním řádu České republiky, aby velké šelmy byly chráněny efektivněji.

Abychom rozhodli, zda poskytovat velkým šelmám právní ochranu, je nezbytné zodpovědět dvě související otázky. A to (i) zda velké šelmy vyžadují zvláštní ochranu a (ii) zda je návrat velkých šelem do středoevropské přírody v zájmu člověka, resp. veřejnosti.

Potřebu zařazení velkých šelem na seznamy zvláště chráněných živočichů v příslušných národních právních i unijních předpisech a mezinárodních smlouvách určují přírodovědecká kritéria. Jednotlivé státy i Evropská unie vychází při určování ohrožených druhů z červeného seznamu IUCN, národních červených seznamů a jiných zdrojů poznání o stavu populace jednotlivých druhů. V červeném seznamu IUCN je stupeň ohrožení vlka obecného, medvěda hnědho i rysa ostrovida v celosvětovém měřítku stanoven jako málo dotčený (*Least Concern*).³⁶⁴ Z předchozích kapitol je však zřejmé, že středoevropské populace se natolik příznivému statusu většinou netěší.

Podrobnější pohled na jednotlivé populace velkých šelem v evropských státech nabízí souhrnné zprávy Evropské komise podle čl. 17 Směrnice o stanovištích, které mimo jiné obsahují hodnocení areálu rozšíření daného druhu, jeho budoucí vyhlídky, stanoviště, populace a celkový stav druhu, a to na základě informací poskytnutých jednotlivými členskými státy. V případě vlka obecného v období od roku 2013-2018 byl celkový stav druhu ve většině členských státech Střední Evropy shledán nedostatečným a v případě Německa dokonce nepříznivým.

Populace velkých šelem na území předmětných stítů nejsou dosud stabilní a do tamní přírody se vrací teprve v posledních desetiletích. Je vysoce pravděpodobné, že bez zvláštní ochrany by tyto druhy byly opět ve Střední Evropě vyhubeny.

³⁶⁴ *The IUCN Red List of Threatened Species* [online]. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources: © 2021. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/>.

Přestože současný stav populací velkých šelem vypovídá o jejich ohrožení, veřejnost není zdaleka sjednocena v přesvědčení, že by velkým šelmám měla být poskytována přísná ochrana. Oproti jiným živočišným druhům představují velké šelmy potenciální konflikt s člověkem a jeho zájmy. Část veřejnosti spatřuje ve velkých šelmách nadbytečné ohrožení jejich zdraví, života a především majetku. Mezi největší odpůrce velkých šelem, zejména vlků, patří farmáři a pastevci, jejichž majetek v podobě hospodářských zvířat je velkými šelami nejčastěji poškozován.

Právě z důvodu specifických nároků na management populací velkých šelem jsou na unijní, mezinárodní i národních úrovních přijímány akční plány, které se zabývají problémy spojenými s ochranou velkých šelem, ale také jejich soužitím s lidmi. Mezi cíle pravidelně patří i snížení konfliktu mezi lidmi a velkými šelmami a zvýšení informovanosti a vzdělání veřejnosti o velkých šelmách.

Velké šelmy hrají nezanedbatelnou roli v ekosystému evropských lesů. Jako vrcholoví predátoři zásadně ovlivňují nižší úroveň potravinového řetězce a přispívají k udržení biodiverzity a stability populací dalších druhů. Lze předpokládat, že jejich ochranou jsou chráněni i další živočišné druhy, vegetace, zdroje vody a půda. V kapitole 1.4 této diplomové práce byl podán výklad nejen o regulaci lesní zvěře velkými šelmami, ale také o nepřímém vlivu predace na biodiverzitu.

Současné odborné poznatky tedy podávají mnohé důkazy o významu přítomnosti predátorů, jako jsou velké šelmy, v ekosystémech. O tomto by měla být vhodně informována i veřejnost a dotčené skupiny, které jsou s velkými šelmami v určité formě ve styku. Následně je třeba provádět ochranu velkých šelem v souladu s oprávněnými zájmy farmářů, pastevců a dalších dotčených skupin.

V minulosti byly velké šelmy na území České republiky a dalších států vyhubeny v důsledku lovu. Lov, přestože nelágní, přetrvává jako jeden z nejvýznamnějších zdrojů ohrožení velkých šelem do dnešního dne. Zatímco oběťmi pytláctví jsou zejména rysové, příp. medvědi, vlci jsou častěji nezákonně odstřelováni za účelem ochrany majetku fyzických osob.

Zásadní příčinou ohrožení velkých šelem je ztráta životního prostředí a fragmentace jejich stanovišť. Tato příčina je ještě umocněna velikostí teritorií a potřebou migrace těchto druhů. Velikost teritorií velkých šelem se pohybuje mezi desítkami až stovkami kilometrů čtverečních. Tato teritoria jsou lidskou činností a zástavbou zmenšována a rozdělována, čímž dochází k izolování jednotlivých populací. Mnohé nástroje ochrany velkých šelem se snaží nejen o ochranu stanovišť, ale právě o propojení jednotlivých populací velkých šelem. Propojení

populací je nezbytné nejen pro jejich zachování, ale také pro udržení genetické diverzity těchto druhů.

V rámci mezinárodního práva patří ochrana velkých šelem do problematiky ztráty biologické rozmanitosti. Ochranou biologické rozmanitosti a potažmo velkých šelem se zabývá řada mezinárodních úmluv. K dosažení cílů mezinárodní úmluvy nejčastěji stanoví povinnosti v podobě mezinárodní spolupráce států a sdílení informací, informování a vzdělávání veřejnosti, zakládání zvláště chráněných oblastí, ochrany vybraných ohrožených druhů flóry a fauny v národní legislativě, monitorování populace chráněných druhů živočichů, přijímání plánů péče a managementu vybraných živočišných druhů nebo zapojování problematiky ochrany biodiverzity do národních rozhodovacích procesů.

Rámec mezinárodněprávní ochrany velkých šelem tvoří zejména Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (*CITES*) z roku 1973, Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, tzv. Bernská úmluva, z roku 1979 a Úmluva o biologické rozmanitosti z roku 1992. Regionální význam má poté zejména Úmluva o ochraně Alp ze roku 1991 a Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat z roku 2003.

Pro unijní právo i právní řády členských států má zřejmě největší význam Bernská úmluva, která se zaměřuje na zvláštní druhovou ochranu vybraných druhů fauny a flóry, ale také ochranu jejich stanovišť prostřednictvím vytváření zvláště chráněných území. Tento koncept přejímá Směnice o stanovištích i národní předpisy o ochraně přírody a krajiny. Vybrané druhy jsou chráněny prostřednictvím zákazů s jejich nakládáním. V rámci Bernské úmluvy je chráněn pouze vlk obecný a medvěd hnědý, s tím že ve vztahu k vlkovi mnoho států včetně České republiky uplatnilo výjimku. Tyto výjimky jsou dnes však obsolentní, jelikož Evropská unie implementovala závazky z Bernské úmluvy převážně ve Směrnici o stanovištích a ochranu rozšířila i na rysa ostrovida.

Soustava Smaragd vytvořená pod Bernskou úmluvou poté dala základ ekologické síti Natura 2000. Bernská úmluva se zaměřuje i blíže na problematiku velkých šelem s tím, že mezi priority v ochraně šelem řadí regionální mezinárodní spolupráci. Současně byly v režimu Bernské úmluvy přijaty akční plány pro jednotlivé druhy velkých šelem, které stanoví některé cíle v jejich ochraně.

Pro populace velkých šelem v České republice a přilehlých státech má význam Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat, která se zaměřuje na tvorbu koncepčních nástrojů usilujících o udržitelné využívání a obnovu biologické a krajinné

rozmanitosti na celém území Karpat. Karpaty jsou domovem všech třech druhů velkých šelem a proto je spolupráce dotčených států pro ochranu velkých šelem velice významná. V režimu Karpatské úmluvy má být mimo jiné přijat akční plán pro ochranu velkých šelem, který se má zaměřovat na aktuální hrozby pro populace šelem v podobě fragmentace stanovišť či výstavbě infrastruktury.

Jak bylo uvedeno výše, většina mezinárodních úmluv byla implementována unijním právem, které je jedinečným nástrojem v ochraně biologické rozmanitosti. Na rozdíl od mnohých mezinárodních úmluv jsou předpisy Evropské unie závazné a vynutitelné, a proto vedou ke konkrétním výsledkům. Pro ochranu velkých šelem jsou stěžejní zejména Směrnice o stanovištích, Nařízení CITES a některé koncepční nástroje jako Klíčové akce pro populace velkých šelem v Evropě a Pokyny pro programy péče o velké šelmy, které mají potenciál sjednocovat přístup evropských států při řízení populací velkých šelem.

Směrnice o stanovištích poskytuje velkým šelmám efektivní ochranu, jelikož přísně chrání vybrané druhy a současně prostřednictvím evropsky významných lokalit jejich stanoviště. Možný nedostatek soustavy Natura 2000 představuje nízká propojenost a soudržnost prioritních evropsky významných lokalit, na což poukazují některé provedené studie. Mezi některými stanovišti vznikají mezery, které mohou dlouhodobě bránit v zachování populací. Územní ochrana je současně statická a nereaguje na případné změny stanovišť jednotlivých populací či jejich rozrůstání. Právě v případě velkých šelem je zřejmé poměrně rychlé rozrůstání jednotlivých populací. Směrnice o stanovištích nedisponuje mechanismem, který by na toto reagoval.

Efektivní uplatnění právního rámce soustavy Natura 2000 je však zejména v rukou členských států, které hodnotí a vybírají potenciální lokality pro zařazení do soustavy. Velice tedy záleží na tom, jak důkladně státy sbírají a analyzují data v této fázi, aby došlo k dostatečnému pokrytí stanovišť velkých šelem na území daného státu, a to s ohledem na stanoviště jednotlivých populací. Při ochraně velkých šelem je důležité monitorovat jednotlivé populace a jejich výskyt a chránit nejen jejich stanoviště, ale taky umožnit jejich migraci a propojení s dalšími populacemi, na kterých jsou menší populace závislé. V rámci územní ochrany musí být tedy chráněna nejen stanoviště, ale také migrační koridory těchto druhů.

Z národních právních ráďů se tato diplomová práce zaměřila na právní ochranu velkých šelem v právním řídě České republiky, Slovenské republiky a Německa. Porovnávána byla právní úprava dotýkající se nejbliže velkých šelem, a to zvláštří druhová ochrana, odpovědnost

za neoprávněné nakládání s velkými šelmami a právní úpravu kompenzace škod působených velkými šelmami.

Přestože slovenský právní řád, resp. slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny je v mnohém podobný českému zákonu o ochraně přírody a krajiny, právní ochrana velkých šelem se v mnohém liší. Zásadní rozdíl lze spatřovat v právní ochraně vlka obecného. Slovenská republika uplatnila ve vztahu k vlku výjimku z Přílohy č. 4 Směrnice o stanovištích, která pro vybrané druhy, včetně vlka obecného, vyžaduje přísnou ochranu. Toto je vyjádřeno ve vyhlášce č. 24/2003 Z.z., která stanoví vybrané druhy, kterým je poskytována zvláštní ochrana v souladu s § 33 slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny. Příloha č. 6 vyhlášky č. 24/2003 Z.z. mezi chráněné druhy zařazuje medvěda hnědého a rysa ostrovida, ale slovenské a další populace vlka obecného z ochrany vylučuje.

Slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny implementuje zákazy chránící vybrané druhy před usmrcováním a dalším neoprávněným nakládáním. Tyto se však uplatní pouze ve vztahu k medvědu hnědému a rysovi ostrovidovi.

Ochrana vlka je zakotvena ve slovenském zákoně o myslivosti a vyhlášce č. 24/2003 Z.z., která stanoví oblasti, ve kterých je vlk chráněn celoročně, a období trvající od 01.11 do 15.01 každého kalendářního roku, kdy lze vlka mimo oblasti s celoroční ochranou legálně lovit. V současné době jsou celoročně chráněny veškeré lokality v rámci soustavy Natura 2000 i příhraniční oblasti s Českou republikou. Kvóty byly každoročně snižovány, avšak pro sezónu od 01.11.2020 do 15.01.2021 byla kvóta stanovena ve výši 50 jedinců, přestože v předchozím období byla stanovena na 35 jedincích. Přesto ve vztahu k ochraně vlka obecného došlo zejména díky rozšíření oblastí s celoroční ochranou k jistému zlepšení, které by mohlo mít příznivý vliv i na vlčí populaci v Beskydech.

Porušení zákazů stanovených slovenským zákonem o ochraně přírody a krajiny na ochranu chráněných druhů, tedy mimo jiné medvěda hnědého a rysa ostrovida, je přestupkem, za který lze uložit pokutu ve výši 9.958, 12 €. Tato sazba je několikanásobně nižší než pokuta za porušení těchto zákazů v režimu českého zákona na ochranu přírody a krajiny. Nižší trestní sazby nalezneme i v případě slovenského trestního zákona.

Institutem, který české právo nezná, je tzv. společenská hodnota druhu, kterou stanoví vyhláška č. 24/2003 Z.z. Každému chráněnému druhu je přiřazena peněžní hodnota vyjadřující jejich biologickou, ekologickou a kulturní hodnotu, a to s přihlédnutím k jejich vzácnosti, ohrožení a plnění mimoprodukčních funkcí. Tato hodnota je následně zohledňována například při ukládání sankcí v souvislosti s neoprávněným nakládáním s vybranými živočichy.

Kompenzace škod je ve slovenském právním řádu upravena velice podobně jako v České republice pouze s rozdílem, že jí není věnovaný samostatný zákon. Právní úprava kompenzace škod je upravena ve slovenském zákoně o ochraně přírody a vyhlášce č. 24/2003 Z.z.

Ve shrnutí je ochrana rysa ostrovida a medvěda hnědého srovnatelná s právní ochranou těchto druhů v právním řádu České republiky. Ochrana medvěda hnědého byla v minulosti narušována velice častým udělováním výjimek ze zákazů na ochranu chráněných druhů ze strany ministerstva životního prostředí. Současná politika ministerstva životního prostředí se však proti nadměrnému udělování výjimek vyhrazuje, a tato praxe byla v posledních letech opuštěna. Ve vztahu k vlku obecnému je žádoucí, aby byl zařazen mezi chráněné živočichy ve smyslu slovenského zákona o ochraně přírody a krajiny. Byl by tak chráněn celoročně na celém území Slovenské republiky a k udělování případných výjimek by bylo příslušné ministerstvo životního prostředí.

Právní ochrana velkých šelem v německém právním řádu je velice podobná právní ochraně velkých šelem v České republice. Mnoho rozdílů nepůsobí ani dvojkast spolkového právního řádu a právních řádů jednotlivých spolkových zemí. Spolkový zákon o ochraně přírody a krajiny se navíc blíže věnuje právnímu statutu vlka obecného a zmocňuje spolkové země k přijímání zvláštních nařízení (*Wolfsverordnung*). Tyto nařízení závazně upravují postupy při nakládání s problematickými jedinci či blíže upravují stanovení výjimek ze zákazů na ochranu přísně chráněných druhů.

Plány péče (*Managementpläne*) jsou rovněž přijímány na úrovni spolkových států. V plánech péče jsou mnohdy upraveny i postupy ve vztahu ke komenzaci škod působených velkými šelemami. Na rozdíl o české právní úpravy je na úrovni zákona pouze stanovena odpovědnost státu za škody působené velkými šelmami, avšak přiznání nároku je převážně v diskreci správního orgánu.

Německo se rovněž výrazně zaměřuje na prevenci škod působených šelemami a poskytuje rozsáhlé dotace na přijímání preventivních opatření. Tyto dotace značně přesahují peněžní částky vyplacené v rámci náhrad škod.

Ochrana velkých šelem v českém právním řádu byla vyložena v širším slova smyslu, kdy se diplomová práce zaměřila i na zvláštní územní ochranu, problematiku fragmentace a propojenosti krajiny a ochranu v rámci zákona o obchodování s ohroženými druhy.

Přestože právní úprava ochrany velkých šelem v České republice naplňuje závazky mezinárodního i unijního práva, lze se v jistých ohledech zamyslet nad zlepšením účinnosti ochrany velkých šelem.

Zejména rys ostrovid je stále silně ohrožen pytláctvím. Potírání této nelegální aktivity je zajištěna velice náročné, avšak je nezbytné se s tímto problémem dále zabývat. Jeden z postupů k možnému posílení ochrany tohoto druhu je důsledné stíhání a trestání pachatelů trestného činu neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami či předmětného přestupku dle zákona o ochraně přírody a krajiny. Oba zákony nabízí relativně vysoké sazby za toto nezákonné jednání, avšak v praxi jsou tresty spíše mírné a dostatečně neodrazují potencionální pachatele. Další podstatnou složkou ochrany před pytláctvím je zákon o obchodování s ohroženými druhy, který ztěžuje případný vývoz exemplářů chráněných druhů z území České republiky a rovněž umožňuje ukládat vysoké sankce za porušení povinností, které tento zákon stanoví.

Pro stanovení výše pokut v rámci správního trestání přišlo Slovensko s výše popsaným institutem společenské hodnoty. Tento institut není v českém právu známý, avšak zaslouží si jisté pozornosti. Do jisté míry je omezováno správní uvážení příslušných orgánů rozhodujících o přestupcích, ale na druhou stranu dává společenská hodnota příslušnému úředníkovi představu o minimální hodnotě zvláště chráněného druhu. Za situace, kdy jsou chráněny stovky druhů živočichů i rostlin nelze očekávat, že příslušný úředník bude mít dostatečné znalosti o ekologické hodnotě či vzácnosti každého z těchto druhů. Vzhledem k pomalému návratu velkých šelem do české přírody neexistuje ani dostatečné správní a soudní rozhodovací praxe, o kterou by se mohly prvostupňové orgány opírat. Institut obdobný společenské hodnotě by mohl zabránit ukládání nepřiměřeně nízkých pokut v případech, kdy bylo neoprávně nakládáno kriticky či silně ohroženými druhy.

Do dnešního dne nebyli rovněž přijaty plány péče o medvěda hnědého a rysa ostrovida. Teprve v roce 2020 byl přijat plán péče o vlka obecného. Přestože jde o nezávazné dokumenty, plány péče jsou důležitými koncepčními dokumenty, které upravují management populací velkých šelem. Mimo jiné stanoví postupy při prevenci a řešení konfliktů šelem a člověka či postupy při nakládání s problémovými jedinci. Tyto dokumenty tak mohou předcházet i nadbytečnému udělení výjimky k usmrcení jedince tím, že stanoví jiné postupy, které nebudou mít pro živočicha fatální následek.

V tomto ohledu se lze inspirovat Německem, resp. jeho spolkovými zeměmi, které přijaly závazná nařízení, která některé postupy, zejména ve vztahu k udělování výjimek z ochrany vlků, stanoví závazně.

Celkově však lze ochranu velkých šelem v českém právu shledat dostatečnou s tím, že postupně dochází k mnoha zlepšením a jsou přijímány další přínosné nástroje, jako jsou například lokality výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s národním významem, které mohou mít velký význam při ochraně fragmentace krajiny a stanovišť nejen velkých šelem.

Přestože na právní ochranu velkých šelem pohlížíme jako na celek, považuji za vhodné, upozornit závěrem na některé priority v ochraně jednotlivých druhů velkých šelem, které při zpracovávání této práce vyšly najevo. Velké šelmy spojuje mnoho charakteristik v podobě predátorské způsoby obživy, velikosti teritoria či konfliktnosti s člověkem. Pro každý z druhů velkých šelem však tato klíčová slova mohou znamenat něco jiného.

Z první kapitoly je zřejmé, že veřejností nejméně přijímanou šelmou je vlk obecný, který je také nejčastějším původcem škod na hospodářských zvířatech. Ve vztahu k vlčím populacím by tedy mezi priority měla patřit prevence a kompenzace jím působených škod. Pod prevencí patří nejen finanční pomoc farmářům při pořizování pasteveckých psů či elektrického ohradníku, ale také osvěta a vzdělávání veřejnosti a dotčených skupin obyvatel o etologii vlků a možné prevenci konfliktů tohoto druhu s člověkem a jeho majetkem. Následně pro případ vzniku škod tyto osoby řádně informovat o postupu při uplatnění náhrady škody způsobené vlkem nebo jiným vybraným druhem. Systém kompenzace škod by měl být spravedlivý, poskytovat dostatečnou náhradu za škodu na majetku či zdraví, ale také dostatečně jednoduchý, hospodárný a rychlý. Postup uplatnění náhrady škody by poškozené osoby neměl odradit od domáhání se svého práva.

Medvěd hnědý je v českém prostředí velice zřídka se vyskytující šelmou, a proto dosud s jeho ochranou nemáme tolika praktických zkušeností. Ale i ze zkušeností Slovenska je zřejmé, že mezi základní problém vznikající v soužití člověka a medvěda patří ztráta plachosti některých jedinců. Tito se poté mohou pohybovat v blízkosti sídelních útvarů, kdy se výrazně zvyšuje riziko škod na lidském majetku, ale také fyzického konfliktu s člověkem. Tato problematika by měla být řešena zejména v rámci plánů péče, které sjednotí postup příslušných orgánů v nakládání s problémovými jedinci. Žádoucí je vytvoření přesných postupů, které se mění a stupňují se zvyšující se nebezpečností jedince. Tyto postupy by poté měly být plně reespektovány příslušnými orgány napříč Českou republikou.

Rys ostrovid je veřejností nejméně zatracovanou velkou šelmou, které se zpravidla do konfliktu s člověkem nepouští. Jde o plaché samotáře, kteří však obývají rozlehlá teritoria. Stejně jako jiné velké šelmy proto překonávají velké vzdálenosti. Oproti vlku či medědu jim však plachost brání překonávat větší prostory bez lesního porostu. Pro jejich zachování je tak velice důležitá ochrana jejich stanovišť před fragmentací a důsledná identifikace a ochrana jimi užívaných migračních koridorů.

Považuji za správný přístup zaměřit na velké šelmy jako zvlášť chráněné druhy vyžadující v mnoha ohledech zvláštní pozornost a přístup. Při tvorbě a aplikaci právních i jiných nástrojů sloužících k jejich ochraně je důležité vycházet z aktuálních a přesných dat získaných řádným monitoringem jednotlivých populací. V době, kdy se velké šelmy do evropské přírody stále vracejí a mění se nejen jejich počty, ale také oblasti, které obývají, je nezbytné dostatečně rychle reagovat na tyto změny. V průběhu času je tedy třeba na základě proměn ve stavu, populací či stanovištích velkých šelem uzpůsobit jim dostupné právní i koncepční nástroje, tak aby poskytovaly účinnou ochranu velkým šelemám, ale také zajišťovali bezpečné soužití šelem s lidmi prostě větších konfliktů.

Seznam zkratek

AOPK	Agentura ochrany a přírody České republiky
Bernská úmluva	Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť
Bonnská úmluva	Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů
ČR	Česká republika
EHF	Evropské fórum stanovišť
EU	Evropská unie
CHKO	Chráněná krajinná oblast
IUCN	Mezinárodní svaz ochrany přírody
LCIE	Iniciativa pro velké šelmy v Evropě
LMO	Živý modifikovaný organismus
OSN	Organizace spojených národů
OWAD	Projekt Objektivní akceptace vlka v člověkem pozmeněné přeshraniční krajině
Ramsarská úmluva	Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva
Směrnice o stanovištích	Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
Nařízení CITES	Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi
Slovenský zákon o ochraně přírody a krajiny	Zákon č. 543/2002 Z.z. o ochraně přírody a krajiny
Slovenský zákon o myslivosti	Zákon č. 274/2009 Z.z., o polovnictve
UNEP	Program OSN pro životní prostředí

UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
Úmluva CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
ÚSES	Územní systém ekologické stability
Vyhláška č. 24/2003 Z.z.	vyhláška Ministerstva životního prostředí Slovenskej republiky č. 24/2003 Z.z., kterou se provádí zákon č. 543/2002 Z.z. o ochraně přírody a krajiny
Zákon o ochraně přírody a krajiny	Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
Zákon o obchodování s ohroženými druhy	Zákon č.100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)
Zákon o poskytování náhrad škod způsobených živočichy	Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Seznam použité literatury

Knižní literatura

ANDĚL, P., BELKOVÁ, H., GOŘČICOVÁ, I., HLAVÁČ, V., LIBOSVÁR, T., ROZÍNEK, R., ŠIKULA, T., VOJAR, J. *Průchodnost silnic a dálnic pro volně žijící živočichy*. Liberec: Evernia, 2011. 154 s. ISBN 978-903787-4-2

ANDĚL, P., MINÁRIKOVÁ, T., ANDREAS, M. (eds.). *Ochrana průchodnosti krajiny pro velké savce*. Liberec: Evernia, 2010, 137 s. ISBN 978-80-903787-5-9

DAMOHORSKÝ, M. a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7

GENOMAYS H. Hugh. Causes for species of large mammals to become threatend or endangered. In: MAJUMDAR S. K., BRENNER F.J., RHODAS A.F. *Endangered and Threatend Species Programs in Pennsylvania and other States: Causes, Issues and Management*. Pennsylvania: The Pennsylvania Academy of Science, 1986. ISBN 978-0960667055

CHALOUPKOVÁ, ALENA. *Problematika fragmentace krajiny pozemními komunikacemi z pohledu práva*. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Praha: Univerzita karlova, Právnická fakulta. 2019, 3, 21-33. ISSN 0323-0619032019

KINGSTON, Suzanne, HEYVAERT, Veerle, ČAVOŠKI, Aleksandra. *European Enviromental Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 527 s. ISBN 978-1-107-640443

KOŠČO, J. a kol. *Carpathian Red List Of Forest Habitats And Species; Carpathian List Of Invasive Alien Species*. Banská Bystrica: Štátna ochrany prírody Slovenskej republiky, 2014, 234 s. ISBN 978-80-89310-81-4

KRUUK, Hans. Carnivores. In: LEVIN Simon Asher. *Encyclopedia of Biodiversity, Volume 1*. Cambridge: Academic Press, 2000. s. 4666. ISBN 9780122268656

KUNC, Ludvík, BARTOŠOVÁ, Dana. *Patří velké šelmy do Beskyd?* Praha: ŽIVA. 2005, 1, 34-40. ISSN 0044-4812

KUTAL, Miroslav. *Velké šelmy v českých lesích. Význam z pohledu ochrany přírody a myslivosti*. Olomouc: Hnutí DUHA Olomouc, 2013. ISBN 978-80-904530-4-3

MOLINARI-JOBIN, A. et al. *The Pan-Alpine Conservation Strategy for the Lynx*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2005, 23 s. Nature and environment No. 130. ISBN 978-92-871-5111-7

NOWAK, Ronald M. *Walker's carnivores of the world*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2005. 313 s. ISBN 0-8018-8033-5

SANTINI, Luca, MAIORANO, Luigi, BOITANI, Luigi, RONDININI, Carlo. Protected Areas: Are They Safeguarding Biodiversity? In: Joppa, Lucas N., Baillie, Jonathan E. M., Robinson, John G. *Protected Areas: Are They Safeguarding Biodiversity?* West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd., 2016, s. 122-133. ISBN 9781118338162

SCHOENBAUM, Thomas J., YOUNG Michael K. *International Environmental Law and Policy. Cases, Materials, and Problems*. 3. vydání. Durham: Carolina Academic Press, 2018, 908 s. ISBN 978-1-5310-0613-6

STRNAD, M., RŮŽIČKA, T., BLÄTTLER, L., ŠŮLOVÁ, K. *Vlk obecný*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2018. ISBN 978-80-88076-79-7

VOMÁČKA, Vojtěch, KNOTEK, Jaroslav, KONEČNÁ, Michaela, HANÁK, Jakub, DIENSTBIER, Filip, PRŮCHOVÁ, Ivana. *Zákon o ochraně přírody a krajiny*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 676 s. ISBN 978-80-7400-675-3

WECHSELBERGER, M., RIGG, R., BEŤKOVÁ, S. *An Investigation of public opinion about the three species of large carnivores in Slovakia: brown bear (Ursus arctos), wolf (Canis lupus) and lynx (Lynx lynx)*. Liptovský Hrádok: Slovak Wildlife Society, 2005

Časopisecké články

ČERVENÝ Jaroslav, KOUBEK Petr. Velké šelmy v České republice. IV. Rys ostrovid. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, 85 (2), 86-94. ISSN 0042-4544

ČERVENÝ, Jaroslav, BUFKA, Luděk, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. II. Vlk obecný. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2005, 84 (12), 726-730. ISSN 0042-4544

ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr. Velké šelmy v České republice. III. Medvěd hnědý. *Vesmír*. Praha: Vesmír, 2006, 85 (1), 20-25. ISSN 0042-4544

FEJKOLVÁ, Petra, ČERVENÝ, Jaroslav, KOUBEK, Petr, BARTOŠOVÁ, Dana, BUFKA, Luděk. Poznámky k potravě vlka obecného (Canis lupus) v České republice. *Lynx*. Praha: Národní muzeum, 2004, 35, 27-33. ISSN 0024-7774

OKARMA, Henryk. The trophic ecology of wolves and their predatory role in ungulate communities of forest ecosystems in Europe. *Acta Theriologica*. 1995, 40 (4), 335-386. PL ISSN 0001-7051

RIPPLE, W. J., BESCHTA, R. L. Trophic cascades in Yellowstone: The first 15 years after wolf reintroduction. *Biological Conservation*. Amsterdam: Elsevier, 2012, 145, 205-213. ISSN 0006-3207

VON ARX, Manuel, BREITENMOSER-WÜRSTEN, Christine, ZIMMERMANN, Fridolon, BREITENMOSER, Urs. Status and conservation of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Europe in 2001. *KORA Bericht*. Muri: KORA, 2004. ISSN 1422-5123

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Plán péče o CHKO Beskydy na období 2019-2028 [online]. 2019 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/res/archive/419/068951.pdf?seek=1557905653>

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Portál Informačního systému ochrany přírody [online]. 2020 [cit. 06.11.2020]. Dostupné z: <https://portal.nature.cz/kartydruhu/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. Přehled škodných událostí 2018 [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/skodni-udalost-prehled-skodnich-udalosti-2018/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Tabulka škály chování medvěda a doporučených opatření v závislosti na závažnosti situace* [online]. [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/res/archive/418/068835.pdf?seek=1556779796>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Výše náhrady škody* [online]. [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/skodni-udalost-vyse-nahrad-skod/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Ztráta plachosti u medvěda* [online]. 2020 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: <https://beskydy.ochranaprirody.cz/ochrana-prirody-krajiny/ztrata-plachosti-u-medveda/>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Do České republiky zasahuje 16 vlčích teritorií*. [Navratvlku.cz](https://www.navratvlku.cz) [online]. 09.01.2019 [cit. 28.06.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/aktuality/do-ceske-republiky-zasahuje-16-vlcich-teritorií>

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Portál Informačního systému ochrany přírody. Přehled hodnocení stavu EVD z hlediska ochrany* [online]. 2020 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z:

https://portal.nature.cz/nd/x_mod_sez_evd.php?druhy=8

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. *Komplexní metodická příručka ochrany konektivity krajiny pro terestrickou faunu* [online]. [cit. 20.12.2020]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/ehp-fondy/ehp-40-fragmentace-krajiny/>

ALPARC. *Protected Area Categories* [online]. 2019 [cit. 02.11.2020]. Dostupné z: <http://alparc.org/categories-of-apa>

ALPARC. *The Protected Areas* [online]. 2019 [cit. 02.11.2020]. Dostupné z: <http://alparc.org/the-protected-areas>

Alpine Convention. *Large Carnivores, Wild Ungulates and Society Working Group – WISO* [online]. [cit. 03.11.2020]. Dostupné z: <https://www.alpconv.org/en/home/organization/thematic-working-bodies/detail/large-carnivores-wild-ungulates-and-society-working-group-wiso/>

AOPK ČR. *Biotop vybraných zvláště chráněných druhů velkých savců* [online]. 2020 [cit. 06.11.2020]. Dostupné z: <https://www.ochranaprirody.cz/druhova-ochrana/biotop-vybranych-zvlaste-chranenych-druhu-velkych-savcu/>

AOPK ČR. Hnutí duha Olomouc. *Počty vlků v Beskydech dlouhodobě stagnují: nová studie dokládá vliv jejich lovu na Slovensku*. [online]. 31.03.2013 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.selmy.cz/tiskove-zpravy/pocety-vlku-v-beskydech-dlouhodobe-stagnuji-nova-studie-doklada-vliv-jejich-lovu-na-slovensku/>

AOPK ČR. NATURA 2000. *Přírodní stanoviště* [online]. 13.11.2007 [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/sub-text.php?id=2594>

BioREGIO Carpathians [online]. UNEP: ©2012 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: <http://www.bioregio-carpathians.eu/>

BOITANI, L. a kol. *Key actions for Large Carnivore populations in Europe. Report to DG Environment, European Commission, Bruxelles. Contract no. 07.0307/2013/654446/SER/B3* [online]. Rome: Institute of Applied Ecology, 2015 [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf

Carpathian Convention. *Conservation and sustainable use of biological and landscape diversity*. [online]. [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: <http://www.carpathianconvention.org/conservation-and-sustainable-use-of-biological-and->

landscape-diversity.html

Carpathian Convention. Declaration on the Management and Protection of Large Carnivores in the Carpathians [online]. 20.10.2016 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/Large%20carnivores/Conference%20on%20Large%20Carnivores%60%20Protection%20in%20the%20Carpathians/Main%20output%20of%20the%20conference.pdf

Carpathian Integrated Biodiversity Information System. *Red list of species, habitats and invasive alien species in Carpathians* [online]. 08/2014 [cit. 04.11.2020]. Dostupné z: <http://www.ccibis.org/carpathian-features/95-red-list-of-species-habitats-and-invasive-alien-species>

CEBROVÁ, Linda. Minister Budaj začal do živého. Má plán na odstrel nebezpečných medved'ov na Slovensku. In: *Startitup* [online]. 02.08.2020 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.startitup.sk/minister-budaj-zatal-do-ziveho-ma-plan-na-odstrel-nebezpecnych-medvedov-na-slovensku/>

CITES. *List of Contracting Parties* [online]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>

CNPA Carpathian Network of Protected Areas. *List of Protected Areas* [online]. [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: <http://www.carpathianparks.org/map.html>

Conservation of Land Mammal Committee of the American Society of Mammalogists. *Why Species Become Threatened or Endangered: A Mammalogist's Perspective* [online]. [cit. 13.10.2020]. Dostupné z: https://www.mammalogy.org/uploads/committee_files/Why%20species%20become%20threatened%20or%20endangered%20brochure.pdf

Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. X/2. The Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020 and the Aichi Biodiversity Targets. UNEP/CBD/COP/DEC/X/2* [online]. 29.10.2010 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>

Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. VII/27. Mountain biological diversity. UNEP/CBD/COP/DEC/VII/27* [online]. 13.04.2004 [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7764>

Convention on Biological Diversity. *Decision of the parties to the Convention. X/30. Mountain*

biological diversity. UNEP/CBD/COP/DEC/X/30 [online]. 29.10.2010 [cit. 30.10.2020].
Dostupné z: <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12296>

Convention on Biological Diversity. *The Cartagena Protocol on Biosafety* [online]. 15.10.2020
[cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <http://bch.cbd.int/protocol>

Council of Europe. *Biennial report 2013-2014* [online]. [cit. 16.10.2020]. Dostupné na:
<https://rm.coe.int/biennial-report-short-2013-2014-norway/16808cfc8c>

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the Brown Bear (Ursus arctos) in Europe* [online]. 15.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168074640e>

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the Eurasian Lynx (Lynx lynx) in Europe* [online]. 05.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807464db>.

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Group of Experts on Conservation of Large Carnivores. Action Plan for conservation of the wolves (Canis lupus) in Europe* [online]. 11.05.2000 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746b76>

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Recommendation No. 100 (2003) on conservation of large carnivores in the Carpathians* [online]. 04.12.2003 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746681

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Recommendation on the use of artificial feeding as management tool of large carnivore populations and their prey, with a particular emphasis on the brown bear* [online]. 30.11.2018 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e4cad

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Resolution No. 5 (1998) concerning the rules for the Network of Areas of Special Conservation Interest (Emerald Network)* [online]. 04.12.1998 [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746bfa>

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. Resolution No. 6 (1998) listing the species requiring specific habitat conservation measures* [online]. 04.12.1998 [cit. 17.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680746afc>

Council of Europe. *Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats. Standing Committee. The status of the wolf (Canis lupus) in Europe: Amendments: Switzerland proposal to pass Canis lupus from Appendix II to Appendix III of the Convention* [online]. 05.11.2006 [cit. 16.10.2020]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16807463c7>

Council of Europe. *Chart of signatures and ratifications of Treaty 104. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats* [online]. 15.10.2020 [cit. 15.10.2020]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104/signatures?p_auth=20Qpz2tM

Česká zemědělská univerzita v Praze. *OWAD The Wolf Project. O projektu* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://owad.fzp.czu.cz/cs/r-13250-o-projektu>

DBBW. *Bundesweite Schadensstatistik* [online]. 2020 [cit. 03.01.2020]. Dostupné z: <https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagement/herdenschutz/schadensstatistik>

DBBW. *Präventions- und Ausgleichszahlungen* [online]. 2020 [cit. 03.01.2020]. Dostupné z: https://www.dbb-wolf.de/wolfsmanagement/herdenschutz/praeventions-_und_ausgleichszahlungen

Deutschlands Natur. *Verbreitung FFH-Arten: Säugetiere* [online]. 2020 [cit. 21.11.2020]. Dostupné z: <http://www.ffh-gebiete.de/ffh-arten/saeugetiere/>

DISERENS, Tom A., BOROWIK, Tomasz, NOWAK, Sabina, SZEWCZYK, Maciej, NIEDŹWIECKA, Natalia, MYSLAJEK, Robert W. *Deficiencies in Natura 2000 for protecting recovering large carnivores: A spotlight on the wolf Canis lupus in Poland. PloS ONE* [online]. San Francisco: Public Library of Science, 12 (9) [cit. 22.11.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0184144>

EIONET. *Article 17 web tool. Species assessments at EU biogeographical level* [online]. 2018 [cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=>

EIONET. *Article 17 web tool. Species assessments at EU biogeographical level* [online]. 2018

[cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Mammals&subject=Canis+lupus®ion=>

EIONET. *Central Data Repository. CZ_report_2017-2018_HD.xml* [online]. 13.11.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: http://cdr.eionet.europa.eu/cz/eu/habides/envxcv3cq/CZ_report_2017-2018_HD.xml/manage_document

EIONET. *Central Data Repository. derogations_art_9_2018_and_art_16_2017_2018.xml* [online]. 24.09.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: https://cdr.eionet.europa.eu/sk/eu/habides/envxyieza/derogations_art_9_2018_and_art_16_2017_2018.xml/manage_document

EIONET. *Central Data Repository. Habitats_2017-2018.xml* [online]. 30.09.2019 [cit. 23.11.2020]. Dostupné z: https://cdr.eionet.europa.eu/pl/eu/habides/envxzicja/Habitats_2017-2018.xml/manage_document

European Commission. *ENV/D.3/NN/AB* [online]. 21.11.2020 [cit. 08.01.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/pet_wolfs_in_slovakia_en.pdf

European Commission. *Proposal for a Decion of the European Parliament and of the Council on a General Union Environment Action Programme to 2030* [online]. 14.10.2020 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/environment/pdf/8EAP/2020/10/8EAP-draft.pdf>

European Commission. *REFIT Scoreboard. Natura 2000 / EU Nature Legislation* [online]. [cit. 29.11.2020]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/com/refit-scoreboard/en/policy/7/7-1.html>

European Commission. TRAFFIC. *An overview of seizures of CITES-listed wildlife in the European Union. January to december 2018* [online]. 2020 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/reports/EU-seizures-report-2018-FINAL%20\(rev%2009-04-20\).pdf](https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/reports/EU-seizures-report-2018-FINAL%20(rev%2009-04-20).pdf)

European Commission. TRAFFIC. *Overview of important international seizures in the European Union. January to December 2015* [online]. March 2017 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/cites/pdf/2015_overview_important_seizures_in_EU.pdf

European Habitats Forum. *The implementation of the EU 2020 Biodiversity Strategy and recommendations for the post 2020 Biodiversity Strategy* [online]. 2020 [cit. 08.12.2020].

Dostupné z: https://www.iucn.org/sites/dev/files/content/documents/eu_2020_biodiversity_strategy_and_recommendations_for_post_2020.pdf

European Wilderness Society. *New laws in Germany and Switzerland compromise wildlife protection* [online]. 04/2020 [cit. 31.12.2020]. Dostupné z: <https://wilderness-society.org/new-laws-in-germany-and-switzerland-compromise-wildlife-protection/>

Evropská komise. *Environment action programme to 2030* [online]. 2020 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_cs

Evropská komise. *Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* [online]. Prosinec 2011 [cit. 07.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20FactsheetCS.pdf

Evropská unie. *Evropské strukturální a investiční fondy. Operační program Životní prostředí. Chovatelé mohou získat dotaci na ochranu stád před velkými šelmami* [online]. 01.11.2017 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.opzp.cz/chovatele-mohou-ziskat-dotaci-na-ochranu-stad-pred-velkymi-selmami/>

FOREJTEK, P. Myslivecká statistika za rok 2018. In: *Myslivost, Stráž myslivosti* [online]. [cit. 08.06.2020]. Dostupné z: <https://www.myslivost.cz/Pro-myslivce/INFORMACE-pro-myslivce/Statisticke-udaje/Myslivecka-statistika-za-rok-2018>

FRAŇKOVÁ, Ruth. *Czech-Bavarian-Austrian lynx population estimated at over 100*. In: *Radio Prague International* [online]. 28.02.2020 [cit. 12.10.2020]. Dostupné z: <https://english.radio.cz/czech-bavarian-austrian-lynx-population-estimated-over-100-8106872>

Freistaat Sachsen. *Managementplan für den Wolf in Sachsen* [online]. 14.02.2014 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://publikationen.sachsen.de/bdb/artikel/11597>

Hnutí duha Olomouc. *Lov šelem na Slovensku* [online]. [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.selmy.cz/ohrozeni/lov-selem-na-slovensku/>

KÖCK, Wolfgang. *Rechtliche Rahmenbedingungen des Wolfsmanagements* [online]. 27.02.2018 [cit. 30.12.2020]. Dostupné z: https://www.bbn-online.de/fileadmin/RG_Niedersachsen_Bremen_Hamburg/Dialogforum_Wolf-Ko_ck.pdf

LAKY, Zsuzsanna. *Environment policy: general principles and basic framework*. In: *European*

Parliament [online]. 11/2019 [cit. 08.11.2020]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

LINELL, J., SALVATORI, V., BOITANI, L. *Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission. Contract 070501/2005/424162/MAR/B2* [online]. Rome: Institute of Applied Ecology, 01.07.2008. [cit. 09.12.2020]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/guidelines_for_population_level_management.pdf

LINNELL, John D. C., TROUWBORST, Arie, FLEURKE, Floor M. *When is it acceptable to kill strictly protected carnivore? Exploring the legal constraints on wild life management within Europe's Bern Convention. Nature Conservation* [online]. Sofia: Pensoft Publishers, 2017, 21, 129-157 [cit. 16.10.2020]. ISSN 1314-3301. Dostupné z: <https://natureconservation.pensoft.net/article/12836/>

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka sr. *Kvóta lovu vlka dravého v poľovníckej sezóne 2019/2020* [online]. 23.10.2019 [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/kvota-lovu-vlka-draveho-v-polovnickej-sezone-2019-2020/799-37-799-14811/>

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka sr. *Zastavenie lovu vlka dravého v poľovníckej sezóne 2019/2020* [online]. 12.12.2019 [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsr.sk/index.php?navID=799&navID2=799&sID=37&id=14944>

Ministerstvo životního prostředí. *Databáze záchranných stanic pro handicapované živočichy* [online]. [cit. 11.12.2020]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/Aplikace/rzc.nsf/%24%24OpenDominoDocument.xsp?documentId=7AD12B537AEB7CD9C1257BE800364681&action=openDocument>

Ministerstvo životního prostředí. *Karpatská úmluva* [online]. [cit. 04.11.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/karpatska_umluva

Ministerstvo životního prostředí. KLOUČEK, Ondřej. *CITES – základní informace* [online]. 27.03.2020 [cit. 30.11.2020]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy/\\$FILE/ODOI_MZ-CITES_ZAKLADNI_%20INFO-200327.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cites_obchod_ohrozenymi_druhy/$FILE/ODOI_MZ-CITES_ZAKLADNI_%20INFO-200327.pdf)

Ministerstvo životního prostředí. *Prioritní akční rámeček pro soustavu NATURA 2000 v České*

republice ve víceletém finančním rámci na období 2021-2027 [online]. 2020 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/akcni_ramec_natura_2000

Ministerstvo životního prostředí. *Program péče o vlka obecného* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://www.navratvlku.cz/ke-stazeni/>

Ministerstvo životního prostředí. *Programy péče* [online]. [cit. 11.12.2020]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/programy_pece

Ministerstvo životního prostředí. *Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025* [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016 [cit. 01.11.2020]. ISBN: 978-80-7212-609-5. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/cz/cz-nbsap-v2-cs.pdf>. s. 40-43

Ministry of Climate and Environment. *Norway's national biodiversity action plan* [online]. 18.12.2015 [cit. 01.11.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/no/no-nbsap-v4-en.pdf>

Ministry of the Environment of the Czech Republic. *National report on the Implementation of the Protocol on Conservation and Sustainable Use of Biological and Landscape Diversity to the Framework Convention on the Protection and Sustainable Development of the Carpathians* [online]. 03.07.2017 [cit. 05.11.2020]. Dostupné z: http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/02%20Activities/Biodiversity/National%20report%20Biodiversity_Czech%20Republic.pdf

NABU. *Wölfe in Deutschland* [online]. 2020 [cit. 29.12.2020]. Dostupné z: <https://www.nabu.de/tiere-und-pflanzen/saeugetiere/wolf/deutschland/index.html>

NATURA 2000. *Evropsky významné lokality v České republice. Druhy z přílohy II.* [online]. 2006 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_druhy.php?cast=1805&akce=karta&id=49

NATURA 2000. *Evropsky významné lokality v České republice. Seznam lokalit* [online]. 2006 [cit. 20.11.2020]. Dostupné z: http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1805&akce=karta&id=1000146214

RAMBOUSKOVÁ, Michaela. Vlci roztrhali chovatelům daňků polovinu stáda, na odškodnění majitelé nemají nárok. In: *Seznam zprávy* [online]. 06.06.2019 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vlci-roztrhali-chovatelum-danku-polovinu-stada-na-odskodneni-majitele-nemaji-narok-73667>

ŘEHÁK L. Co je to spárkatá zvěř? In: *Český rozhlas* [online].13.09.2001 [cit. 06.06.2020]. Dostupné z: <https://temata.rozhlas.cz/co-je-sparkata-zver-7865052>

Sächsisches Staatsministerium für Energie, Klimaschutz, Umwelt und Landwirtschaft. *Prävention vor Wolfsschäden (E)* [online]. [cit. 03.01.2021]. Dostupné z: <https://www.smul.sachsen.de/foerderung/praevention-vor-wolfsschaeden-e-4633.html>

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. *Nagoya Protocol on access to genetic resources and the fair and equitable sharing of benefits arising from their utilization to the Convention on Biological Diversity* [online]. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2011 [cit. 31.10.2020]. ISBN: 92-9225-306-9. Dostupné z: <https://www.cbd.int/abs/doc/protocol/nagoya-protocol-en.pdf>

SHEPHERD, Chris R., KUFNEROVÁ, Jitka, CAJTHAML, Tomáš, FROUZOVÁ, Jaroslava, GOMEZ, Lalita. Bear trade in the Czech Republic: an analysis of legal and illegal international trade from 2005 to 2020. *European Journal of Wildlife Research* [online]. New York: Springer, 2020, 66, 92 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10344-020-01425-7>

SINKEVIČUS. EUROPEAN COMMISSION. *Parliamentary questions* [online]. 03.12.2020 [cit. 08.01.2012]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2020-005990-ASW_EN.html

Slovak Republic. *Updated National Strategy for the Protection of Biodiversity to 2020* [online]. 2014 [cit. 01.11.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/world/sk/sk-nbsap-v3-en.pdf>

Slovenská agentura životného prostredia. *MŽP SR: Na odstrel medveďa bolo podaných 26 žiadostí* [online]. 09.10.2019 [cit. 08.01.2020]. Dostupné z: <https://www.enviroportal.sk/clanok/mzp-sr-na-odstrel-medveda-bolo-podanych-26-ziadosti>

Správa národného parku Šumava. Ministerstvo životního prostředí. *Návrh Zásad péče o Národní park Šumava* [online]. 2020 [cit. 14.12.2020]. Dostupné z: https://www.npsumava.cz/wp-content/uploads/2020/09/20200922_zasady_pece_o_nps.pdf

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. *Program starostlivosti o vlka dravého (Canis lupus) na Slovensku* [online]. 2016 [cit. 10.01.2021]. Dostupné z: <https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprirodyakrajiny/druhova-ochrana-prirody/programy-starostlivosti/ps-vlka-draveho-slovensku.pdf>

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky. *NATURA 2000. Živočichy* [online]. 2020 [cit. 21.11.2020]. Dostupné z: <http://www.sopsr.sk/natura/index1.php?p=4&sec=12>

The IUCN Red List of Threatened Species [online]. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources: © 2021. Dostupné z: <https://www.iucnredlist.org/>

TROUWBORST, Arie, BOITANI, Luigi, LINNELL, John D. C. *Interpreting 'favourable conservation status' for large carnivores in Europe: how many are needed and how many are wanted?* *Biodiversity and Conservation* [online]. New York: Springer, 2017, 26, 37-61 [cit. 23.11.2020]. ISSN: 1572-9710. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10531-016-1238-z>

TROUWBORST, Arie. *Global Large Carnivore Conservation and International Law. Biodiversity and Conservation* [online]. New York: Springer, 2015, 24, 1567-1588 [cit. 18.10.2020]. ISSN: 1572-9710. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10531-015-0894-8>

UNEP-WCMC. CITES. *CITES Trade Database* [online]. 2020 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://trade.cites.org/>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. *Julian Alps Biosphere Reserve, Italy* [online]. Poslední změna červen 2019 [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://en.unesco.org/biosphere/eu-na/julian-alps-italy>

VÁVROVÁ, Petra. *Petra Vávrová: Pastevecký pes při ochraně stád hospodářských zvířat před šelmami – zkušenosti z praxe.* Ekolist.cz [online]. Praha: BEZK. 08.02.2019 [cit. 14.12.2020]. ISSN 1802-9019. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/nazory-a-komentare/petra-vavrova-pastevecky-pes-pri-ochrane-stad-hospodarskych-zvirat-pred-selmami-zkusenosti-z-praxe>

Vlk lesochranárské zoskupenie. *Analýza lovu medveďov v rokoch 2003 - 2012* [online]. [cit. 08.01.2021]. Dostupné z: <https://www.wolf.sk/en/medvede-0>

Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i. *Vliv zvěře na zdravotní stav lesů* [online]. 30.09.2019 [cit. 06.06.2020]. Dostupné z: <https://www.vulhm.cz/vliv-zvere-na-zdravotni-stav-lesu/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Alpine Convention [online]. 1991 [cit. 02.11.2020]. Dostupné z: <https://www.alpconv.org/en/home/convention/framework-convention/>

Convention on Biological Conservation [online]. 1992 [cit. 15.11.2020]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/convention/articles/?a=cbd-00>

Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals [online]. 1979 [cit. 15.10.2020]. Dostupné z: <https://www.cms.int/en/convention-text>.

Convention on Conservation of Nature in the South Pacific [online]. 1976 [cit. 15.10.2020].
Dostupné z: <http://www2.ecolex.org/server2neu.php/libcat/docs/TRE/Full/En/TRE-000540.txt>

Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats [online]. 1979 [cit. 30.10.2020].
Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104>

ČESKO. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2006 Sb. m. s., o sjednání Rámcové úmluvy o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat

ČESKO. Vyhláška č. 360/2000 Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy

ČESKO. Vyhláška ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

ČESKO. Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)

ČESKO. Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, ve znění Nařízení Rady (EU)

NĚMECKO. Förderrichtlinie Natürliches Erbe ze dne 15.12.2014. SächsABl. SDr. 2015 S. S 28

NĚMECKO. Bundesnaturschutzgesetz ze dne 29.07.2009. BGBl. I S. 2541

NĚMECKO. Sächsisches Naturschutzgesetz ze dne 06.06.2013. SächsGVBl. S. 451

NĚMECKO. Strafgesetzbuch ze dne 13.11.1998. BGBl. I S. 3322

NĚMECKO. Verordnung über die Zulassung von Ausnahmen von den Schutzvorschriften für den Wolf ze dne 26.01.2018. GVBl.II/18

Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU ze dne 20. listopadu 2013 o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“

Sdělení Evropské komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Naše životní pojištění, náš přírodní kapitál: Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020 č. COM/2011/0244 ze dne 03.05.2011

Sdělení Evropské komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 Navrácení přírody do našeho života č. COM/2020/380 ze dne 20.05.2020

SLOVENSKO. Vyhláška č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane prírody a krajiny

SLOVENSKO. Zákon č. 274/2009 Z.z., o poľovníctve

SLOVENSKO. Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

SLOVENSKO. Zákon č. 543/2002 Z.z., o ochrane prírody a krajiny

Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 11. června 2020, Alianța pentru combaterea abuzurilor” v TM a další, C-88/19

Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 11. května 2007, Komise v Rakouská republika, C-508/04, Sb. roz. s. I-3812

Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn. 4 Tdo 1362/2019 ze dne 21.11.2019

5. Seznam ostatních zdrojů

Odpověď na žádost o informace podle zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, vydaná dne 15.12.2020 Krajským úřadem Olomouckého kraje pod č.j. KUOK 133582/2020

Odpověď na žádost o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb. vydaná dne 16.12.2020 Krajským úřadem Jihočeského kraje, Odbor kancelář hejtmána, Úsek vedoucího odboru pod č.j. KUJCK 151718/2020

Poskytnutí informace dle zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, vydané dne 17.12.2020 Krajským úřadem Morsavskoslezský kraj, Odbor životního prostředí a zemědělství, pod č.j. MSK 157278/2020

Sdělení informací dle zákona č. 106/1999 Sb. vydané dne 23.12.2020 Agenturou ochrany přírody a krajiny České republiky

Ochrana velkých šelem v unijním a národním právu Evropy

Abstrakt

Velké šlemy, mezi něž patří medvěd hnědý (*Ursus arctos*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a vlk obecný (*Canis lupus*), byly na území Střední Evropy v minulosti téměř vyhubeny, a teprve v posledních desetiletích se vrací do naší přírody. Na návrat velkých šelem proto reagují jednak právní řády dotčených zemí, ale také mezinárodní právo veřejné a právo Evropské unie. Důvody pro zvláštní ochranu a právní režim velkých šelem pramení zejména z jejich biologické odlišnosti, způsobu života, potencionální konfliktnosti s člověkem i vyšší míry ohrožení.

Cílem této práce je provést důkladnou analýzu právní ochrany velkých šelem v mezinárodním, unijním a národním měřítku. Ochranu velkých šelem nelze účinně řešit pouze v rámci území jednoho evropského státu, jelikož šelmy zvláště ve Střední Evropě hranice států běžně překračují. Velká pozornost je proto věnována právu unijnímu, které stanoví základ právní ochrany velkých šelem ve většině evropských státech. Z národních právních rádu Evropy byly pro srovnání vybrány právní řád České republiky, Slovenské republiky a Spolkové republiky Německo.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je zaměřena na zkoumání společenské reality, tedy sběr relevantních informací o životě, výskytu a ohrožení velkých šelem. Zatímco druhá část práce zkoumá platné právo a jeho aplikaci, a to na úrovni mezinárodní, unijní a národní.

Prostředky právní ochrany velkých šelem jsou v práci kriticky hodnoceny z hlediska jejich funkčnosti. Mezi základní otázky, na které se tato práce hledá odpovědi, patří (i) proč velkým šelmám poskytovat zvláštní právní ochranu, (ii) jakou ochranu poskytují velkým šelmám stěžejní mezinárodní úmluvy, (iii) jaké nástroje k ochraně šelem nabízí Evropská unie, (iv) jaké prostředky právní ochrany poskytují velkým šelmám vybrané národní právní řády, (v) jak účinné jsou jednotlivé prostředky právní ochrany zakotvené na unijní a národní úrovni a (v) k jakým změnám by mělo dojít v právním řádu České republiky, aby velké šelmy byly chráněny efektivněji.

Klíčová slova: velké šelmy, biologická rozmanitost, ochrana zvláště chráněných živočichů

Protection of large carnivorans in the EU legislation and national legislations of Europe

Abstract

Large carnivorans, including the brown bear (*Ursus arctos*), the lynx (*Lynx lynx*) and the wolf (*Canis lupus*), have become nearly extinct in Central Europe in the past and have only returned to our wilderness in recent decades. The return of large carnivores is therefore responded to by the legal systems of the countries concerned, as well as public international law and European Union law. The reasons for the special protection and legal regime of large carnivores stem mainly from their biological differences, way of life, potential conflict with humans and higher levels of endangerment.

The aim of this work is to conduct a thorough analysis of the legal protection of large carnivores on an international, European and national scale. The protection of large carnivores cannot be effectively addressed within the territory of a single European state, as carnivores, especially in Central Europe, normally cross national borders. Great attention is therefore paid to EU law, which provides the basis for the legal protection of large carnivores in most European countries. From the national legal systems of Europe, the legal systems of the Czech Republic, the Slovak Republic and the Federal Republic of Germany were selected for comparison.

The work is divided into two main parts. The first part is focused on the study of social reality, i.e. the collection of relevant information about the life, occurrence and endangerment of large carnivores. While the second part of the thesis examines the applicable law and its application, at the international, EU and national levels.

The means of legal protection of large carnivores are critically evaluated in terms of their effectivity. The basic questions to which this work seeks answers include (i) why to provide special protection to large carnivores, (ii) what protection do major international conventions provide to large carnivores, (iii) what instruments does the European Union offer for large carnivore protection, (iv) what means of legal protection are provided to large carnivores by selected national legislations, (iv) how effective are individual means of legal protection enshrined at the EU and national level, and (v) what changes should occur in the Czech legislation in order to protect large carnivores more effectively.

Key words: large carnivorans, biodiversity, protection of specially protected animals